

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Bakalářská práce

Markéta Vacková

**Úvěrní družstva Raiffeisenova typu (tzv. kampeličky) na Královéhradecku
v první polovině 20. století**

Raiffeisen's type credit cooperatives (so called kampeličky) in Královéhradecko
in first half of 20. century

Praha 2019

vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Šouša, CSc.

Poděkování:

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu práce Doc. PhDr. Jiřímu Šoušovi, CSc. za cenné připomínky, podnětné rady, trpělivost a čas věnovaný vedení této bakalářské práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 18. 8. 2019

.....

Markéta Vacková

Klíčová slova:

Úvěrní družstvo, kampelička, Královéhradecko, družstevnictví

Key words:

Credit cooperative, kampelička, Královéhradecko, cooperative system

Abstrakt:

Předložená bakalářská práce se zabývá úvěrními družstvy Raiffeisenova typu z vybrané oblasti Královéhradecka v období od počátku 20. století do konce druhé světové války. Popisuje peněžní a úvěrovou soustavu v českých zemích obecně, dále se zaměřuje na samotný segment úvěrního družstevnictví od vzniku prvních družstev. Dále se snaží definovat hospodářství vybrané oblasti. Jádrem bakalářské práce jsou jednotlivé studie vzniku, vývoje a činnosti spořitelních a záložních spolků v určené oblasti Královéhradecka. Pozornost je věnována organizační struktuře a personálnímu složení spolků, problémům, se kterými se během svého fungování potýkaly. V závěru se práce na základě získaných dat snaží poskytnout náhled na hospodaření a význam úvěrních družstev v dané době.

Abstract:

This bachelor thesis deals with Raiffeisen-type credit cooperatives from the selected region of Hradec Králové in the period from the beginning of the 20th century to the end of the Second World War. It describes the monetary and credit system in the Czech lands in general, and focuses on the credit cooperative segment itself since the first cooperatives were established. It also tries to define the economy of the selected area. The core of the thesis are the individual studies of the creation, development and activities of savings and backup associations in the designated area of Hradec Králové. Attention is paid to the organizational structure and personnel composition of the associations, the problems they encountered during their operation. In the conclusion, the work tries to provide an insight into the management and importance of credit cooperatives in the given time on the basis of the obtained data.

Obsah:

1.	Úvod	7
2.	Literatura a prameny	9
3.	Vývoj finanční a úvěrové soustavy v 19. století a 1. polovině 20. století	13
3.1	Peněžní soustava v 19. Století	13
3.2	Peněžnictví od počátku století do začátku války	19
3.3	Peněžnictví za první světové války	20
3.4	Peněžnictví za první republiky	20
3.3.1	Bankovnínictví	21
3.3.2	Lidové peněžnictví	25
4.	Vývoj družstevnictví v 19. a první polovině 20. Století	29
4.1	Záložny Schulze-Delitzschova typu	29
4.2	Okresní záložny hospodářské	33
4.3	Záložny Raiffeisenova typu	34
4.4	Družstevní legislativa	35
4.5	Družstevnictví v první polovině 20. století	37
5.	Královéhradecko jako hospodářská oblast v první polovině 20. Století	40
6.	Spořitelní a záložní spolek pro Březhrad a okolí	45
7.	Spořitelní a záložní spolek pro Plačice a okolí	55
8.	Spořitelní a záložní spolek pro Rusek	61
9.	Spořitelní a záložní spolek pro Skalici a okolí	75
10.	Spořitelní a záložní spolek pro Slatinu a okolí	82
11.	Závěr	93
12.	Použité prameny a literatura	96

1. Úvod

Předkládaná práce se zabývá jedním ze segmentů české finanční soustavy, spořitelními a záložními spolky Raiffeisenova typu. Autorem myšlenky a zásad těchto spolků byl Němec Friedrich Wilhelm Raiffeisen, proto se nelze divit, že první spolky tohoto typu na našem území vznikaly v oblastech s německým obyvatelstvem. České obyvatelstvo na tuto myšlenku pohlíželo pro její původ s určitou nedůvěrou a z počátku ji přijímalo velice pozvolna.

Spořitelní spolky Raiffeisenova typu začaly vznikat v českých oblastech našich zemí na konci 19 století, jejich původ byl však postupně pozměňován, aby vyhovoval českému nacionálnímu hledisku. Raiffeisen byl coby autor spolkové myšlenky zcela zatlačen do pozadí. Na jeho místo česká společnost dosadila Františka Cyrila Kampelíka, lékaře z Kuklen¹. Na jeho počest se proto těmto spolkům také říkalo kampeličky.

Základním posláním těchto spolků bylo „vychovávat i mravně povzbuzovati a povznášeti každého, praktickým prováděním družstevního programu hmotně podporovati hospodářský život, hospodářské podnikání a napomáhati peněžní pomocí hospodářskému rozkvětu a blahobytu²“. Práce si klade za cíl, na základě studia archivních pramenů konkrétních spořitelních a záložních spolků zjistit do jaké míry a jakým způsobem se dařilo tento program v dané oblasti naplňovat a uskutečňovat. Uskutečnění jakéhokoli programu je vždy ovlivněno lidmi, kteří se snaží o jeho naplnění, proto bude pozornost věnována také členům a zejména funkcionářům spolků.

Prvotním časovým vymezením této práce byla první polovina 20. století (tj. roky 1901 – 1950). Toto časové vymezení bylo určeno předpokladem kontinuálnosti a neměnnosti činnosti kampeliček, jejich organizace a správy. Tento předpoklad byl potvrzen přinejmenším v oblasti činnosti kampeliček, jejichž hlavním úkolem a cílem po celou dobu existence bylo poskytování levného úvěru. Totéž ovšem nelze říci o organizaci a správě kampeliček, která byla ovlivněna různými dějinnými událostmi, a to více či méně výrazným způsobem. Vznik samostatného Československa se jí téměř nedotkl, větší vliv na správu a organizaci měl vznik Protektorátu Čechy a Morava a vývoj 2. světové války, jejíž konec a následující události tvoří v materiálech jednotlivých kampeliček výrazný zlom. Z tohoto důvodu jsem omezila časový rozsah své práce rokem 1945.

¹ Oporou tohoto tvrzení byl spis *Spořitelny po farských kollaturách orbě, řemeslu ze svízelu pomohou*, ve kterém se Kampelík velice vágně a teoreticky zabýval družstevní myšlenkou.

² Státní oblastní archiv Zámorsk – Státní okresní archiv Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1

Prostorově je oblast, ve které je uvedený fenomén zkoumán, vymezena regionem Královéhradecka. Také tento termín ovšem vyžaduje další zpřesnění. Území Královéhradecka jsem ztotožnila s okresem Hradec Králové. Tento okres však v minulosti prošel územními změnami. Současná podoba okresu Hradec Králové vznikla v roce 1960, kdy došlo ke spojení okresů Hradec Králové a Nový Bydžov, dále bylo do okresu začleněno 24 obcí a osad zrušeného okresu Jaroměř a 8 obcí zrušeného okresu Hořice. Bylo tedy potřeba určit, jaká podoba královéhradeckého okresu bude použita. Na základě časového kritéria byla jako rozsah Královéhradecka zvolena velikost královéhradeckého okresu v době existence úvěrních družstev.

V uvedeném časovém období se na území tehdejšího okresu Hradec Králové nacházelo 44 obcí celkem s 46 spořitelními a záložními spolky. Z těchto byl vybrán určitý vzorek. Nejedná se o vzorek náhodný, rozhodujícím kritériem byla geografická poloha obce, ve které se úvěrní družstvo nacházelo. Byly vybrány ty obce, které se nacházely v určité vzdálenosti od města Hradce Králové, ale ve zkoumaném období se nikdy nestaly součástí městského celku³. Tomuto výběru odpovídalo pět obcí, ve kterých se nacházely spořitelní a záložní spolky. Na základě analýzy dochovaných dokumentů těchto fondů bude popsána zejména jejich hospodářská a finanční činnost, vliv této činnosti v dané lokalitě.

Práce je rozdělena na několik částí. Spořitelní a záložní spolky Raiffeisenova typu jsou součástí rozsáhlého peněžního a úvěrového systému, jehož vývoj v 19. a první polovině 20. století je popsán v první kapitole.

Další kapitola je zaměřena na jeden ze segmentů této rozsáhlé soustavy, na úvěrní družstevnictví. Popisuje vznik jednotlivých typů družstev a jejich další vývoj, včetně jejich legislativního rámce.

Následující kapitola se věnuje hospodářství Královéhradecka.

V dalších kapitolách je pozornost zaměřena na jednotlivé spořitelní a záložní spolky, které se nacházely v obcích Brezhrad, Plačice, Rusek Skalice a Slatina, jejich vznik a další vývoj. Věnuji se především jejich finanční a hospodářské činnosti, přičemž na jednotlivých konkrétních případech je snaha ukázat vliv této činnosti v dané lokalitě. Tyto kapitoly dále popisují i personální obsazení představenstva a dozorčí rady jednotlivých spolků.

³ Obce Pouchov a Svobodné Dvory se staly součástí Hradce Králové na počátku 40. let 20. století. Působnost jejich spořitelních a záložních spolků zahrnovala i obce k městu připojené již dříve.

2. Zhodnocení literatury a pramenů

K danému tématu existuje poměrně široké spektrum literatury, publikace zabývající se celkovým hospodářským a ekonomickým vývojem, publikace zaměřené na družstevnictví a jeho jednotlivé segmenty a konkrétní družstevní problematiku. Také nelze pominout literaturu zabývající se regionem Královéhradecka.

Informace o hospodářském vývoji od nejstarších dob českého státu do roku 1918 lze mimo jiné nalézt v publikaci *Dějiny hospodářství českých zemí: od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*⁴. Časovým rozsahem na tuto práci navazuje a částečně se s ní překrývá práce *Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století*,⁵ která přináší, jak její název napovídá, ucelený obraz vývoje hospodářství českého státu od počátku devatenáctého století. Stejným tématem, ale se zaměřením na období první republiky, se zabývá publikace *Přehled hospodářského vývoje v Československu v letech 1918-1945*⁶. Vývoji finanční a úvěrové soustavy zejména v období od druhé poloviny 19. století do poloviny století 20. se věnuje práce *Peněžní a úvěrová soustava Československa za kapitalismu*⁷. Významným zdrojem informací k historii a vývoji finanční a úvěrové soustavy je publikace *Dějiny bankovníctví v českých zemích*⁸, která podává ucelený obraz historie finančního sektoru od počátků českého státu. Zásadním pozitivem této práce je i její bohatá bibliografie. Základní informace o historickém vývoji finanční soustavy a o jednotlivých bankách podává i *Historie bank a spořitelen v Čechách a na Moravě*⁹. Peněžní a úvěrovou soustavou, jejím vývojem v 19. a 20. století a některými jejími segmenty, zejména spořitelny a záložnami, se zabývá soubor statí *Od úvěrních družstev k bankovním koncernům*¹⁰.

Všeobecně se družstevnictvím zabývá práce *K dějinám družstevnictví ve světě a v Československu*¹¹, která ve stručnosti podává informace o vzniku a vývoji družstev na

⁴ JAKUBEC, Ivan a JINDRA, Zdeněk. Dějiny hospodářství českých zemí: od počátku industrializace do konce habsburské monarchie. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1035-3.

⁵ PRŮCHA, Václav a kolektiv. Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století: vysokoškolská učebnice. 1. vyd. Praha: Svoboda, Praha 1974

⁶ OLŠOVSKÝ, R. a kolektiv. Přehled hospodářského vývoje v Československu v letech 1918-1945. Praha: SNPL, 1961

⁷ UBIRIA, Michael - MATAS, Jiří - KADLEC, Vladimír. Peněžní a úvěrová soustava Československa za kapitalismu. 1. vyd. Praha: SNPL, 1958

⁸ VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut 1999

⁹ JUŘÍK, Pavel. Historie bank a spořitelen v Čechách a na Moravě. 1. vyd. Praha: Libri, 2011. 190 s. ISBN 978-80-7277-488-3.

¹⁰ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999. 222 s. ISBN 80-85268-93-0

¹¹ NĚMCOVÁ, Lidmila – PRŮCHA, Václav. K dějinám družstevnictví ve světě a v Československu. Praha: Vysoká škola ekonomická, Národohospodářská fakulta, 1999, ISBN 80-7079-887-4.

našem území. Podobné informace lze nalézt i v další publikaci zabývající se fenoménem družstevnictví, a to v knize *Vybrané kapitoly z českého družstevnictví*¹². Všeobecného charakteru je i publikace *Encyklopedie družstevnictví*¹³, která kromě informací o vývoji jednotlivých typů družstev, obsahuje informace o družstevních zákonech a také o osobnostech českého družstevnictví.

Základním a důležitým zdrojem informací o tzv. ústavech lidového peněžnictví je vysokoškolská práce Ivo Plecháčka *Vývoj českého peněžnictví*¹⁴. Práce se zabývá jednotlivými typy těchto ústavů, tj. spořitelny, okresními hospodářskými záložnami, živnostenskými záložnami a raiffeisenkami, podává vznik a vývoj těchto ústavů na území českých zemí od počátků do poloviny 20. století. O stejném tématu pojednává stručněji pojatá práce téhož autora *K dějinám spořitelnictví v Československu*¹⁵. Ivo Plecháček se tematikou ústavů lidového peněžnictví zabýval i ve stati *Zdroje zemědělského úvěru v českých zemích ve druhé polovině 19. století*¹⁶, ve které se zabývá možnými zdroji úvěrů pro zemědělce 19. století.

Problematikou družstevnictví se v době první republiky zabýval František Ladislav Dvořák, který na toto téma napsal několik publikací a článků, nejen teoretických ale i praktických. Jedná se o práci *Družstevnictví československé*¹⁷, která popisuje vývoj družstevního hnutí v českých zemích, a příručku k družstevní legislativě *Družstevní zákony československé*¹⁸.

Vznikem a vývojem všech typů úvěrních družstev se zabývá práce *O penězích a peněžnictví, zvláště o našem peněžnictví lidovém*¹⁹. Jednotlivými druhy úvěrních družstev se zabývají práce *Jak vznikly naše kampeličky*²⁰ a *Dějiny svépomocných záložen českých*²¹. Ta první, jak již vyplývá z jejího názvu, pojednává o vzniku tohoto typu úvěrních družstev a o osudech prvních kampeliček, věnuje pozornost osobnostem družstevního hnutí. Druhá uvedená práce se věnuje spolkům Schulze-Delitzschova typu, jejich vzniku a dalšímu vývoji, a také o problematice družstevního zákonodárství v 19. století.

¹² NĚMCOVÁ, Lidmila a kol. *Vybrané kapitoly z českého družstevnictví*. Praha: Družstevní asociace ČR, 2001, ISBN 80-238-7912-X.

¹³ HESKOVÁ, Marie a kol. *Encyklopedie družstevnictví*. Svazek 1. Bratislava: 2005, ISBN 80-88870-51-8

¹⁴ PLECHÁČEK, Ivo. *Vývoj českého peněžnictví*, Praha 1978. Rigorózní práce

¹⁵ PLECHÁČEK, Ivo. *K dějinám spořitelnictví v Československu*. Praha: Čes. st. Spořitelna, 1983

¹⁶ PLECHÁČEK, Ivo. *Zdroje zemědělského úvěru v českých zemích ve druhé polovině 19. století*, In: *Hospodářské dějiny*, 12, Praha: 1984

¹⁷ DVOŘÁK, František Ladislav. *Družstevnictví československé*. Praha: Ústř. jednota hosp. družstev, 1920

¹⁸ DVOŘÁK, Ladislav František, ed. *Družstevní zákony československé*. Praha: Kampelíkův fond, 1924

¹⁹ OLMR, František. *O penězích a peněžnictví, zvláště o našem peněžnictví lidovém*. Český Brod: 1928

²⁰ NOŽIČKA, Josef. *Jak vznikly naše kampeličky*. Praha: Ústřední jednota hospodářských družstev, 1939

²¹ SCHREYER, Josef. *Dějiny svépomocných záložen českých*. Praha: Nákladem Jednoty záložen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 1891

Publikacemi praktického rázu jsou *České spořitelny a záložní spolky dle vzoru Raiffeisenova*²² a *Zemědělské družstevnictví v království českém*²³, které jsou návodem pro funkcionáře spolků jak správně úřadovat, vést úřední knihy apod.

Z prací, které se zabývají oblastí Královéhradecka, je třeba na prvním místě zmínit publikaci *Vlastivěda Královéhradecka: kulturní a hospodářský snímek okresu*²⁴, která podává základní obraz o přírodním, kulturním a hospodářském stavu této oblasti. Dodnes nepřekonanou místopisnou prací o regionu je *Královéhradecko. Místopis soudního okresu královéhradeckého*²⁵, která obsahuje encyklopedické informace o jednotlivých obcích. Reprezentační publikací o regionu, jeho přednostech a dosažených úspěších, je *Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem*²⁶. Vznikem a vývojem průmyslu v oblasti východních Čech se zabývá práce *Listy z dějin východních Čech*²⁷, stejným tématem jen s konkrétnějším zaměřením na Královéhradecko, se zabývá i publikace *Historie a současnost podnikání v Hradci Králové*²⁸. Zemědělstvím, zejména zemědělským družstevnictvím na Královéhradecku se zabývá útlá práce Vojtěcha Skvrny²⁹. Také práce *Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938*³⁰ se v jedné ze svých kapitol zabývá hospodařením a rozvojem Hradce Králové, jeho příčinami a vývojem. Rozsáhlou prací o Hradci Králové a jeho historii od počátků města do současnosti je poměrně nedávno vydaná stejnojmenná práce³¹.

Tato práce je založena na archivním výzkumu dokumentů uložených ve Státním oblastním archivu v Zámrsku – Státním okresním archivu Hradec Králové. Konkrétně se jednalo o fondy jednotlivých spořitelních a záložních spolků, a to Záložna Kampelička Březhrad, Záložna Kampelička Plačice, Záložna Kampelička Rusek, Záložna Kampelička Skalice a Záložna Kampelička Slatina. Všeobecně mají fondy těchto záložen obdobnou strukturu, a také dokumenty v nich obsažené jsou podobného charakteru, neboť se jedná o

²² BLAŽEK, Antonín. České spořitelny a záložní spolky dle vzoru Raiffeisenova. Praha: 1909

²³ BLAŽEK, Antonín - TREJBAL, Bohumír. Zemědělské družstevnictví v království českém. Praha: A. Neubert, 1913

²⁴ HORYNA, Václav, ed. Vlastivěda Královéhradecka: kulturní a hospodářský snímek okresu. Hradec Králové: Okr. pedagog. středisko, 1968.

²⁵ DOMEČKA L. - SÁL F. L. Královéhradecko. Místopis soudního okresu královéhradeckého, 1. dílu 1. – 3. část. Hradec Králové: Sbor pro zpracování a vydání monografie Královéhradecka, 1928-1935

²⁶ Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932.

²⁷ FRAJDL, Jiří - ZIKMUNDA, Vlastimil. Listy z dějin východních Čech. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Východočes. nakl., 1965.

²⁸ NĚMEČEK, Jiří. Historie a současnost podnikání v Hradci Králové. I. vydání. Pardubice: Pegas, 1998. ISBN 80-270-0650-3.

²⁹ SKVRNA, Vojtěch. Zemědělské družstevnictví na Královéhradecku. Praha: 1938.

³⁰ MAIER, Karel. Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005. 374 s. Česká matice technická; roč. 110, č. spisu 500. ISBN 80-200-1245-1.

³¹ KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7422-504-8.

organizace, které se zabývaly činností ve stejné, tj. finanční, oblasti, a které byly řízeny a spravovány na základě stejných principů, zákonů, nařízení a jiných norem. Jejich odlišnost spočívá spíše v míře dochovanosti a kompletnost archivních fondů.

Dokumenty Spořitelního a záložního spolku pro Březhrad a okolí se nacházejí v archivním fondu nazvaném Záložna Kampelička Březhrad. Fond obsahuje dvě knihy protokolů z valných hromad z let 1912 – 1950. Dále obsahuje tři knihy protokolů představenstva z let 1912 – 1953 a dvě knihy protokolů dozorčích rad ze stejného časového období. Fond dále obsahuje seznam činnovníků z let 1914 – 1950, seznam členů z let 1912 – 1951. Fond dále obsahuje stanovy spolku z let 1912 – 1934, Jednací řád z roku 1936 a revizní zprávy z let 1926 - 1947. Účetní uzávěrky se dochovaly pouze z let 1937 – 1951.

Dokumenty Spořitelního a záložního spolku pro Plačice a okolí se nacházejí v archivním fondu Záložna Kampelička Plačice. Fond obsahuje knihu protokolů valných hromad z let 1931 – 1950. Dále obsahuje dvě knihy protokolů představenstva z let 1931 – 1952 a knihu protokolů dozorčí rady z let 1931 – 1950. Fond dále obsahuje seznam činnovníků z let 1931 – 1951 a seznam členů z let 1931 – 1949. Ve fondu jsou také obsaženy účetní uzávěrky z let 1931 – 1943.

Dokumenty Spořitelního a záložního spolku pro Rusek se nacházejí ve fondu Záložna Kampelička Rusek. Tento fond obsahuje knihu protokolů valných hromad z let 1906 – 1949. Dále obsahuje tři knihy protokolů představenstva z let 1905 – 1952 a knihu protokolů dozorčích rad z let 1905 – 1951. Fond dále obsahuje seznam činnovníků z let 1905 – 1948 a seznam členů ze stejného časového období. Fond také obsahuje stanovy spolku z roku 1934 a účetní uzávěrky z let 1905 – 1950.

Dokumenty Spořitelního a záložního spolku pro Skalici a okolí se nachází ve fondu Záložna Kampelička Skalice. Tento fond obsahuje zápis z ustavující a první valné hromady z roku 1902. Dále obsahuje protokoly valných hromad z let 1903 – 1948. Ve fondu je také obsaženo pět knih protokolů představenstva z let 1902 – 1952 a dvě knihy protokolů dozorčích rad z let 1903 – 1952. Fond dále obsahuje seznam činnovníků z let 1902 – 1950 a seznam členů z let 1902 – 1948. Ve fondu se nacházejí dvě knihy účetních uzávěrek z let 1921 – 1943, stanovy z let 1902 – 1934, zápisy v rejstříku společenstev z let 1902 – 1952, revizní zprávy z let 1905 – 1952, jednací řád z roku 1936 a tržní smlouvy z let 1938 – 1945.

Dokumenty Spořitelního a záložního spolku pro Slatinu a okolí se nachází ve fondu Záložna Kampelička Slatina. Tento fond obsahuje knihu protokolů valných hromad z let 1906 – 1949. Dále obsahuje tři knihy protokolů představenstva z let 1905 – 1951 a knihu protokolů dozorčí rady z let 1905 – 1948. Fond také obsahuje seznam činnovníků z let 1905 – 1951 a

seznam členů z let 1905 – 1947. Účetní uzávěrky se dochovaly pouze ze dvou let, a to 1949 – 1950.

3. Vývoj finanční a úvěrové soustavy v 19. a první polovině 20. století

3.1 Peněžní soustava v 19. století

Počátky českého bankovníctví v 19. století spadají do doby, která byla poznamenána téměř permanentní měnovou a finanční nejistotou, projevující se v častých finančních reformách a v deficitech veřejných financí³².

Jednou z předních peněžních institucí Rakouska a v první polovině 19. století také jedinou institucí tohoto druhu byla cedulová K. k. Privilegierte Oesterreichische Nationalbank (Rakouská národní banka), založená jako akciová společnost ve Vídni v roce 1816. Jejím hlavním úkolem měla být především stabilizace a ozdravení neurovnaných finančních poměrů rakouského státu po napoleonských válkách. I v pozdějších letech se věnovala hlavně obchodům se státními papíry a regulování státních financí. Ve 40. letech začala tato banka rozšiřovat své obchody a z tohoto důvodu se pustila do budování sítě poboček ve významných městech monarchie³³. V Praze vznikla filiálka již v roce 1847, následovaly filiálky v Brně (1853), Olomouci (1854) a Opavě (1854)³⁴.

Nejdůležitější místo v úvěrovém podnikání v Rakousku v první polovině 19. století však nezaujímal cedulová Národní banka, ale početní soukromí bankéři. Vedle řady velkých vídeňských firem, z nichž nejznámější byl bankovní dům Rotschildů, lze zmínit i některé pražské bankovní domy. Ze starých bankéřských rodin působili v Praze Lämmelové, Zdekauerové, Fiedlerové, Grundové, Dotzauerové, Blochové a Thorischové. Přibližně od 50. let 19. století vliv soukromých bankéřů postupně slábne a z peněžního a především úvěrového systému země je začínají vytlačovat nové instituce, tj. banky, spořitelny, záložny³⁵.

³² VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut 1999, s. 57

³³ VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut 1999, s. 59 – 61; HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 12; UBIRIA, Michael, MATAS, Jiří a KADLEC, Vladimír. Peněžní a úvěrová soustava Československa za kapitalismu. 1. vyd. Praha: SNPL, 1958, s. 13 - 14

³⁴ VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut 1999, s. 59 – 61; HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 12

³⁵ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 12 – 13; VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut 1999, s. 83 - 90

Dalším článkem rozvíjejícího se peněžního systému českých zemí byly spořitelny. V Čechách to byla především Česká spořitelna, založená v roce 1825³⁶. Na Moravě měla zřízeno několik poboček vídeňská Erste österreichische Sparkasse. Kromě brněnské byly všechny tyto pobočky počátkem 40. let 19. století zrušeny³⁷.

Původním účelem spořitelen bylo poskytovat pomoc ekonomicky nejslabším vrstvám tím, že jim umožňovaly vytváření peněžních rezerv pro dobu nejistoty, nemoci, stáří apod. Aktivní finanční činnost tyto instituce provozovaly minimálně. Navíc nová právní úprava, tzv. spořitelní regulativ z roku 1844 rozsáhlejší aktivní peněžní obchody spořitelen ještě více omezila³⁸.

V rakouské peněžní a úvěrní soustavě došlo ke změnám nejdříve v oblasti akciového bankovníctví, kdy v 50. letech došlo ke vzniku dvou významných bankovních ústavů. V roce 1853 vznikla ve Vídni Niederoesterreichische Escompte-Gesellschaft, jejíž hlavní činností bylo eskontování směnek a poskytování krátkodobých obchodních úvěrů. O dva roky později byl založen K. k. priv. Oesterreichische Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe (zkráceně Credit-Anstalt), který se aktivně účastnil úvěrového zajišťování rozsáhlého podnikání. V závěru 50. a na poč. 60. let měla tato banka řadu filiálek ve významných centrech monarchie, mj. také v Praze a v Brně³⁹.

Výše uvedené banky určily na řadu let dva hlavní směry rozvoje bankovníctví v Rakousku: konzervativní eskontně-depozitní typ, soustřeďující se na zmíněné tradiční druhy bankovních obchodů a na zakladatelsko-podnikatelský typ, který se nevyhýbal aktivnějšímu zasahování do ekonomiky. Příklad Credit-Anhaltu následovaly především tři nové vídeňské banky, které zahájily svou činnost v první polovině 60. let, K. k. priv. allgemeine Oesterreichische Boden-Credit-Anhalt, Anglo-Oesterreichische Bank a K. k. priv. allgemeine Verkehrs-Bank. Eskontní-depozitní směr byl spíše vzorem pro bankovní ústavy zakládané v této době především ve větších provinčních městech monarchie.

^{36 36} HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 13; VENCOSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut 1999, s. 92 - 94

³⁷ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 13; VENCOSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut 1999, s. 94

³⁸ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 13 - 14; VENCOSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut 1999, s. 95 - 96

³⁹ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 14; VENCOSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut 1999, s. 99 - 101

V první polovině 60. let vznikaly nové akciové banky jak ve Vídni, tak poprvé jako samostatné ústavy také mimo Vídeň. Tak vzniklo v období 1859 – 1864 mimo Vídeň pět nových bank v Terstu, Brně, Praze, Štýrském Hradci a Varnsdorfu.

Většina výše zmíněných rakouských akciových bank a soukromých bankovních domů soustředila svou pozornost hlavně do tří oblastí finanční činnosti. Nejvýznamnějšími bankovními obchody byly úvěrové operace spojené se zajišťováním státních financí. S velkými úvěrovými operacemi se státními papíry je spojena i druhá oblast činnosti bank, a to účast ve velkých společnostech zaměřených na výstavbu železnic. Tyto železniční společnosti byly zřizovány buď přímo bankami, nebo státem⁴⁰. Dále hrála v bankovním podnikání důležitou roli i hypoteční činnost. Pro rozšíření existujících možností hypotečního úvěru byla v Praze zřízena Hypotheken-Bank des Königreiches Böhmen (1864). Jednalo se o první zemský peněžní ústav tohoto typu, Hypoteční banka navíc byla veřejnoprávní institucí bez výdělečných tendencí. Úkolem této banky bylo zlepšit úvěrové možnosti, a to především poskytováním dlouhodobých úvěrů podnikatelům⁴¹.

Jedním z hlavních ekonomických problémů tohoto období byl nedostatek vhodného podnikatelského kapitálu, který mohl být odstraněn třemi možnými způsoby, a to přeměnou tzv. „aristokratického“ kapitálu v podnikatelský kapitál, přeměnou tradičního obchodně-bankovního kapitálu v podnikatelský kapitál anebo koncentrací dosud rozptýlených peněžních prostředků. V důsledku předchozího historického vývoje české společnosti se v národnostně českém prostředí první dva způsoby transformace prakticky nerealizovaly a vlivem specifických podmínek historického vývoje byl výrazně modifikován i třetí zmíněný způsob, mobilizace podnikatelského kapitálu. Akumulace českého peněžního kapitálu se tak, přinejmenším v počátečním období, neuskutečňovala prostřednictvím akciových bank, ale v podobě svépomocných úvěrových družstev, tzv. záložen. V tomto období se jednalo o záložny Schultze-Delitschova typu. První záložna byla založena v roce 1858 ve Vlašimi a záhy následovaly další. Svépomocné záložny se staly hlavním zdrojem úvěru malovýrobních, řemeslnických a živnostenských podnikatelských vrstev. Se záloženským hnutím byl spojen i vznik Živnostenské banky, která zahájila činnost 1. března 1869⁴².

⁴⁰ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 20; VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut 1999, s. 103

⁴¹ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 20; VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut 1999, s. 103 - 104

⁴² PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu. Praha: 1983, s. 9 – 12; VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: 1999, s. 105 - 11

Druhá polovina 60. let 19. století s sebou přinesla nástup neobyčejně rozsáhlé hospodářské konjunktury. Tato doba je spojena s neobyčejně silnou podnikatelskou aktivitou a je později nazývána jako „zakladatelská doba“ neboli „Gründerzeit“. Překotně se vyvíjející ekonomická aktivita však mnohdy přerostla rámec zdravého podnikání a sloužila spekulacím, což se prokázalo v následující ekonomické krizi. Rozhodujícím typem podniku se v tomto období stávaly akciové společnosti.

Ještě na počátku roku 1867 existovalo v Rakousku pouze 11 obchodních bank, a to, kromě cedulové Národní banky, pět bank ve Vídni a pět bank mimo Vídeň. Prudký rozvoj bankovních ústavů začal právě ve výše zmíněném roce. Na konci hospodářské konjunktury existovalo v Rakousku celkem 141 akciových bank, z toho jich 69 působilo ve Vídni a 72 mimo Vídeň, např. v Praze vzniklo do roku 1873 téměř dvacet nových bankovních ústavů, v Brně jich v tomto období vzniklo pět. V Čechách pak nové bankovní domy vznikly např. v Plzni, v Českých Budějovicích, v Chebu, Karlových Varech, Žatci, Teplicích, Liberci, Trutnově, Svitavách. Nově vzniklé podniky lze podle jejich obchodní orientace roztrždit na banky obchodně-podnikatelské, hypoteční, stavební a makléřsko-burzovní. V uvedeném období také dochází k výraznému početnímu nárůstu spořitelů v českých zemích⁴³.

Zakladatelská aktivita počátku 70. let byla na pražském peněžním trhu ukončena silným otřesem pražské burzy pro cenné papíry v dubnu 1872, při kterém došlo ke značnému poklesu akcií bank i průmyslových podniků. Krachem na vídeňské burze dne 9. května 1873 propukla hluboká peněžní a posléze i vleklá hospodářská krize. Prudký pokles kurzů vyvolal takový zmatek, že byly zcela znemožněny veškeré úvěrové a peněžní operace. Kurzy akcií vídeňských bank prudce poklesly. Zejména postiženy byly banky zaměřené na obchody a spekulace s cennými papíry. Do konce roku 1873 jich téměř třicet vyhlásilo úpadek. Krize postupně přinášela ztráty i dalším bankám a v desetiletí po vypuknutí krize zanikly více než čtyři pětiny všech vídeňských bank vzniklých před rokem 1873. Z mimovídeňských bank jich ve stejné době zaniklo asi 60%. V českých zemích zaniklo v době krize a následující deprese asi 80% bankovních ústavů vzniklých před květnem 1873.

Osudy bank se mohly v tomto období ubírat jednou z následujících cest, a to absolutním krachem banky, která nebyla schopná dodržet své závazky (řada venkovských bank), dále mohly banky zaniknout splynutím s některým spřáteleným či příbuzným ústavem (čtyři banky), případně po uspokojení věřitelů a přenesení ztrát na akcionáře banky ukončily svou

⁴³ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 23 - 26; VENCOSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut 1999, s. 112 - 113

činnost (deset bank), anebo banky kritické období i za cenu značných ztrát nakonec šťastně překonaly a pokračovaly dál ve své činnosti (pět bank)⁴⁴.

Do nové etapy vývoje na samém konci 70. let tak vstupuje pouze pět pražských bank a z venkovních bankovních ústavů krizi přežily pouze tři (Kolínská úvěrní banka v Kolíně, Záložní úvěrní ústav v Hradci Králové a Reichenberger Bank)⁴⁵.

Od samého konce 70. let a zvláště v první polovině let 80. dochází v monarchii k náznakům nového ekonomického vzestupu. Ten byl způsoben zejména prudkým vzrůstem rakousko-uherského exportu (obilí, bavlněné textilie, cukr), zavedením ochranných cel a podporou programu výstavby železnic. Dochází k oživení činnosti bankovních ústavů. Jednou z nejaktivnějších bank v tomto období byla Česká společnost pro úvěr pozemkový, která spojila své obchodní podnikání s cukrovarnickým průmyslem. A doplatila na to. Po vypuknutí cukrovarnické krize v roce 1884 nebyla schopna dostát svým platebním povinnostem a musela vyhlásit konkurz. Nová všeobecná nedůvěra v bankovní instituce se pak projevila hromadným vybíráním vkladů⁴⁶. Převážná část druhé poloviny 80. let pak probíhala ve znamení značné deprese bankovních obchodů. Dividendy byly na nízké úrovni, peněžní operace stagnovaly, došlo k zánikům dalších ústavů. Na druhou stranu toto období pasivity a klidu umožnilo většině bank na našem území zkonsolidovat svůj stav, ozdravit činnost i účty. V průběhu 80. let začíná na peněžní scéně v monarchii působit nový a specifický ústav, a to Poštovní spořitelna, resp. Poštovní spořitelní úřad⁴⁷.

Od konce 80. let začal v Rakousko-Uhersku nový hospodářský vzestup, který trval po celá 90. léta a byl ukončen až hospodářskou recesí na začátku nového století. Nový ekonomický rozmach zasáhl i do obchodů akciových bank, které v té době začínaly opět jevit větší zájem o průmyslové podnikání. Devadesátá léta neznamenal pouze rozmach stávajících bankovních ústavů, ale i zakládání ústavů nových. Jedním z nejvýznamnějších peněžních ústavů, který v této době vznikl, byla Zemská banka království českého (1890), jejímž hlavním cílem bylo poskytování úvěrů komunálních, melioračních a železničních, ale mohla působit i v dalších oborech bankovní činnosti⁴⁸.

⁴⁴ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 33 - 35; VENCOSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovnínictví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut 1999, s. 126 - 132

⁴⁵ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 35

⁴⁶ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 39

⁴⁷ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 42 - 43

⁴⁸ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999 s. 44; VENCOSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovnínictví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut 1999, s. 139- 141

V této době také začínají na zemědělském venkově vznikat drobná rolnická úvěrní družstva, která se podle tvůrce své ideje nazývají raiffeisenky⁴⁹.

3.2 Peněžnictví od počátku století do začátku války (1901-1914)

Do 20. století si české země, které byly stále součástí Rakouska-Uherska, přinesly základy vlastní finanční a úvěrové soustavy. Na konci 19. století vzniklo v Praze několik obchodních bank, např. r. 1898 Česká průmyslová banka a r. 1899 Pražská úvěrní banka⁵⁰. Od poloviny 19. století se v českých zemích vytvářely sítě ústavů tzv. lidového peněžnictví. Jednalo se o spořitelny, okresní záložny hospodářské, živnostenské záložny, kampeličky apod.

Tato síť finanční soustavy se ve 20. století dále rozvíjela. Přestože se začátek století vyznačoval hospodářskou krizí, která se přenesla i do finanční a úvěrové soustavy, došlo v této době k posílení a stabilizaci českých bank. Krize byla nejsilnější v letech 1901–1903⁵¹. Přibližně od roku 1904 docházelo k novému hospodářskému vzestupu, který trval až do doby krátce před vypuknutím první světové války.

Jak již bylo řečeno, v prvních letech 20. století dochází k rozmachu pražských bank. Rostl jejich kapitál a rozšiřovala se jejich síť, a to zakládáním nových poboček v menších městech. Nebyly ovšem zakládány jen pobočky již existujících bank. V letech 1909-1913 došlo k založení šesti nových bank, mezi nimiž byla např. Agrární banka, založená r. 1911⁵².

Na rozdíl od prospívajících bank záložny prožívaly určitou krizi, kdy došlo k úpadku několika z nich.

V této době se také konal sjezd spořitelů, na kterém byly založeny centrální orgány spořitelnictví, krátce poté vznikla tzv. Ústřední banka českých spořitelů⁵³.

Právě období od počátku století do vypuknutí první světové války je dobou, kdy dochází k největšímu rozmachu spořitelních a záložních spolků, tzv. kampeliček. Dochází totiž k mohutné zakládací činnosti těchto záložen. Zakládání kampeliček bylo utlumeno až krátce před válkou. Do té doby jich bylo založeno téměř tři tisíce⁵⁴.

3.3 Peněžnictví za první světové války (1914-1918)

⁴⁹ PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu. Praha: 1983, s. 18 - 20

⁵⁰ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 54

⁵¹ PRŮCHA, Václav a kol. Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století. Praha: 1974, s. 48

⁵² PRŮCHA, Václav a kol. Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století. Praha: 1974, s. 42

⁵³ HÁJEK, Jan. Vývoj finanční a úvěrové soustavy v českých zemích do roku 1918, s.d., str. 87

⁵⁴ Na konci 19. století bylo přes tisíc těchto spolků. V roce 1913 jich bylo přes 3700.

Vypuknutí války znamenalo změnu v hospodářství Rakouska-Uherska. Válka znamenala obrovský nápor na peněžní systém. Vyskytovala se stále větší potřeba hotových peněz a docházelo k masovému vybírání vkladů ze spořitelén a bank⁵⁵.

Peněžní trh se časem uklidnil. Vybírání vkladů ustalo. Naopak teď docházelo k velkému vkládání peněz do ústavů lidového peněžnictví, záložen, kampeliček a spořitelén. Těžiště přijímání vkladů se tak přesunulo na venkov. Přijímané vklady ovšem našly jen málo uplatnění. Jednou z mála možností jejich investování bylo nakupování válečných půjček nebo financování státních zbrojařských zakázek⁵⁶.

Hospodářství státu se zcela podřídilo válečné situaci. Převládala válečná výroba nad civilní. Stát vypisoval válečné půjčky, aby měl finance na vedení války. Stoupala inflace.

Vzhledem k vývoji válečné situace se postupně ustupovalo od obchodování s válečnými půjčkami. Navíc četné válečné půjčky zadlužily Rakousko-Uhersko natolik, že v roce 1918 došlo k jeho zhroucení, nejprve hospodářskému a pak i vojenskému. Došlo k znehodnocení měny. Celá úvěrní a peněžní soustava byla rozvrácena.

3.4 Peněžní soustava za první republiky

Jedním z důsledků první světové války byl rozpad habsburské monarchie a vznik nástupnických států, mezi nimi i Československa. Po politickém osvobození následovalo i osvobození ekonomické.

Základy moderního peněžního systému byly u nás položeny již na přelomu 19. a 20. století. Vznik samostatného státu přinesl do tohoto systému organizační změny, neboť ho bylo třeba přizpůsobit situaci v nové republice.

Základem československého peněžního systému byly dva pilíře⁵⁷. Jedním z těchto pilířů byly banky. V českých zemích existovaly obchodní banky, veřejnoprávní zemské banky, hypotéční banky a bankovní domy⁵⁸.

Mezi bankami získaly mimořádné postavení obchodní banky, které poskytovaly půjčky podnikům, státu a úřadům státní samosprávy. Obchodní banky se staly centrem finančního dění a s pomocí úvěrů a kapitálových účastí dostaly do své sféry vlivu řadu podniků.

⁵⁵ PRŮCHA, Václav a kol. Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století. Praha: 1974, s. 63

⁵⁶ H8JEK, Jan: Vývoj finanční a úvěrové soustavy v českých zemích do roku 1918, s.d., s. 89

⁵⁷ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 71

⁵⁸ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 75

Druhým sloupem československého peněžnictví byly tzv. ústavy lidového peněžnictví: spořitelny, okresní hospodářské záložny, občanské a živnostenské záložny a kampeličky. Jednalo se o decentralizované ústavy s okresní nebo dokonce jen místní působností, jejichž hlavním úkolem bylo poskytování malých a středních úroků a přijímání vkladů od drobných strádatelů. Úhrn takto získaných prostředků byl značný. Ústavy lidového peněžnictví se tak staly zdrojem akumulovaného kapitálu.

Činnost peněžních ústavů podléhala doзору ministerstva financí. Pro každou banku určilo ministerstvo vládního komisaře, který sledoval, zda činnost banky odpovídá zákonům. V kompetenci ministerstva byla legislativa v oblasti peněžnictví a nostrifikace filiálek cizích peněžních ústavů⁵⁹.

Regulující úloha v meziválečném Československu připadla cedulovým ústavům. Nejprve Bankovnímu úřadu, založenému v roce 1919. Spravoval měnu, vydával peníze, upravoval měnovou politiku, řídil devizové hospodaření apod. V roce 1926 převzala funkce Bankovního úřadu Národní banka československá, která zahájila činnost 1. dubna. Národní banka byla na státu nezávislým ústavem, v jehož čele stál guvernér a devítičlenná bankovní rada⁶⁰.

3.4.1 Bankovníctví

Banky, které existovaly v Československu lze rozdělit do několika skupin. Především se jednalo o obchodní banky, veřejnoprávní zemské banky, hypotéční banky a bankovní domy. Nejvýznamnější úlohu v meziválečném Československu hrály obchodní banky.

Obchodní banky v meziválečném Československu lze dělit podle několika hledisek: národnostního, hospodářského a velikostního. V prvních letech samostatného Československa převažovalo národnostní hledisko⁶¹.

Po vzniku republiky měly na jejím území stále velký vliv vídeňské banky. Česká reprezentace proto podnikla opatření, která měla zbavit československý trh závislosti na Vídni.

Jedním takovým krokem bylo provedení měnové reformy v roce 1919. 25. února byla uzákoněna měnová reforma, kterou byla provedena měnová odluka a zavedena samostatná

⁵⁹ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 75

⁶⁰ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 75-77

⁶¹ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 78

československá měna⁶². Vídeňské banky se tak oproti českým dostaly do nevýhody, neboť disponovaly znehodnocenou měnou. Jejich klienti se proto začali ucházet o úvěry u bank českých.

Díky přesunu klientely se v době tří až pěti poválečných let přeměnilo několik za Rakouska-Uherska provinciálních bank na československé velkobanky. Vedle Živnobanky šlo o Pražskou úvěrní banku, Českou průmyslovou banku, Českou eskomptní banku a Böhmisches Union-Bank⁶³.

V roce 1919 byl také přijat nostrifikační zákon, který požadoval přenesení zahraničních sídel podniků a bank pracujících v Československu na jeho území. Nostrifikační akce trvala přibližně deset let, ale její hlavní etapa proběhla v letech 1921-1924⁶⁴. Tak v prosinci 1920 vznikla z filiálek banky Merkur Česká komerční banka. V roce 1929 fúzovala s Anglo-československou bankou a s Pražskou úvěrní bankou a stala se součástí Anglo-Pragobanky⁶⁵.

Pro filiálky Länderbanky byla založena centrála v roce 1921, a to s názvem Banka pro průmysl a obchod. Nostrifikovány byly i pobočky Wiener Bankvereinu, a to v roce 1922, kdy byla založena další banka: Všeobecná bankovní jednotka. Ve dvacátých letech zesílil ve Všeobecné bankovní jednotě vliv německého kapitálu a v roce 1928 došlo k její fúzi s Böhmisches Union-Bank⁶⁶.

Z poboček Anglo-oesterreichische Bank byla v roce 1922 založena Anglo-československá banka. Tato banka se stala finančním centrem pro styk s Anglií a s librovou oblastí vůbec⁶⁷.

V roce 1922 začala rozsáhlá repatriace akcií. Repatriace kapitálu pokračovala po celá dvacátá léta a došlo tak k řadě velkých kapitálových změn, zvláště ve prospěch Živnostenské banky, České eskomptní banky a Agrární banky⁶⁸.

⁶² OLŠOVSKÝ, R. a kolektiv. Přehled hospodářského vývoje v Československu v letech 1918-1945. Praha: SNPL, 1961, s. 74; PRŮCHA, Václav a kolektiv: Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století, Praha 1974, str. 124

⁶³ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 80

⁶⁴ PRŮCHA, Václav a kol. Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století. Praha: 1974, s. 77

⁶⁵ OLŠOVSKÝ, R. a kolektiv. Přehled hospodářského vývoje v Československu v letech 1918-1945. Praha: SNPL, 1961, s. 241; HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 86.

⁶⁶ OLŠOVSKÝ, R. a kolektiv. Přehled hospodářského vývoje v Československu v letech 1918-1945. Praha: SNPL, 1961, s. 241; HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, Praha 1999, str. 86-87.

⁶⁷ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 88. PRŮCHA, Václav a kolektiv: Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století, Praha 1974, str. 119.

OLŠOVSKÝ, R. a kolektiv. Přehled hospodářského vývoje v Československu v letech 1918-1945. Praha: SNPL, 1961, s. 84.

⁶⁸ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 89-90.

Kapitál do českých bank přicházel i ze zahraničí, ale od poloviny dvacátých let se účast zahraničního, zejména rakouského kapitálu, v českých bankách zmenšovala⁶⁹.

Nejdůležitějším jevem meziválečného vývoje bankovníctví byl jeho prudký rozmach po vzniku samostatného státu. Docházelo také k výrazné změně pohledu bank na kapitál. Před první světovou válkou sloužily banky v českých zemích především jako depozitní ústavy a zakládání podniků bylo výjimečné. To se po vzniku Československa změnilo a zakladatelská činnost se stala důležitou aktivitou bank. Další novou činností bank bylo provádění finančních operací pro stát. Banky zajišťovaly státní půjčky a transakce se státními obligacemi.

V prvních čtyřech letech republiky rychle přibývalo nových bank, jejich filiálek, prudce se zvyšoval kapitál již existujících ústavů a zvětšoval se úhrn jejich obchodů. Nové banky však zůstávaly kapitálově slabé a malé, podnikaly rizikové obchody a měly nízké rezervní fondy. Proto se dostaly nejvíce do potíží za bankovní krize v letech 1923-1925⁷⁰.

Výrazně zesílily starší domácí ústavy a to vedle českých i německé ústavy. Získaly rozhodující postavení na území celého Československa.

V následujícím období hospodářské konjunktury se počet bank fúzemi dále zmenšoval. Léta 1925-1929 jsou obdobím zkvalitňování práce bank a stabilizování jejich hospodaření.

Vedle obchodních bank hrály v bankovníctví Československa významnou úlohu také zemské a hypoteční banky. Hypotečních bank bylo původně šest: Hypoteční banka česká Praze, Zemská banka v Brně, Slezský komunální ústav v Opavě, Slezský pozemkový úvěrní ústav v Opavě.

Zvláštní postavení měla Zemská banka v Praze. Jako jediná vlastnila akciový kapitál a byla oprávněna přijímat vklady⁷¹.

Přestože v mezinárodním srovnání měly v peněžnictví a na kapitálovém trhu Československa mimořádně silné postavení, menší peněžní ústavy zahrnované pod pojem lidové peněžnictví, představovaly banky nejdůležitější článek peněžní a úvěrové soustavy republiky. Banky totiž nevyužívaly jen jimi samotnými získané zdroje, ale i části finančních prostředků uložených obyvateli u ústavů lidového peněžnictví, které jim tyto ústavy jako přebytky předávaly. Velké finanční zdroje takto získávala Živnostenská banka, které předávaly své přebytky občanské a živnostenské záložny. Agrární banka měla prostředky od okresních záložen hospodářských a kampeliček, Ústřední banka českých spořitelén od

⁶⁹ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 91.

⁷⁰ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 82.

⁷¹ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 99-101.

českých a Centralbank der deutschen Sparkassen od německých spořitelén. Proto také tyto banky mohly poskytovat průmyslovým podnikům i střední a větší investiční úvěry, které jiné peněžní ústavy nemohly v takovém rozsahu nabídnout⁷².

Úloha bank v československém hospodářství neobyčejně vzrostla, sílily vazby mezi bankami a průmyslem a banky se stávaly centry hospodářství. Díky velkým provozním a investičním úvěrům, navazování stálého úvěrového spojení, rostoucím kapitálovým účastem bank v průmyslu, a také vlivem deflace v letech 1922 a 1923 docházelo k užšímu sepětí bank s průmyslovými, dopravními a obchodními firmami, které v řadě případů vyúsťovalo ve vytváření bankovních koncernů⁷³.

Významnou úlohu ve vývoji českého kapitálového trhu sehrálo konsorcium bank pro státní finanční operace. Bylo vytvořeno za vedení Živnostenské banky v roce 1919 a jeho členy se postupně staly všechny významné české, multinacionální, německé a slovenské banky. Gesci vykonávala Živnostenská banka, což posilovalo její postavení v hospodářství země.

Zastřešující organizací bank byl Svaz československých bank. Prosazoval zájmy bank v hospodářství republiky, a to jak vůči vládě, tak i ve vztahu k ostatním podnikatelským skupinám. K jeho založení došlo již na konci války, kdy 13 českých bank založilo Svaz českých bank. Ten se v roce 1919 proměnil v multinacionální Svaz československých bank. Svaz československých bank byl nejen zájmovou, ale i kartelovou organizací. Účastnil se na všech významných jednáních o zákonech, nařízeních i dalších státních opatřeních v oblasti peněžnictví. Na jeho půdě se také uzavíraly dohody o úvěrových podmínkách⁷⁴.

Ovlivňování bank a státu bylo oboustranné. Činnost bank podléhala doзору ministerstva financí. Ministerstvo také řídilo nostrifikaci bank a sehrálo důležitou úlohu při fúzích bank. Banky měly ovšem od počátku nového státu na ministerstvo financí značný vliv. Bankovní zákony z roku 1924 a z roku 1932 významně rozšířily státní kontrolu bank. Regulace peněžního trhu byla svěřena Bankovnímu úřadu při ministerstvu financí a od roku 1926 Národní bance československé. Vztahovala se i na banky. Obě instituce poskytovaly bankám eskontní a lombardní úvěry a výši eskontních sazeb ovlivňovaly úrokovou míru bankovních úvěrů. V případě obtíží bank jim mohly poskytnout i překlenovací úvěr.

Vytváření bankovního systému meziválečného Československa bylo dokončeno v hlavních rysech v prvních čtyřech až pěti poválečných letech. Pak byl jen upravován. Bankovníctví získalo dominantní postavení v celé soustavě československého peněžnictví a

⁷² HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 102-103.

⁷³ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 104.

⁷⁴ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 105.

zformovala se i jeho základní struktura. Postupně se vymezovaly sféry aktivit obchodních bank, veřejnoprávních bank a soukromých bankovních domů. Nabyly také konkrétních forem spolupráce bank s ústavami lidového peněžnictví a dělba v jejich činnosti. Zůstaly ale značné rozdíly mezi českými zeměmi na jedné straně a Slovenskem a Podkarpatskou Rusí na druhé straně.

3.4.2 Lidové peněžnictví

Tzv. lidové peněžnictví představovalo rozsáhlou sít' drobných a středních peněžních ústavů. Banky a ústavy lidového peněžnictví stály vedle sebe, rozdělily si sféry zájmů, vzájemně se doplňovaly. Velké transakce, které činily banky, byly ústavům lidového peněžnictví nedostupné. Naopak pro banky bylo nevýhodné poskytování menších úvěrů a shromažďování drobných vkladů. Sít' ústavů lidového peněžnictví shromažďovala vklady drobných a středních střádalů až se podařilo nashromáždit dost velký kapitál, aby pokryl nějaký větší úvěr. Takto nashromážděné finance mohly být předávány bankám jako přebytky, které je pak mohly využít na velké investice⁷⁵.

Existovalo několik druhů ústavů lidového peněžnictví. Jednalo se o spořitelny, okresní hospodářské záložny v Čechách, kontribučenské záložny na Moravě a ve Slezsku, občanské záložny a kampeličky. Jednotlivé druhy ústavů lidového peněžnictví vznikaly postupně od poloviny 19. století. Zároveň také vznikla jejich rozsáhlá sít', po první světové válce došlo k jejímu dobudování⁷⁶. Na některých místech vzniklo ústavů příliš, a vzhledem k velké konkurenci, která tak vznikla, u nich nedošlo k žádnému velkému rozvoji. Ve 30. letech sice padlo několik návrhů na zredukování počtu peněžních ústavů, ale mezinárodní i vnitrostátní vývoj situace zabránil jejich uvedení do praxe⁷⁷.

Zejména v prvních letech po vzniku republiky došlo k zvětšení objemu činnosti všech typů ústavů. V letech 1919-1923 stoupl počet vkladů a úvěrů na dvoj až trojnásobek. V následujících letech se objem činnosti ústavů stále zvětšoval, ale již nikdy tak výrazně jako v prvních letech existence samostatného Československa.

Stejně jako banky, i ústavy lidového peněžnictví byly ovlivněny úmyslem vydat bankovní zákony. Zatímco banky však vydání bankovních zákonů vítaly, ústavy lidového peněžnictví k nim zaujaly opačné stanovisko, a to zejména k 4. a 5. bankovnímu zákonu o

⁷⁵ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 108-109

⁷⁶ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 109

⁷⁷ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 109; PLECHÁČEK, Ivo. Vývoj českého peněžnictví, 1978, str. 396-398

zřízení Zvláštního fondu a Všeobecného fondu. Spolek spořitelén československých dokonce kvůli těmto zákonům svolal do Prahy sjezd, kde je v rezoluci odmítl. Přesto byly zákony v říjnu 1924 schváleny⁷⁸.

Ve třicátých letech došlo vlivem hospodářské krize k významné změně. Léta 1931-1932 byla pro peněžní ústavy stále ještě obdobím pokračujícího vzestupu, a to v důsledku rostoucích vkladů a příznivého vývoje na trhu s cennými papíry. Zvláště činné byly v této době družstevní záložny. Ke zlomu došlo v roce 1932, kdy se přibývání vkladů změnilo ve svůj pravý opak, ve všech druzích ústavů. O rok později dosáhla krize svého vrcholu. V roce 1934 nastal pak obrat k lepšímu⁷⁹.

V prvních letech existence republiky došlo k legislativní úpravě týkající se spořitelén a záložen. Nové zákony především sledovaly sjednocení předpisů na území celé republiky, jinak vycházely ze starších rakouských norem.

Právní postavení spořitelén upravoval zákon č. 302/1920 Sb. o spořitelnách. Na základě tohoto zákona se spořitelny formovaly jako veřejnoprávní peněžní ústavy, které byly spravovány obcemi či okresy. Do budoucnosti měly zaniknout dosavadní spolkové spořitelny. Spořitelny vedle svého kmenového jmění ručily za vklady svým majetkem a prováděly své obchody pod státním dohledem a přebytky směly použít jen k účelům obecně prospěšným. Jejich hlavním úkolem bylo bezpečné ukládání peněz⁸⁰.

Při vzniku republiky byla již hustá síť spořitelén, a v prvních poválečných letech jich ještě přibýlo. Nacházely se ve všech větších městech. Spořitelny se dělily podle národnosti. České spořitelny měly jako ústředí Ústřední banku českých spořitelén, německé Centralbank der deutschen Spaarkassen⁸¹. Všechny spořitelny byly povinně členem Svazu československých spořitelén, který se utvořil na základě zákona z roku 1920. Hlavními úkoly tohoto svazu bylo obhajovat zájmy spořitelén, sbírat od nich statistická data a zpracovávat je, provádět revize. Svaz byl s rozpaky akceptován jak funkcionáři německých tak i českých ústavů a zejména dosavadního Svazu českých spořitelén. Na Svaz československých spořitelén navázal Spolek spořitelén československých, který byl v roce 1934 přejmenován na Jednotu československých spořitelén. Německé spořitelny navíc nadále udržovaly svůj svaz Verband der deutschen Spaarkassen im tschechoslowakischen Staate⁸².

⁷⁸ PLECHÁČEK, Ivo. Vývoj českého peněžnictví, 1978, str. 376-378

⁷⁹ PLECHÁČEK, Ivo. Vývoj českého peněžnictví, 1978, str. 393-398; HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 109

⁸⁰ PLECHÁČEK, Ivo. Vývoj českého peněžnictví, 1978, str. 368. HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 110

⁸¹ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 110

⁸² PLECHÁČEK, Ivo. Vývoj českého peněžnictví, 1978, str. 368-371. HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 110

Zvláště veliký rozmach zaznamenaly spořitelny během konjunktury let 1924-1929. Objem vkladů se v tomto období zdvojnásobil. Spořitelny ukládaly vklady na vkladních knížkách, málokdy na běžných účtech. Poskytovaly širokou škálu úvěrů, na prvním místě výpůjčky hypoteční a komunální⁸³.

Občanské a živnostenské záložny v Československu byly budovány podle Schulze-Delitschova systému jako městská úvěrní družstva s ručením omezeným.

Při vzniku republiky bylo těchto záložen v českých zemích 1413, před druhou světovou válkou již 1983. Nejvíce jich přibýlo za hospodářské konjunktury v letech 1924-1929. Během hospodářské krize na jednu stranu některým záložnám přibývalo vkladů, na druhou stranu docházelo k regresi a některé záložny dospěly k úpadku. Záložny prováděly eskont směnek, poskytovaly směnečný úvěr, úvěr lombardní, úvěr v běžném účtě, úvěr hypoteční a úvěr osobní, krytý ručením⁸⁴.

Roku 1920 byl založen Svaz záložen jako ústředí s funkcí organizační, revizní a poradní. Své přebytky odevzdávaly záložny Živnostenské bance⁸⁵.

Kampeličky a okresní hospodářské záložny byly ústavy, které se orientovaly na venkovské obyvatelstvo, převážně zemědělce. Okresní hospodářské záložny existovaly již za Rakouska Uherska, ale většího významu dosáhly až po vzniku republiky. Příznivé podmínky jim vytvořil zákon č. 128 z roku 1924, kterým se staly veřejnými peněžními ústavy. Obvody těchto záložen byly totožné s obvody administrativních okresů. Novým zákonem byla zvýšena hranice pro přijímání vkladů, ústavy měly poskytovat obyvatelům okresu levný úvěr, mohly provozovat obchody s realitami a financovat veřejné dodávky. Nejvyšším orgánem, který na činnost okresních záložen hospodářských dohlížel, byl zemský správní výbor, zároveň byla každá okresní hospodářská záložna pod přímým dohledem okresního výboru. Rozšířit působnost okresních hospodářských záložen a na Moravu a Slezsko se nepodařilo. Jejich ústředím se stal Svaz okresních záložen hospodářských⁸⁶.

Kampeličky. Nejmenší ústavy a zároveň nejpočetnější. Při vzniku Československé republiky jich bylo 3746, na konci 30. let 4372. Jednalo se o malé ústavy, které vznikaly podle systému Raiffeisenova, které přijímaly vklady a poskytovaly půjčky k provozním účelům především zemědělcům a vesnickým živnostníkům. Jejich úředníci pracovali dobrovolně a družstva měla minimální náklady. Přebytky ukládaly u dvanácti svazů úvěrních družstev a

⁸³ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 111-112

⁸⁴ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 112

⁸⁵ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 113

⁸⁶ PLECHÁČEK, Ivo. Vývoj českého peněžnictví, 1978, str. 385-388, HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 113-114

jejich prostřednictvím u Agrární banky. Kampeličky také pomáhaly při nakupování hospodářských potřeb⁸⁷.

Ústavy lidového peněžnictví sehrály mimořádnou úlohu při podpoře spořivosti obyvatel a akumulaci kapitálu.

⁸⁷ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, str. 115-116

4. Vývoj družstevnictví v 19. století a v první polovině 20. století

Myšlenky svépomocného záloženského a družstevního hnutí, které se zrodily v západních zemích, přejímaly české země od poloviny 19. století. V peněžní oblasti lze tyto myšlenkové směry rozdělit do několika základních proudů podle určitých ukazatelů, jakými byli tvůrci oné myšlenky, kategorie osob, pro které byla myšlenka určena nebo i další, jiné nuance.

4.1 Záložny Schulze-Delitschova typu

Tato svépomocná úvěrní družstva byla pojmenována po autorovi své základní myšlenky Hermann Schulzovi, který v 50. letech 19. století takové spolky zakládal v Německu, mimo jiné právě i v městě Delitschi.

Velkou zásluhu o šíření družstevních myšlenek v našich zemích měl novinář František Šimáček. Od roku 1857 vydával pod pseudonymem Vojtěch Bělák časopis Posel z Prahy, kde publikoval řadu článků týkajících se družstevnictví. Tak ve 4. čísle časopisu zveřejnil stať „*Záložní kasy, ústavy k pomoci stavu pracovnímu čili cesta k nabytí zámožnosti*“⁸⁸. V této stati formou rozpravy fiktivní Šimon Tadeáš Rozoumek přiblížil některé obecné principy fungování svépomocných úvěrních spolků, které znal z jejich působení v Německu. Zároveň zdůraznil dobové vlastnosti dobrého hospodáře. Šimáček v této stati poukázal na to, jak řemeslníci a drobní výrobci pro sebe těžko získávají půjčky, neboť jejich malý majetek není věřitelům dostatečnou zárukou. Možnost, jak z této bezvýchodné situace ven, viděl Šimáček ve sdružování řemeslníků a drobných výrobců do spolků⁸⁹.

Článek o družstevnictví se setkal s velkým ohlasem. Na jeho základě vznikla ve Vlašimi 14. března 1858 záloženská kasa, kterou založil Jan Pláteník se svými přáteli. Téměř současně vznikl i záložní spolek v Liberci, jehož stanovy byly dokonce schváleny 7. července 1858, tedy dříve než vlašimské. Ale protože tyto stanovy dovolovaly zahájit činnost teprve tehdy, až bude mít spolek 100 členů, z nichž každý věnuje do rezervního fondu 3 zlaté, zahájení činnosti liberecké záložny se uskutečnilo až v roce 1860⁹⁰. Z národnostního hlediska byla první českou záložnou záložna vlašimská.

⁸⁸ Posel z Prahy 1857, díl 1., str. 311-316

⁸⁹ SCHREYER, Josef. Dějiny svépomocných záložen českých. Praha: 1891, str. 5-6; PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu. Praha: 1983, s. 9

⁹⁰ SCHREYER, Josef. Dějiny svépomocných záložen českých. Praha: 1891, str. 16; PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu. Praha: 1983, s. 10

Šimáček na vznik prvního spolku zareagoval tím, že v Poslu z Prahy uveřejnil vzorové stanovy záložních spolků a začal vydávat celou řadu statí o záložnách⁹¹

Šimáček nebyl jedinou osobností, která se zabývala šířením družstevních idejí. Jeho kolegou na tomto poli byl i Dr. Čupr, který družstevní ideje šířil prostřednictvím svých přednášek. Články o úvěrních družstvech psal také Dr. Filip Stanislav Kodým, který je publikoval v Hospodářských novinách a v roce 1860 je dokonce vydal samostatně ve spise s názvem „Spolky na vzájemné pomáhání“⁹².

Založení vlašimské záložny znamenalo i určitý posun v koncepci družstev. Ze statí, kterou uveřejnil František Šimáček, vyplývá, že záložní spolky měly kolektivně ručit za kapitál, který si vypůjčily jinde. Nicméně vlašimská záložna shromažďovala svůj vlastní kapitál a touto činností udala směr, kterým se vydaly i další záložny. K výše uvedené Šimáčkově myšlence se některé záložny vrátily až polovině 60. let⁹³.

Jedním z důsledků přechodu k původní koncepci bylo vydání ministerského nařízení ze dne 6. května 1865. Tímto nařízením se rušilo osvobození záložen jako spolků dobročinných a nevýdělečných od poplatků a kolků. Složitě právní spory mezi záložnami a úřady se vlekly až do roku 1873, kdy byl vydán zákon ze dne 21. května o poplatcích⁹⁴

Již v roce 1859 vznikly další dva spolky, v Písku a v Čáslavi. O rok později následovaly další čtyři spolky, zřízené v Heřmanově Městci, Holicích, Nymburce a Sadské⁹⁵. K bouřlivému zakládání záložen pak docházelo v první polovině 60. let 19. století. Druhé období rozmachu nastalo na počátku 70. let. Na Moravě vznikaly záložny o něco později, na konci 60. a počátku 70. let.

K založení první záložny na Moravě došlo až v roce 1861 v Přerově. Iniciátorem jejího zřízení byl Cyril Vítěz, podporovaný starostou města Františkem Kramářem. Další moravská záložna vznikla roku 1862 v Příboře⁹⁶.

Na Moravě také začaly pokusy se zaváděním záložen také na venkově. Autorem této myšlenky byl profesor Jan Rudolf Demel, kterému se v letech 1867 – 1870 podařilo ve vesnicích v oblasti úrodné Hané založit 34 družstevních rolnických záložen (např. v Dubanech, Olšanech, Postřelmově)⁹⁷.

⁹¹ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 123; Plecháček, Ivo: K dějinám spořitelnictví v Československu, Praha: 1983, s. 10

⁹² HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 125

⁹³ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 130

⁹⁴ Schreyer, Josef celou situaci a její vývoj obsáhle popisuje v jedné kapitole své knihy. SCHREYER, Josef: Dějiny svépomocných záložen českých, Praha: 1891, s. 153-201

⁹⁵ PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu. Praha 1983, s. 10

⁹⁶ PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu. Praha 1983, s. 10

⁹⁷ PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu. Praha 1983, s. 11

Početní stav záložen v Čechách a na Moravě:

Rok	Celkem záložen	Založeno v roce – celkem	Založeno v roce v Čechách	Založeno v roce na Moravě
1858	1	1	1	---
1859	3	2	2	---
1860	7	4	4	---
1861	29	22	21	1
1862	69	40	39	1
1863	104	35	28	7
1864	131	27	18	9
1865	159	28	17	11

Velký nárůst počtu záložen vyvolal i řadu organizačních otázek, z nichž jednou z nejdůležitějších byla otázka případného peněžního ústředí, do něhož by záložny mohly ukládat své přebytky, případně si od něj mohly nějaké finance půjčit.

Otázka ústřední organizace se stala jedním z bodů bohatého programu prvního sjezdu záložen, který se konal z podnětu královéhradecké záložny v Praze ve dnech 25. – 27. září 1865 ve staroměstském kostele sv. Mikuláše⁹⁸. Podoba budoucího peněžního ústředí byla jednou z hlavních otázek, kterou měl sjezd vyřešit. Původní návrh byl, aby se zřídila ústřední záložna, ale po diskuzi některých členů sjezdu bylo dohodnuto, že se ústředím stane banka⁹⁹. Měla se jmenovat Živnostenská banka.

Nově byl vytvořen tzv. ústřední výbor, který se měl zabývat problémy nevyřešenými na sjezdu. Zpočátku měl jen tři členy, Františka Šimáčka, Jana Skřejšovského a Tomáše Černého, ale později byl doplněn o patnáct dalších¹⁰⁰.

Ústřední výbor zahájil svou činnost 17. října 1865. Jedním z mnoha úkolů, kterými byl pověřen, bylo vytvoření stanov budoucí Živnostenské banky. Jejich konečná podoba byla vypracována v roce 1868. Živnostenská banka zahájila svou činnost 1. března 1869¹⁰¹.

V době, kdy se jednalo o podobě stanov Živnostenské banky, se změnilo postavení ústředního výboru. Výbor se z komise, která měla na starosti dokončení některých záležitostí,

⁹⁸ SCHREYER, Josef: Dějiny svépomocných záložen českých. Praha: 1891, s. 50

⁹⁹ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 134; PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu. Praha 1983, s. 11

¹⁰⁰ SCHREYER, Josef. Dějiny svépomocných záložen českých. Praha: 1891, s. 78; PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu. Praha 1983, s. 11

¹⁰¹ SCHREYER, Josef. Dějiny svépomocných záložen českých. Praha: 1891, s. 80 – 91; HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 28

vyvinul v řídicí ústředí. Tato jeho pozice byla mimo jiné dána povinnostmi, které měl výbor vykonávat¹⁰². V roce 1879 se ústřední výbor přetransformoval v Ústřední spolek přátel záložen Českomoravských v Praze. Tento Ústřední spolek přátel záložen se dál vyvíjel a v roce 1883, kdy došlo k výrazné změně jeho stanov, se z něj stala Jednota záložen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku¹⁰³.

První pražský sjezd záložen se dále dohodl i na konání dalších sjezdů, přičemž se jednalo o sjezdy dvojího typu. Prvním typem byly sjezdy záložen celé země, druhým typem byly tzv. krajinské sjezdy, tj. sjezdy několika záložen z určité části země, které projednávaly specifické problémy své oblasti nebo společné návrhy na zemský sjezd.

Poté, co byly v Českých zemích položeny základy živnostenského družstevnictví, probíhal vývoj záložen bez jakýchkoli odchylek a výkyvů. Do roku 1873 bylo zřízeno v Čechách 450 záložen, na Moravě 307, ve Slezsku 27. V roce 1873 se početní růst záložen poněkud zarazil. Částečně to bylo dáno přijetím nového zákona o společenstvech, ale zejména hospodářskou situací v zemi po krachu na vídeňské burze. Některé záložny se z krize nevzpamatovaly a byly nuceny vyhlásit konkurz. To platilo zejména pro záložny na Plzeňsku, které často nerozumně investovaly do tamějších podniků. Některé záložny se snažily udržet svou činnost ještě několik let po krizi, ale nakonec se i pro ně stala situace neúnosnou, a tak vyhlásily úpadek. Poslední takovou záložnou byla r. 1880 záložna ve Šlapanicích na Moravě¹⁰⁴. Celkově však záložny překonaly krizi dobře.

Další významnou událostí, která se stala v roce 1873 a která měla značný vliv na další vývoj záložen, byl sjezd záložen, konaný 2. září v Olomouci¹⁰⁵. Hlavní záležitostí, která byla na tomto sněmu řešena, byl vznik záložen podle nového zákona. Stejnou otázku řešil i sjezd všech záložen v Benešově¹⁰⁶, konaný 5. října 1873. Stalo se tak určitým pravidlem, že nejméně jednou za rok proběhne sjezd všech záložen, resp. jejich zástupců. Ještě v následujícím roce, tj. v roce 1874, se sjezd uskutečnil. V roce 1875 byl sjezd zakázán a žádný se nekonal až do roku 1880¹⁰⁷.

V roce 1880 byl svolán sjezd do Prahy. Témata, o kterých se jednalo, byla různorodá. Kromě jiného se rokovalo o zřízení Ústřední jednoty záložen, která nakonec vznikla v roce

¹⁰² Měl být zprostředkovatelem a jednatelem mezi Živnostenskou bankou a záložnami. Každý rok měl sestavit úplnou statistiku záložen a vydávat pokyny o účetnictví. Dalšími povinnostmi výboru bylo právní zastupování záložen proti soudům a vyšším úřadům a uspořádání písemnosti týkající se sjezdů. SCHREYER, Josef. Dějiny svépomocných záložen českých. Praha: 1891, s. 90, PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu, Praha: 1983, s. 11

¹⁰³ PLECHÁČEK, Ivo: K dějinám spořitelnictví v Československu, Praha 1983, s. 11

¹⁰⁴ SCHREYER, Josef. Dějiny svépomocných záložen českých, Praha 1891, s. 326 - 333

¹⁰⁵ SCHREYER, Josef. Dějiny svépomocných záložen českých, Praha 1891, s. 297

¹⁰⁶ SCHREYER, Josef. Dějiny svépomocných záložen českých, Praha 1891, s. 298

¹⁰⁷ SCHREYER, Josef. Dějiny svépomocných záložen českých, Praha 1891, s. 313

1883, jak se píše výše. Převzala agendu Spolku přátel záložen. Ještě téhož roku byla vytvořena statistická kancelář, která měla za úkol podávat statistiky všech záložen. Nový ústřední orgán získal i nový list, roku 1887 se jím stal Věstník záloženský. Pražský sjezd byl také poslední, který se v 19. století konal.

4.2 Okresní záložny hospodářské

Okresní záložny hospodářské jsou specifickou součástí peněžní-úvěrové soustavy našich zemí. Vznikly pouze v Čechách, a to na základě zákona českého zemského sněmu z března 1882, ale jejich počátky a kořeny jejich předchůdců, tj. kontribučenských fondů a kontribučenských záložen, lze vysledovat až do druhé poloviny 18. století¹⁰⁸. Na základě výše uvedeného zákona byly v rámci obvodu příslušného soudního okresu prostředky jednotlivých kontribučenských záložen soustředěny do jedné instituce. V tomtéž a následujícím roce byla vytvořena převážná část těchto ústavů. Jejich hlavním posláním mělo být zajišťování úvěrových potřeb především zemědělského podnikání¹⁰⁹.

V první polovině 90. let 19. století se počet okresních záložen hospodářských v Čechách ustálil a až do počátku první světové války se příliš nezměnil. Přibližně tři čtvrtiny okresních záložen hospodářských byly národnostně české, zbytek působil v jazykově německých oblastech. Stejně malou proměnlivost jako počet okresních hospodářských záložen vykazovalo i jejich kmenové jmění¹¹⁰.

Od přelomu století se na různých odborných a později i politických úrovních objevovaly hlasy žádající vytvoření organizačního a finančního centra okresních hospodářských záložen. Vzhledem k různým okolnostem došlo k naplnění těchto snah až v roce 1913, kdy byl v Praze zřízen Svaz českých okresních záložen hospodářských a zároveň vznikl i Svaz německých okresních záložen hospodářských se sídlem v Žatci. Finančním centrem okresních záložen hospodářských se stala Agrární banka¹¹¹.

¹⁰⁸ Kontribučenskými fondy a kontribučenskými záložnami, jejich vznikem a vývojem se zabýval Ivo Plecháček ve své disertační práci a v publikaci K dějinám spořitelnictví v Československu, Praha 1983.

¹⁰⁹ PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu. Praha: 1983, s. 21 – 23; LIŠKA, Václav a kol. Ekonomická tvář národního obrození. Praha: 2005, s. 84 -86; OLMR, František. O penězích a peněžnictví, zvláště o našem peněžnictví lidovém. Český Brod: 1928, s. 31 - 34

¹¹⁰ VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Praha: 1999, s. 171

¹¹¹ PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu, Praha 1983, s. 14 – 15; LIŠKA, Václav a kol. Ekonomická tvář národního obrození. Praha: 2005, s. 84 -85; VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Praha: 1999, s. 171

Na Moravě okresní záložny hospodářské nevznikly, i nadále zde fungovaly desítky drobných kontribučenských záložen na územích bývalých panství. Jejich centrálním ústavem se v roce 1913 stala Moravsko-slezská banka v Brně¹¹².

4.3 Záložny Raiffeisenova typu

Záložny Raiffeisenova typu, tzv. Raiffeisenky byly pojmenovány podle svého tvůrce Friedricha Wilhelma Raiffeisenka. Raiffeisen se na rozdíl od Schulze zaměřil na jinou skupinu obyvatelstva, na zemědělce, a svá úvěrní družstva přizpůsobil jejich potřebám. Vytvořil tak několik zásad, které platily pro každou záložnu. Jednou z těchto zásad bylo odmítnutí podílů z činnosti družstva. Další zásadou byl přísně ohraničený teritoriální obvod družstva, který neměl přesahovat území s 1500 obyvateli. Tato zásada měla zajistit, že se ve spolku všichni znali. Funkce v záložně byly prohlášeny za čestné a bezplatné¹¹³. Konečně posledním pravidlem bylo, že člen jednoho spolku se nemohl stát členem jiného spolku¹¹⁴.

Tato úvěrní družstva se také někdy nazývají kampeličky, na počest Františka Cyrila Kampelíka, který se družstevní otázkou do určité míry také zabýval¹¹⁵.

Drobná rolnická úvěrní družstva raiffeisenova typu začínají na území českých zemí vznikat od druhé poloviny 80. let 19. století. Díky mohutnému růstu v 90. letech přesáhl počet těchto družstev v českých zemích na přelomu století jeden tisíc¹¹⁶.

První raiffeisenka byla založena v roce 1886, ve Vražném, v okrese Nový Jičín na Moravě, na podnět profesora Antonína Zoblela. Další úvěrní družstvo vzniklo o rok později nedaleko od předchozího ve vsi Běloutín¹¹⁷.

V Čechách vznikla první raiffeisenova záložna o něco později, a to roku 1890 ve Rtyni v Podkrkonoší¹¹⁸. Ještě téhož roku vznikla další záložna v Rybné u Žamberka.

¹¹² VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Praha: 1999, s. 171; PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu, Praha 1983, s. 15 – 16

¹¹³ Třetí podmínka.

¹¹⁴ BLAŽEK, Antonín - TREJBAL, Bohumír. Zemědělské družstevnictví v království českém. Praha: 1913, s. 14 – 16; PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu, Praha 1983, s. 16 – 19; VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Praha: 1999, s. 172

¹¹⁵ Již v roce 1861 vydal František Cyril Kampelík, lékař působící v té době v Kuklenách, útlý spisek s dlouhým názvem Spořitelny po farských kollaturách orbě, řemeslu ze svízeli pomohou. Právě díky tomuto spisu byl Kampelík považován za zakladatele českého úvěrního družstevnictví a úvěrní družstva se na jeho počest nazývala kampeličky. Kampelíkova družstevní práce však zůstala pouze v rovině teoretické, nikdy ji neuvedl do praxe.

¹¹⁶ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 134

¹¹⁷ NOŽIČKA, Josef. Jak vznikly naše kampeličky, Praha: 1939, s. 13; PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu, Praha 1983, s. 19

¹¹⁸ PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu, Praha 1983, s. 18-20, BLAŽEK, Antonín - TREJBAL, Bohumír. Zemědělské družstevnictví v království českém. Praha: 1913, s. 42. Pouze NOŽIČKA,

V únoru 1896 podal Alfons Šťastný spolu se dvěma dalšími poslanci žádost o schválení stanov české Ústřední jednoty hospodářských společenstev¹¹⁹. K ustavení jednoty došlo v červenci 1897 a jejím starostou se stal statkář Jan Sedlák. Prvním opatřením Ústřední jednoty bylo zřízení centrální pokladny u Zemské banky v Praze. Hlavním úkolem jednoty byla činnost jejích revizorů, kteří vzhledem k tomu, že většina činovníků družstev neovládala administrativní ani účetnické zásady, působili zároveň jako instruktoři¹²⁰. Ústřední jednota hospodářských družstev zřejmě působila jako peněžní ústředí.

Růst počtu raiffeisenek v českých zemích¹²¹:

Rok	Počet družstev
1886	1
1887	3
1888	10
1889	17
1890	26
1891	38
1895	283
1898	821

Na počátku 20. století představovaly už záložny Raiffeisenova typu rozrostlou síť v Čechách i na Moravě.

4.4 Družstevní legislativa

Rozvoj družstevní sítě ve druhé polovině 19. století vyžadoval i potřebnou legislativní základnu. První družstva, která vznikala na území Čech, byla novými útvary v tehdejším hospodářském systému, pro které právní řád neměl specifickou normu. Družstva se musela přizpůsobovat stávajícím právním normám. Normou, které se družstva musela přizpůsobit, byl zákon o spolcích vydaný císařským patentem ze dne 26. listopadu 1852 č. 253 Ř. ž. Tento zákon byl značně nevýhodný a právně neurčitý¹²². Družstvo mohlo totiž vzniknout jen po

Josef ve své knize Jak vznikly naše kampeličky, Praha 1939, str. 23 uvádí jako první spolek v Černíkovicích u Rychnova. Tento spolek zanikl v roce 1907.

¹¹⁹ Dále uváděna pouze jako Ústřední Jednota či Jednota.

¹²⁰ PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu, Praha 1983, s. 18-20

¹²¹ DVOŘÁK, Ladislav: Družstevnictví, In: Československá vlastivěda, díl VI. Práce, Praha 1930, str. 50.

¹²² DVOŘÁK, Ladislav František, ed. Družstevní zákony československé. Praha: Kampelíkův fond, 1924, s. 2

udělení koncese státním orgánem. Správní úřad dohlížel na činnost družstva a jeho hospodaření, schvaloval změny jeho stanov a měl možnost nařídit i zrušení družstva¹²³.

S růstem počtu družstev narůstaly i problémy, jejichž nápravu mohla přinést jen nová úprava legislativy.

Již v polovině 60. let 19. století koncipoval JUDr. Antonín Randa první návrh zákona o společenstvech pro napomáhání živnosti a hospodářství, ale teprve začátkem 70. let 19. století se začala vládní místa o družstevnictví více zajímat a byl dán souhlas k projednávání návrhu družstevního zákona. Zákon byl schválen dne 9. dubna 1873 jako zákon č. 70/1873 Ř. z.

Tento zákon se stal legislativní základnou pro všechna družstva. Sehrál významnou roli při organizování a rozšiřování družstevního hnutí. Zafixoval právní pojem družstva, zavedl předpisy pro zřizování družstev a upravoval správní a majetkově právní otázky družstev všeho druhu. Podával základní charakteristiku družstev, zdůraznil jejich svépomocný rys a akceptoval i základní družstevní principy: neuzavřený počet členů, dobrovolnost členství, rovnost hlasování, společné provozování činnosti za účelem podpory výdělku nebo hospodaření členů Pevně stanovil předmět podnikání jednotlivých typů spolků¹²⁴.

Zákon č. 70/1873 byl v roce 1903 doplněn zákonem č. 133 Ř. z. o revizi výdělkových a hospodářských společenstev a jiných spolků. Zákon o revizi zavedl tři druhy revize: svazovou, zemského výboru a soudní. Kromě toho vyřešil do té doby spornou otázku, zda se právnické osoby mohou stát členy družstev¹²⁵.

Tento zákon platil v českých zemích až do roku 1954.

4.5 Družstevnictví v 1. polovině 20. století

Vývoj družstevní úvěrové soustavy ve 20. století plynule navázal na předchozí fázi. Jednotlivé druhy úvěrních ústavů postupně vznikaly od poloviny 19. století a do počátku století následujícího si víceméně vytvořily svou formu. Zároveň vznikla jejich rozsáhlá síť, k jejímuž dobudování došlo po první světové válce. Do sklonku 19. století získalo úvěrní družstevnictví hlavní rysy své podoby, které si potom udrželo až do skončení první kapitalistické éry v našich zemích.

Období od počátku století až do doby krátce před vypuknutím první světové války je dobou, kdy dochází k největšímu rozmachu spořitelních a záložních spolků, tj. raiffeisenek,

¹²³ HESKOVÁ, Marie a kol. Encyklopedie družstevnictví. Svazek 1. Bratislava: 2005, s. 38

¹²⁴ HESKOVÁ, Marie a kol. Encyklopedie družstevnictví. Svazek 1. Bratislava: 2005, s. 38-39

¹²⁵ Právnické osoby se mohou stát členy družstva; DVOŘÁK, Ladislav František, ed. Družstevní zákony československé. Praha: Kampelíkův fond, 1924, s. 57

kteře v tomto období prožily skutečně bouřlivý nárůst a rozmach. V tomto období vznikalo v našich zemích na 200 nových úvěrových družstev Raiffeisenova typu. Zatímco jich v roce 1897 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku fungovalo necelých šest stovek, v roce 1912 jich na stejném území působilo téměř 3700¹²⁶. K útlumu v zakládání raiffeisenek dochází až těsně před válkou. Během první světové války se záložny a raiffeisenky těšily značné důvěře vkladatelů, o čemž svědčí velké množství vkladů ukládaných u těchto ústavů.

Určité změny přineslo vyhlášení samostatné Československé republiky, se kterým souvisela řada hospodářských, měnových a politických problémů, které se přímo i nepřímo odrazily v činnosti a organizaci tzv. lidového peněžnictví. Jedním z těchto problémů, které bylo třeba řešit, bylo to, že zejména Němci z pohraničí českých zemí dlouho nechtěli uznat svou příslušnost k samostatnému Československu, např. na Hlučínsku peněžní ústavy ignorovaly československé zákony a předpisy, přijímaly i vydávaly vklady v německých markách a volně převážely ceniny i vklady přes hranice do německých peněžních ústavů¹²⁷. Obdobná situace nastala u několika severočeských spořitelen, které se rozhodly spekulovat s rakousko-uherskými válečnými půjčkami, které ve velkém množství vykupovaly od obyvatelstva. Spekulacím učinilo konec stanovisko ministra financí Aloise Rašína, který válečné půjčky odmítl proplácet ze státní pokladny. Pro uvedené ústavy nastala dlouhá řada let imobility a soudních sporů. Tato choulostivá záležitost byla vyřešena až na počátku třicátých let pomocí státní sanace a lombardních úvěrů, které těmto ústavům poskytly ostatní československé spořitelny¹²⁸.

Občanské a živnostenské záložny byly v Československu budovány podle Schulze-Delitschova systému jako městská úvěrní družstva s ručením omezeným. Tyto ústavy poskytovaly směnečný úvěr, prováděly eskont směnek, lombardní úvěry, úvěry v běžném účtu, hypoteční a osobní, kryté ručením¹²⁹.

Síť těchto záložen se během první republiky značně rozšířila, při vzniku republiky existovalo těchto záložen 1410, před druhou světovou válkou již 1983. Nejvíce jich přibývalo za hospodářské konjunktury v druhé polovině 20. let 20. století, kdy také docházelo k prudkému vzrůstu vkladů, zejména na vkladních knížkách. Ve 30. letech, během hospodářské krize, došlo k určité regresi a některé záložny dospěly k úpadku. Na druhou stranu docházelo v 30.

¹²⁶ HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: 1999, s. 109 - 110, VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Praha: 1999, s. 172 - 173

¹²⁷ PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu, Praha 1983, s.23 -24

¹²⁸ PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu, Praha 1983, s. 24; VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Praha: 1999, s. 366 - 367

¹²⁹ VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Praha: 1999, str. 368

letech u záložen k růstu vkladů, půjček i bilančních úhrnů¹³⁰. Roku 1920 byl založen Svaz záložen jako ústředí s funkcí organizační, revizní a poradní. Své přebytky ukládaly záložny u Živnostenské banky¹³¹.

Raiffeisenky a okresní hospodářské záložny byly ústavy, které se orientovaly na venkovské obyvatelstvo, převážně zemědělce. Okresní hospodářské záložny existovaly již v dřívějším období, ale většího významu dosáhly až po vzniku republiky, kdy byly modernizovány a byly pro ně vytvořeny příznivé podmínky. Velkou zásluhu na změně postavení okresních hospodářských záložen měla republikánská strana, která měla na tyto ústavy značný vliv. Určitým vyvrcholením těchto změn bylo vydání zákona č. 128 z roku 1924, který prohlásil okresní hospodářské záložny za veřejné peněžní ústavy. Dále byla zvýšena hranice pro přijímání vkladů, okresní hospodářské záložny mohly poskytovat úvěrové a depozitní služby obyvatelům příslušného okresu, mohly provozovat obchod s realitami a financovat veřejné dodávky. Ústředím okresních záložen hospodářských se stal Svaz okresních záložen hospodářských¹³².

Raiffeisenovy záložny představují základní stavební jednotku lidového peněžnictví, nejen pro svoje početní zastoupení na území Československa. Při vzniku Československé republiky jich existovalo 3746, na konci 30. let jich už bylo 4372. Tato družstva byla i v době první republiky zdrojem nejlevnějšího úvěru. Jejich úředníci pracovali dobrovolně a družstva měla minimální náklady. Jistotu zajišťovalo neomezené ručení vlastním majetkem. Úvěry byly poskytovány pouze v okruhu působnosti družstva, kde byla solventnost dlužníka dostatečně známá, což zajišťovalo návratnost výpůjček. Přebytky raiffeisenky ukládaly u dvanácti družstevních svazů. Kampeličky i družstevní svazy byly členěny podle národnostní a politické příslušnosti. Od roku 1921 byly všechny svazy sdruženy do Centrokooperativu, který byl vrcholnou organizací zemědělského družstevnictví v republice¹³³. Vklady narůstaly zejména v první polovině dvacátých let, poté došlo k jejich redukci a následné stabilizaci. Zápůjčky ve dvacátých letech stoupaly, za hospodářské krize došlo k jejich snížení¹³⁴.

Násilným odtržením pohraničních území Československa byly postiženy i české družstevní záložny. V listopadu 1938 jmenovali nacisté pro správu českých ústavů lidového

¹³⁰ VENCOSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Praha: 1999, s. 368

¹³¹ VENCOSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Praha: 1999, s. 368

¹³² VENCOSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Praha: 1999, s. 368-369

¹³³ OBRTTEL, František. Zemědělské družstevnictví v Československu. Praha: 1928, s. 30

¹³⁴ VENCOSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Praha: 1999, s. 370

peněžnictví v tzv. říšské župě sudetské zvláštního komisaře a v únoru 1939 byla veškerá česká úvěrní družstva připojena k německým družstevním svazů¹³⁵.

Po okupaci českých zemí došlo k zavedení organizace lidového peněžnictví, jež byla typická pro nacistické pojetí ekonomiky. Všechny ústavy byly podřízeny jednomu ústředí. Jejich vrcholnou organizací se stal Ústřední svaz peněžnictví pro Čechy a Moravu. Zásadní problémy peněžnictví byly v roce 1942 podřízeny ministerstvu hospodářství, jež přikročilo k systematické restrikci peněžních ústavů na celém území protektorátu¹³⁶. Jedním z důsledků německého ekonomického kurzu bylo i zrušení moravských kontribučních záložen v roce 1942¹³⁷.

¹³⁵ VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Praha: 1999, s. 369-370

¹³⁶ VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Praha: 1999, s. 370; UBIRIA, Michael, MATAS, Jiří a KADLEC, Vladimír. Peněžní a úvěrová soustava Československa za kapitalismu. 1. vyd. Praha: SNPL, 1958, s. 309

¹³⁷ PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu, Praha 1983, s. 28

5. Královéhradecko jako hospodářská oblast v první polovině 20. století

V hospodářství Královéhradecka první poloviny dvacátého století je velkou měrou zastoupeno jak zemědělství, tak průmysl. V literatuře k tomuto tématu se uvádí, že Královéhradecko, resp. okres Hradec Králové, náleží mezi přední průmyslově vyspělé okresy s intenzivní zemědělskou výrobou¹³⁸.

Za vysokou úroveň zemědělství vděčil a vděčí královéhradecký region příznivým přírodním podmínkám. Terén Královéhradecka, pokrytý úrodnou hnědozemí tvoří mírně zvlněná pahorkatina, přecházející do rozsáhlých rovin. Půda oblasti sestává hlavně z úrodných hnědozemí¹³⁹. Zemědělství má na Královéhradecku bohatou tradici a historii. Také v první polovině dvacátého století tvoří podstatnou část hospodářství regionu a zaměstnává velký počet lidí. V roce 1931 se na Královéhradecku zabývá zemědělstvím 11 875 obyvatel. Výměra veškeré půdy činí 25 780 ha, z čehož je orné půdy 16 701 ha, trvalých luk je 2766 ha, lesa 2637 ha, zbytek zemědělské plochy tvoří zahrady, pastviny a další zemědělské pozemky¹⁴⁰. Zastoupena je rostlinná i živočišná výroba. Pěstuje se zejména obilí, pšenice, žito, ječmen, oves. Jednou z hlavních plodin je i cukrovka. Pěstují se i brambory, čekanka, rozličná zelenina. Chovají se koně, skot, vepřový brav i drůbež¹⁴¹.

Stav a další rozvoj průmyslu na Královéhradecku v daném období kontinuálně navazoval na vývoj průmyslu v době předchozí, tedy v druhé polovině 19. století. Oblast na počátku druhé poloviny 19. století zůstávala převážně krajem zemědělským, proto se zde záhy rozvinul potravinářský průmysl¹⁴². Dalším důležitým průmyslovým odvětvím se stalo strojírenství, zastoupen byl také chemický průmysl. Střediskem kožedělného průmyslu byl Hradec Králové a přilehlé obce Kukleny, Předměřice a Březhrad. Dále se v okolí Hradce rozvinula výroba nábytku. Světovou pověst však Hradec Králové získal pomocí průmyslu vyrábějícímu hudební nástroje¹⁴³.

Výroba hudebních nástrojů představovala specifické průmyslové odvětví, které se v oblasti pozoruhodně úspěšně rozvíjelo. Jednalo se zejména o firmu V. F. Červený a synové

¹³⁸ HORYNA, Václav, ed. Vlastivěda Královéhradecka: kulturní a hospodářský snímek okresu. Hradec Králové: Okr. pedagog. středisko, 1968, s. 41

¹³⁹ HORYNA, Václav, ed. Vlastivěda Královéhradecka: kulturní a hospodářský snímek okresu. Hradec Králové: Okr. pedagog. středisko, 1968, s. 15 a 24

¹⁴⁰ SKVRNA, Vojtěch. Zemědělské družstevnictví na Královéhradecku. Praha 1938, s.14 - 15

¹⁴¹ SKVRNA, Vojtěch. Zemědělské družstevnictví na Královéhradecku. Praha 1938, s.14 - 15

¹⁴² FRAJDL, Jiří - ZIKMUNDA, Vlastimil. Listy z dějin východních Čech. Havlíčkův Brod: Východočes. nakl., 1965, s. 110

¹⁴³ FRAJDL, Jiří - ZIKMUNDA, Vlastimil. Listy z dějin východních Čech. Havlíčkův Brod: Východočes. nakl., 1965, s. 111 - 113

na výrobu žesťových nástrojů, založenou v roce 1842¹⁴⁴ a firmu Antonína Petrofa, založenou v roce 1864 a zaměřenou na výrobu pian a klavírů¹⁴⁵. K těmto podnikům v roce 1894 přibyl závod Rudolf Pajkr a spol., produkující tzv. americká harmonia¹⁴⁶.

Strojírenský průmysl reprezentoval podnik Märky, Bromovský a Schulz, založený na počátku sedmdesátých let 19. století. Po několika fúzích a organizačních změnách byla tato firma na počátku 20. století provozována pod názvem Pražská akciová strojírna. V předvečer první světové války došlo k sloučení se Škodovými závody a k novému názvu Spojené strojírny a.s. Od roku 1921 je tento podnik součástí jednoho z největších a nejsilnějších podniků v Československu, Škodových závodů. Hradecká škodovka vyráběla technologická zařízení cukrovarů, pivovarů, lihovarů, parní kotle, plynárny a chemická zařízení, ale také ocelové mosty a další ocelové konstrukce. Po okupaci se hradecká pobočka nuceně orientovala také na výrobu zařízení pro tanky Tiger¹⁴⁷.

Další významnou firmou tohoto průmyslového odvětví byla slévárna a strojírna Jindra Holman a spol., od roku 1908 známá pod jménem Alfréda Ippena. Z původní konstrukce mostů a jeřábů se firma postupně přeorientovala na výrobu trezorů a nedobytných pokladen. Později, s rostoucí elektrifikací, začíná s výrobou příhradových stožárů pro vysoké napětí¹⁴⁸. Na výrobu hospodářských strojů se specializovala firma A. Havlík a syn, případně podnik J. Beneš a spol.¹⁴⁹.

V regionu se také vyráběly automobily. V roce 1911 byla v Kuklenách založena Královéhradecká továrna automobilů. Přes počáteční úspěchy podnik zruinovala první světová válka a výroba byla ukončena v roce 1916. Po válce převzal štafetu ve výrobě automobilů František Petráček. Nová firma nesla jméno Skaut. Ve dvacátých letech byly vyráběny osobní automobily a malé dodávky. Ve třicátých letech nedokázala firma

¹⁴⁴ KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 411; Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 51-52; MAIER, Karel. Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Praha: Academia, 2005, s. 156-157; NĚMEČEK, Jiří. Historie a současnost podnikání v Hradci Králové. Pardubice: Pegas, 1998, s. 64 - 66

¹⁴⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 411; Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 51-52; MAIER, Karel. Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Praha: Academia, 2005, s. 156; NĚMEČEK, Jiří. Historie a současnost podnikání v Hradci Králové. Pardubice: Pegas, 1998, s. 78 - 79

¹⁴⁶ KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 411; MAIER, Karel. Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Praha: Academia, 2005, s. 157

¹⁴⁷ NĚMEČEK, Jiří. Historie a současnost podnikání v Hradci Králové. Pardubice: Pegas, 1998, s. 61 – 63; KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 411 a 479; Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 52

¹⁴⁸ NĚMEČEK, Jiří. Historie a současnost podnikání v Hradci Králové. Pardubice: Pegas, 1998, s. 81 – 82; KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 411 a 479

¹⁴⁹ FRAJDL, Jiří - ZIKMUNDA, Vlastimil. Listy z dějin východních Čech. Havlíčkův Brod: Východočes. nakl., 1965, s. 111; KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 411

konkurovat velkým automobilkám, proto se přeorientovala na výrobu letadel, a to dřevěných kluzáků Kassel 20 a Skaut. Za okupace byla firma nucena se podílet na válečné výrobě¹⁵⁰.

Z chemického průmyslu je nejstarší výroba mýdla, v novější době se k ní druží výroba fotografických desek, papírů a filmů, dále pak výroba barev a laků, dehtových výrobků technických potřeb všeho druhu¹⁵¹.

Důležitým podnikem chemického průmyslu byla Pilnáčková továrna na mýdla, svíčky a glycerin, která se původně nacházela v Kuklenách, na konci 19. století se však přestěhovala do nové tovární budovy na Pospíšilově třídě. Firma prosperuje i v období meziválečném. Její majitel Josef Pilnáček je od roku 1929 také starostou města Hradce Králové¹⁵².

V roce 1919 byla v Praze Evženem Schierem založena továrna na výrobu fotografických desek. Výroba však probíhala v nevyhovujících prostorách, proto firma roku 1921 přesídlila do nového objektu v Hradci Králové. Začíná působit pod novým názvem Fotochema. Šlo o jediný podnik v Československu, který se zabýval velkovýrobou fotografického materiálu pro civilní sektor i pro armádu¹⁵³.

Vznik potravinářského průmyslu úzce souvisí se zemědělskou produkcí. Zemědělské produkty jsou prostřednictvím potravinových obchodů a koloniálů dodávány do měst nejen soukromými zemědělci, velkostatky a státními statky, ale stále častěji také různými družstevními podniky. V řadě družstevních sušáren v jednotlivých obcích Královéhradecka se suší čekanka. Tyto družstevní sušárny jsou organizovány v podniku Kávoprůmysl, který se zabýval výrobou kávových náhražek¹⁵⁴. Dalším takovým podnikem byla Družstevní mlékárna, založená v roce 1926, která dodávala mléko, máslo, různé sýry a další mléčné výrobky¹⁵⁵.

Cukrovka se dodávala do řady cukrovarů – v Předměřicích, Českém Meziříčí a dalších. Pro mletí obilí fungovala řada mlýnů, z nichž nejznámějším je podnik Josefa Voženílka

¹⁵⁰ NĚMEČEK, Jiří. Historie a současnost podnikání v Hradci Králové. Pardubice: Pegas, 1998, s. 79 – 80; KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 411 a 480

¹⁵¹ Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 52

¹⁵² NĚMEČEK, Jiří. Historie a současnost podnikání v Hradci Králové. Pardubice: Pegas, 1998, s. 76 – 77; KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 412 a 480 – 481

¹⁵³ NĚMEČEK, Jiří. Historie a současnost podnikání v Hradci Králové. Pardubice: Pegas, 1998, s. 84; KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 480

¹⁵⁴ Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 57 – 58; KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 483

¹⁵⁵ Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 58; KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 483

v Předměřicích nad Labem¹⁵⁶. V oblasti působila také řada lihovarů a pivovarů, např. hradecký pivovar patřil v polovině třicátých let mezi deset největších pivovarů v republice¹⁵⁷.

Rozvoj ekonomiky dané oblasti nepochybně závisí na dostupnosti finančních prostředků. Většina královéhradeckých bankovních institucí vznikla již v poslední třetině 19. století a zejména v období před první světovou válkou. Prvenství náleželo Královéhradecké záložně, která vznikla v roce 1862¹⁵⁸. O dva roky později zřídilo město Hradec Králové další finanční ústav, Spořitelna královéhradecká¹⁵⁹.

K uvedeným dvěma finančním ústavům brzy přibyl ještě třetí. V roce 1868 zakládají představitelé hradeckého peněžnictví v čele s Antonínem Komárkem Záložní úvěrní ústav v Hradci Králové¹⁶⁰. Zejména v prvních letech své existence se tato banka zaměřila na místní obchod, zejména zemědělský průmysl. Po oživení průmyslu se soustředila na poskytování úvěru podnikům, a to zejména textilním. Nedostatečné krytí úvěru a nastupující recese v textilním průmyslu vedly k vážným hospodářským ztrátám ústavu v roce 1914. Ústav vyhlásil úpadek. Nastalo vyšetřování, které neminulo ani Františka Ulricha, starostu Hradce Králové a místopředsedu správní rady zmíněného ústavu¹⁶¹. Krach banky se podařilo odvrátit. Po první světové válce došlo k přeměně tohoto ústavu na Obchodní banku, která zanikla fúzí s Českou průmyslovou bankou v roce 1924¹⁶².

V devadesátých letech se spektrum finančních institucí rozšířilo. V roce 1883 vznikla Okresní záložna hospodářská¹⁶³. V roce 1887 zřizuje národní cedulová banka Rakousko – Uherská svou filiálku v Hradci Králové. Před začátkem první světové války zřídily ve městě své filiálky dvě pražské banky, a to Česká banka v roce 1910 a Živnobanka v roce 1911¹⁶⁴. V prvním desetiletí dvacátého století také vznikla řada drobných finančních institucí, např.

¹⁵⁶ Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 57 – 58; KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 483; FRAJDL, Jiří - ZIKMUNDA, Vlastimil. Listy z dějin východních Čech. Havlíčkův Brod: Východočes. nakl., 1965, s. 111

¹⁵⁷ NĚMEČEK, Jiří. Historie a současnost podnikání v Hradci Králové. Pardubice: Pegas, 1998, s. 86; KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 483 - 484

¹⁵⁸ KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 409; Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 56; MAIER, Karel. Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Praha: Academia, 2005, s. 160

¹⁵⁹ Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 56; MAIER, Karel. Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Praha: Academia, 2005, s. 160

¹⁶⁰ KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 409; Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 56; MAIER, Karel. Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Praha: Academia, 2005, s. 160

¹⁶¹ Celá aféra je podrobně popsána v knize Hradec Králové. Praha 2017. s. 430 - 434

¹⁶² MAIER, Karel. Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Praha: Academia, 2005, s. 160; Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 56; KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 409 a 476

¹⁶³ KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 409; Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 56; MAIER, Karel. Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Praha: Academia, 2005, s. 160

¹⁶⁴ KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 410; Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 56; MAIER, Karel. Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Praha: Academia, 2005, s. 160 - 161

Všeobecná úvěrní společnost (1904), Úvěrní družstvo Eliška (1911). V roce 1914 vznikla Královéhradecká bankovní jednota, Živnostenské úvěrní družstvo a Agrární záložna, která se významnou měrou podílela na financování zemědělských podniků a elektrifikaci venkova¹⁶⁵. Během první světové války zřídily své pobočky v Hradci Králové také dvě vídeňské banky, Länderbanka a Anglobanka. Po vzniku Československé republiky se obě banky transformovaly. Länderbanka se transformovala na Banku pro obchod a průmysl. Anglobanka byla roku 1922 transformována v Anglo-československou banku. Nová Anglobanka převzala pobočky té původní¹⁶⁶.

Po roce 1918 vznikla filiálka Banky československých legií, tzv. Legiobanky, dále vznikly pobočky Moravsko-slovenské banky, České komerční banky (1920) a Agrární banky československé¹⁶⁷. Královéhradecká bankovní jednota se v roce 1923 spojila s pobočkou Moravsko-slovenské banky a v roce 1930 pohltila Anglobanka Českou komerční banku včetně jejích filiálék¹⁶⁸.

Kromě výše uvedených ústavů působila na Královéhradecku řada dalších ústavů lokálního charakteru, např. Zemědělská záložna, Spořitelní a záložní družstvo úředníků, Spořitelní a záložní družstvo katolického duchovenstva¹⁶⁹. V tomto výčtu samozřejmě nelze zapomenout na řadu úvěrních družstev, která se nacházela v jednotlivých obcích regionu.

¹⁶⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 410 - 411; Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 56; MAIER, Karel. Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Praha: Academia, 2005, s. 160 - 161

¹⁶⁶ JUŘÍK, Pavel. Historie bank a spořitelů v Čechách a na Moravě. Praha: Libri, 2011, s. 117 – 119; KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 475

¹⁶⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 476; Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 56

¹⁶⁸ KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 476

¹⁶⁹ KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Praha: NLN, 2017, s. 476; Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932, s. 56

6. Spořitelní a záložní spolek pro Březhrad a okolí

K založení Spořitelního a záložního spolku pro Březhrad a okolí došlo 24. března 1912, kdy se konala ustavující a první valná hromada. Této události se účastnilo 41 členů spolku. Předsedou byl pro tuto valnou hromadu zvolen Antonín Černý¹⁷⁰.

Cílem první valné hromady bylo nastavení základních parametrů fungování Spořitelního a záložního spolku pro Březhrad. Nejprve byly schváleny stanovy spolku. Poté se přistoupilo k volbě činovníků spolku. Počet členů představenstva byl stanoven na pět. Za člena představenstva a zároveň starostu spolku byl zvolen Josef Pultar, řídící učitel, náměstkem starosty byl zvolen pan Antonín Černý, rolník a starosta obce Březhrad, dalšími členy představenstva se stali rolník Josef Hampl, rolník Václav Balcar a zámečník a domkář František Ruda. Počet členů dozorčí rady byl stanoven na šest. Jejím členy byli zvoleni Václav Hampl, Josef Balcar, František Vanitschka, František Daneš, Jan Čejka, Václav Pešek. Kromě pánů Daneše a Peška, domkářů, byli všichni výše jmenovaní rolníky. Pokladníkem byl zvolen učitel Josef Kalous¹⁷¹.

Byla stanovena nejvyšší a nejnižší částka úsporných vkladů, které si jednotliví vkladatelé mohli u spolku uložit. Dále byly stanoveny lhůty k placení úroků, výpovědní lhůty a úroková míra. Nejnižší částka, kterou mohl vkladatel u spolku uložit, byla stanovena na 1 K a nejvyšší na 5 000 K. Úrok z úsporných vkladů byl určen na 4 ¼ % a úrok ze zápůjček na 5 ¼ %, přičemž byly stanoveny dva termíny splácení úroků ze zápůjček, a to 30. červen a 31. prosinec. Výpovědní lhůty byly stanoveny následujícím způsobem: částky do 20 K byly vypláceny bez výpovědi, pro částky od 20 K do 200 K byla stanovena osmidenní výpovědní lhůta a pro částky od 200 K výše byla stanovena čtrnáctidenní výpovědní lhůta. Dále byla stanovena maximální výše obnosu, který si mohl člen spolku půjčit v podobě zápůjčky nebo úvěru na běžný účet, a to 1000 K. Posledním parametrem, který byl na této valné hromadě stanoven, byla celková výše vkladů u spořitelního a záložního spolku, která neměla překročit částku 50 000 K¹⁷².

Dalším rozhodnutím, které padlo na ustavující valné hromadě, bylo stát se členem Ústřední jednoty českých hospodářských společenstev. Pouze u tohoto ústavu si spolek směl půjčovat peníze a naopak pouze u tohoto ústavu měly být ukládány finanční přebytky spolku.

¹⁷⁰ Státní oblastní archiv Zámorsk – Státní okresní archiv Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1

¹⁷¹ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1

¹⁷² SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1

Změna stanov spolku proběhla poprvé v roce 1932, kdy byl na základě bankovního zákona č. 54/1932 Sb. změněn § 2 stanov. O dva roky později byly na základě vládního nařízení č. 169/1933 Sb. stanovy změněny celé¹⁷³. Další změnou prošly stanovy, resp. §§ 2, 28 a 30 v roce 1940. Dále v roce 1941, kdy musel být změněn § 1 stanov (doplnění německého názvu spolku)¹⁷⁴.

Uvedené parametry spolku byly v následujících letech upravovány a pozměňovány. Maximální obnos, který si jednotlivý člen mohl půjčit, byl v roce 1922 zvýšen, představenstvo mohlo povolit zápůjčku až 4000 Kč, ve spolupráci s dozorčí radou dokonce až 12 000 Kč¹⁷⁵. Výše zápůjček, které mohlo schválit představenstvo společně s dozorčí radou, byla v roce 1928 znovu zvýšena, tentokrát na 18 000 Kč. Tato částka byla potvrzena ještě na valné hromadě v roce 1936¹⁷⁶.

V roce 1925 byly stanoveny určité podmínky ohledně poskytování zápůjček ve vztahu k počtu závodních podílů. Podmínkou pro poskytnutí zápůjčky do výše 2000 Kč bylo od prvního července 1925 vlastnictví čtyř závodních podílů. Na každý další zapůjčený obnos ve výši 1000 Kč bylo třeba složit další závodní podíl¹⁷⁷.

Výše vkladů pro jednoho vkladatele byla v roce 1922 stanovena na 30 000 Kč. Tato částka byla v roce 1928 zvýšena na 40 000 Kč. V roce 1936 byla horní hranice zápůjček zcela zrušena a jednotliví členové mohli ukládat neomezené částky¹⁷⁸. Adekvátně byla upravována celková výše vkladů spolku, v roce 1923 byla stanovena na 500 000 Kč, tedy desetinásobek původní sumy. V roce 1942 došlo k jejímu znásobení na rovný 1000 000 K¹⁷⁹.

Prvním a nejčastěji upravovaným parametrem byla úroková míra. Poprvé došlo ke změně v roce 1912, kdy byl úrok ze zápůjček zvýšen na 5 $\frac{3}{4}$ %¹⁸⁰. Již v roce 1913 byl zvýšen úrok z vkladů na 4 $\frac{1}{2}$ % a úrok ze zápůjček na 6 %. K další úpravě došlo až na počátku třicátých let, kdy byl zvýšen úrok z vkladů na 4 $\frac{3}{4}$ %, úrok ze zápůjček zůstal 6 %.

¹⁷³ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1

¹⁷⁴ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol pro představenstvo 1934 – 1953, inv. č. 5, kn. č. 5

¹⁷⁵ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1

¹⁷⁶ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1

¹⁷⁷ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1

¹⁷⁸ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1

¹⁷⁹ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1

¹⁸⁰ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol pro představenstvo 1912 – 1917, inv. č. 3, kn. č. 3

V následujícím roce byl úrok z vkladů snížen na původní procenta, tedy na 4 ½ %, ze zápůjček zůstal nadále 6 %. K výraznému snížení míry úrokové došlo v roce 1934, kdy se úrok ze zápůjček zmenšil o ½ % na 5 ½ %. Úroková míra z vkladů byla v tomto roce stanovena na 3 ¼ %, 4 % a 4 ¾ %. K dalšímu snížení došlo o dva roky později, a to následujícím způsobem: úrok ze zápůjček na 5 % a úrok z vkladů na 3 %, 3 ¼ % a 3 ½ %¹⁸¹.

V průběhu své existence se spolek musel několikrát potýkat s nedostatkem financí. První takový okamžik nastal již v roce 1913, kdy musela pro nedostatek peněz být zamítnuta žádost o půjčku pana Vincenta Peška¹⁸². Ostatní zápůjčky musely být pečlivě zvažovány, dlužníci byli neustále upomínáni, aby se splácením vypůjčených obnosů příliš dlouho neotáleli. Tato snaha o určité zajištění finančního kapitálu se minula účinkem, v roce 1914 bylo poskytování zápůjček zcela zastaveno¹⁸³.

Následující léta nebyla pro spolek příliš šťastná. Z finančního hlediska se mu nedařilo, hospodařil se ztrátou a neměl dostatek prostředků na poskytování zápůjček. Řádná činnost spolku byla navíc ztížena odchodem některých členů představenstva, dozorčí rady a pokladníka na vojnu. Představenstvo a dozorčí rada se v prvních letech války scházely sporadicky, poté se přestaly scházet úplně. Poslední schůze činovníckých sborů během válečného konfliktu se konala na konci roku 1916¹⁸⁴.

Po skončení první světové války došlo k postupnému obnovení činnosti spolku, včetně půjčování finančních obnosů, které byly poskytovány ve větším rozsahu a ve větších částkách než dříve. Jako příklad těchto zápůjček lze uvést půjčku Václavu Pospíšilovi z roku 1923 ve výši 5000 Kč na běžná vydání, nebo půjčku 6000 Kč z roku 1924 na koupi pole panu Františku Vavřincovi¹⁸⁵. Nejvyšší povolenou zápůjčkou byla v této době půjčka obci z roku 1924 ve výši 35 000 Kč poskytnutou na její elektrifikaci¹⁸⁶. Poskytování zápůjček je hlavní náplní zápisů z porad činovníckých sborů. Čemu v těchto zápisech pozornost věnována není, je snaha získat pro spolek nové členy a hlavně nové vklady. Lze předpokládat, že tato činnost stála na okraji pozornosti spolku. Tuto domněnku potvrzuje zápis z valné hromady konané v roce 1925, kde bylo konstatováno, že jsou na kampeličku kladeny vysoké nároky a že se

¹⁸¹ SOA Zámrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1

¹⁸² SOA Zámrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro představenstvo 1912 – 1917, inv. č. 3, kn. č. 3

¹⁸³ SOA Zámrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro představenstvo 1912 – 1917, inv. č. 3, kn. č. 3

¹⁸⁴ SOA Zámrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro představenstvo 1912 – 1917, inv. č. 3, kn. č. 3

¹⁸⁵ SOA Zámrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol pro představenstvo 1919 – 1933, inv. č. 4, kn. č. 4

¹⁸⁶ SOA Zámrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1

nachází ve finanční krizi. Jako řešení této krize bylo navrženo splacení 10 % zapůjčeného kapitálu¹⁸⁷.

Omezit počet výpůjček mělo i usnesení valné hromady z roku 1927, které stanovilo, že noví členové mají teprve po roce členství právo na zápůjčku¹⁸⁸. Nařízení bylo zrušeno až v roce 1938.

Omezené finanční možnosti spolku lze pozorovat ještě v roce 1927, kdy některé zápůjčky nebyly povoleny v celé požadované výši, jak se stalo v případě Stanislava Jilema, který místo požadovaných 15 000 Kč získal pouze 11 000 Kč. Stejně dopadl i Václav Hanka, který místo 10 000 Kč obdržel jen 8000 Kč¹⁸⁹

Obdobná situace nastala i v roce 1930, kdy kampelička vyčerpala své finanční přebytky, a musela na několik měsíců zastavit zápůjčkovou činnost. Nedostatek finančního kapitálu se snažila řešit pouze jediným způsobem, získáním členského úvěru¹⁹⁰. Ani v jednom z uvedených případů se spolek nesnažil opatřit si finance získáním nových vkladů.

Vzhledem k tomu, že ještě v roce 1932 trpěl spolek nedostatkem financí, navrhlo představenstvo společně s dozorčí radou předepsat všem dlužníkům 10% splátku ze zápůjček, s výjimkou dlužníků, kteří si vypůjčili tento rok¹⁹¹.

Situaci spolku také komplikovali nespolehliví dlužníci. Jedním z nejvýznamnějších byl hostinský Zábrodský. Poprvé si pan Zábrodský u spolku půjčil již v roce 1922 částku ve výši 4000 Kč, kterou hodlal použít na běžné výdaje. Vzhledem k absenci upomínek o zaplacení lze předpokládat, že tuto půjčku řádně splatil. V roce 1931 si půjčil znovu. Tentokrát se jednalo o mnohem větší obnos ve výši 18 000 Kč, který pan Zábrodský použil na postavení hospody. V tomto případě však nebyl schopný zápůjčku splácet, navíc spolek nebyl jediným peněžním ústavem, u kterého si pan Zábrodský půjčil. Dlužná částka byla panu Zábrodskému vložena do pozemkových knih a o vývoji situace byli vyrozuměni ručitelé této půjčky. V květnu 1933 se konala dražba hostince, za který byla získána suma celkem 180 000 Kč. Tato částka však nepokryla všechny pohledávky vůči panu Zábrodskému. Spolek, resp. jeho starosta, se proto obrátil na ručitele zápůjčky pana Zábrodského, Josefa Lána a Josefa Jilema, aby je informoval o vývoji dané záležitosti a aby se s nimi domluvil na dalším

¹⁸⁷ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1

¹⁸⁸ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1

¹⁸⁹ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol pro představenstvo 1919 – 1933, inv. č. 4, kn. č. 4

¹⁹⁰ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol pro představenstvo 1919 – 1933, inv. č. 4, kn. č. 4

¹⁹¹ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol dozorčí rady 1930 – 1944, inv. č. 7, kn. č. 7

postupu. Je zřejmé, že ani jeden z ručitelů nechtěl dluh pana Zábrodského zaplatit, ani si ho nechat vložit do knih na svůj majetek¹⁹². V případě Josefa Lána je to pochopitelné, protože měl v této době podobné potíže se splácením vlastní zápůjčky a v dohledné době ho čekala dražba majetku. Ta se nakonec uskutečnila v roce 1935¹⁹³.

Pan Josef Lán si v roce 1927 vypůjčil 2000 Kč na rozšíření hospodářství, ale přes spoustu upomínek zápůjčku nesplácel¹⁹⁴. Navíc se stále reálnější stávala hrozba, že bude muset zaplatit část dluhu po panu Zábrodském, jehož byl ručitelem¹⁹⁵. V roce 1935 činil dlužný obnos pana Lána 6425 Kč a jeho splacení bylo v nedohlednu. Naskytlo se však určité řešení, dlužná částka byla převedena na paní Annu Lánovou, která se zavázala dluh řádně splácet¹⁹⁶. Zavázala, ale nesplácela. V následujících letech probíhala jednání spolku, jak s Annou Lánovou, tak s Josefem Lánem, jejichž hlavním tématem bylo splacení všech zápůjček, vlastních i převzatých. Jednání probíhala ještě v roce 1940¹⁹⁷

Ve čtyřicátých letech došlo ve vývoji spolku ke změně. Zápůjčky byly nadále poskytovány, i když ne v tak hojné míře jako v předchozích letech. Hlavní změna však spočívala ve velkém přílivu vkladů, který se do roku 1945 nezastavil¹⁹⁸. Pokladniční obrat v této době neustále stoupal, v roce 1945 dosahoval pětinasobku pokladničního obratu z roku 1940¹⁹⁹

Činovnícké sbory, tj. představenstvo, dozorčí rada a pokladník, prošly během let existence spolku mnoha personálními změnami. V obou činovníckých sborech docházelo k častým výměnám jednotlivých funkcionářů, kterým chyběla jakákoli systematickosti, jakákoli kontinuita. Na první valné hromadě byli do představenstva zvoleni Josef Balcar jako starosta spolku, Antonín Černý jako jeho náměstek a dále přísedící Josef Hampl, Václav Balcar a František Ruda. V této sestavě existovalo představenstvo spolku pouze do roku 1915, kdy došlo k dost výrazné změně v jeho složení. Příčinou této markantní změny byly

¹⁹² SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol pro představenstvo 1919 – 1933, inv. č. 4, kn. č. 4

¹⁹³ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol dozorčí rady 1930 – 1944, inv. č. 7, kn. č. 7

¹⁹⁴ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol pro představenstvo 1919 – 1933, inv. č. 4, kn. č. 4

¹⁹⁵ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol pro představenstvo 1919 – 1933, inv. č. 4, kn. č. 4

¹⁹⁶ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol pro představenstvo 1934 – 1953, inv. č. 5, kn. č. 5

¹⁹⁷ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol pro představenstvo 1934 – 1953, inv. č. 5, kn. č. 5, SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol dozorčí rady 1930 – 1944, inv. č. 7, kn. č. 7

¹⁹⁸ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol pro představenstvo 1934 – 1953, inv. č. 5, kn. č. 5

¹⁹⁹ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Účetní závěrky 1937 – 1944, inv. č. 14, kn. č. 10

probíhající válečné události, většina nahrazených členů byla v této době na vojně a nemohla tak vykonávat své spolkové povinnosti. Z tohoto důvodu se členem představenstva místo Václava Balcara stal Josef Balcar z Březhradu č. p. 44, místo Františka Rudy se pak členem představenstva stal František Pešek z Březhradu č. p. 59. Oba noví činovníci byli zvoleni pouze na přechodnou dobu, než se původní členové představenstva vrátí z vojny. Člen představenstva Josef Hampl byl v tomto roce zvolen pokladníkem, proto byl v představenstvu trvale nahrazen Janem Kohoutem. Jan Kohout se však ze své funkce dlouho netěšil, již 18. září 1915 zemřel. Také František Pešek dlouho funkci přisedícího představenstva nezastával, neboť také on byl povolán na vojnu. Nastala tak kuriózní situace, kdy byl do představenstva volen náhradník náhradníka. Stal se jím Karel Doležal. V témže roce, tj. 1916, došlo také k volbě přisedícího za zemřelého Jana Kohouta. Novým členem představenstva se stal Václav Kubec. Od roku 1916 měl spolek nového starostu, kterým byl zvolen Josef Lán z Březhradu č. p. 20. Další změna ve složení představenstva na sebe nenechala dlouho čekat. V roce 1918 se z obce odstěhoval náměstek spolku Antonín Černý, náměstkem se místo něj stal František Daneš. Ve stejném roce byl starostou spolku opět zvolen Josef Balcar. O rok později nahradil Václava Kubce v představenstvu Václav Pospíšil a Karla Doležala František Vavřina, který v představenstvu setrval pouze jeden rok. Poté byl vystřídán Josefem Hamplem. V roce 1922 vystřídal Václava Pospíšila Vincenc Kohout. V následujících letech byly personální změny v představenstvu na pořadu každý rok. V roce 1923 nahradil Josefa Hampla, který náhle zemřel, ve funkci František Šejvl. V následujícím roce se novým starostou spolku stal Josef Bednář. V roce 1925 opustil představenstvo také Josef Bednář č. p. 44. Na jeho místo do představenstva nastoupil Václav Jaroš. Ve funkci přisedícího setrval pouze rok, v roce 1926 byl zvolen pokladníkem spolku. Na jeho místo v představenstvu byl zvolen Jan Janáček. V témže roce Františka Šejvla jako přisedícího nahradil František Souček. O rok později se místo Františka Daneše stal náměstkem spolku Vincenc Kohout, uvolněnou funkci přisedícího získal František Hampl²⁰⁰.

Vincenc Kohout svou novou funkci nezastával příliš dlouho. Začaly se objevovat stížnosti na jeho osobu a bylo jich stále víc a víc. Stížnosti se týkaly porušování úředního tajemství, kterého se měl uvedený činitel dopustit. Situace zašla až tak daleko, že někteří vkladatelé prohlásili, že u spolku ukládat nebudou, protože by „to druhý den věděl celý

²⁰⁰ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1, SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Seznam činovníků spolkových 1914 – 1950, inv. č. 8, kn. č. 8

Březhrad“. Následkem toho byl pan Vincenc Kohout z představenstva vyloučen²⁰¹. Novým náměstkem se stal Václav Balcar. V témže roce, tj. 1929, vystřídal Jana Janáčka ve funkci František Šejvl²⁰².

Během roku 1930 rezignoval na svou funkci starosta spolku Josef Bednář, proto byl v roce 1931 zvolen novým starostou přisedící František Šejvl, kterého v jeho původní funkci nahradil Josef Feifar. František Šejvl nesetřval ve funkci starosty ani celý rok, již v průběhu roku 1931 se této funkce vzdal. Starostou spolku se tak v roce 1932 opět stal Josef Bednář. Ve stejném roce došlo také k výměně na pozici přisedícího představenstva, kdy Františka Součka ve funkci nahradil Josef Marek. O rok později se stal přisedícím místo Josefa Feifara František Kohout. V této podobě existovalo představenstvo do roku 1939, kdy byl Josef Marek zvolen pokladníkem spolku. Jeho místo v představenstvu zaujal Antonín Bukovský. Pana Bukovského o dva roky později ve funkci vystřídal František Pešek. K poslední personální změně představenstva došlo v roce 1942, kdy přisedící František Kohout nahradil ve funkci náměstka Václava Balcara. Na uvolněné místo v představenstvu byl dosazen Josef Michálek. V této podobě existovalo představenstvo do roku 1945²⁰³.

Dozorčí rada na tom byla, co se týče personální stability ještě hůře než představenstvo. Složení první dozorčí rady bylo následující: Václav Hampl, Josef Balcar, František Vanitschka, František Daneš, Jan Čejka a Václav Pešek. V roce 1913 byl Václav Hampl zvolen pokladníkem a uvolněné místo v dozorčí radě získal Josef Pešek. V květnu téhož roku se své funkce vzdal Václav Pešek. Novým členem dozorčí rady se stal František Jaroš. V této sestavě existovala dozorčí rada do roku 1915, kdy došlo k výrazné personální výměně. Z původních členů dozorčí rady zůstali ve funkci pouze dva, František Daneš a František Jaroš. Všichni ostatní členové byli nahrazeni členy novými, a to Václavem Kubcem, Josefem Lánem, Františkem Hamplem a Vincencem Kohoutem. V následujícím roce byl Václav Kubec zvolen do představenstva, ve funkci člena dozorčí rady ho nahradil František Prouza. Také Vincenc Kohout byl ve své funkci vystřídán, a to Františkem Markem. V roce 1917 došlo k volbě tří nových členů dozorčí rady, místo Josefa Lána byl zvolen Jan Hroch a místo Františka Jaroše Václav Kohout. Dále byl do dozorčí rady zvolen František Souček. Dozorčí rada tak měla náhle sedm členů místo šesti. Zcela neplánovaně a proti pravidlům. S tímto

²⁰¹ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol pro představenstvo 1919 – 1933, inv. č. 4, kn. č. 4

²⁰² SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1, SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Seznam činnovníků spolkových 1914 – 1950, inv. č. 8, kn. č. 8

²⁰³ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1, SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Seznam činnovníků spolkových 1914 – 1950, inv. č. 8, kn. č. 8

počtem členů fungovala dozorčí rada až do roku 1920, kdy byla tato početní závada odstraněna. Do té doby však proběhlo v dozorčí radě několik dalších personálních změn. První z nich se uskutečnila hned v následujícím roce, kdy Františka Hampla ve funkci vystřídal František Pleskot, zároveň byl ve funkci nahrazen František Daneš Františkem Peškem. Rok poté vystřídal Františka Prouzu ve funkci František Lán a Františka Marka Josef Michálek. V roce 1920 se stal členem dozorčí rady místo Václava Kohouta František Sedláček.

Jak již bylo zmíněno výše, v tomto roce proběhla úprava počtu členů dozorčí rady ze sedmi na šest, a to tím způsobem, že se svých funkcí v dozorčí radě vzdali tři členové a noví členové byli zvoleni pouze dva. Dozorčí radu poté tvořili následující členové: František Lán, Jan Hroch, Karel Polda, František Marek, Josef Michálek a František Sedláček.

K další změně v obsazení dozorčí rady došlo v roce 1923, kdy na místo Jana Hrocha nastoupil František Pešek a na místo Františka Sedláčka Václav Pospíšil, dřívější člen představenstva. O rok později se členy dozorčí rady stali Josef Lán a František Kohout, kteří ve funkci nahradili Karla Poldu a Františka Marka. V roce 1925 se s dozorčí radou rozloučil František Lán, kterého ve funkci vystřídal Adolf Velinský. Neloučil se však nadlouho, protože v tomtéž roce na svou funkci v dozorčí radě rezignoval Václav Pospíšil a takto uvolněné místo získal právě František Lán. Do dozorčí rady se také vrátil Jan Hroch, který nastoupil místo Jana Michálka. Léta personální nestability pokračují. V roce 1926 vystřídal Františka Peška ve funkci Karel Petrů a Františka Lána Bedřich Pekárek. V roce 1927 zemřel člen dozorčí rady Jan Hroch. Uvolněné místo v dozorčí radě obsadil František Pešek. Místo Josefa Lána získal Josef Kohout mladší. Karla Petrů v roce 1929 ve funkci vystřídal Čeněk Lán a stejná situace nastala v případě Bedřicha Pekárka a Josefa Marka. V následujícím roce došlo ke změně pouze jednoho člena, Josefa Kohouta juniora vystřídal ve funkci Antonín Bukovský. Rok poté vystřídal Čeněk Kohout Adolfa Velinského a Antonín Koutník Františka Peška. Pan Pešek se do dozorčí rady vrátil jako její člen již v roce 1932, kdy zaujal místo pana Čenka Lána. Zcela novým členem dozorčí rady se v této době stal Václav Hanka, který převzal svou funkci po Josefu Markovi. V roce 1933 byl pan František Kohout zvolen do představenstva, uprázdněné místo v dozorčí radě získal Adolf Velinský. Zavládlo období určité stability, kdy pouze v roce 1935 došlo k výměně jednoho člena dozorčí rady. V tomto případě František Polák získal funkci po Čenku Kohoutovi. Zastával ji dva roky, poté ji převzal Josef Kohout. V roce 1939 byl pan Antonín Bukovský zvolen na uprázdněné místo předsedícího představenstva. Uvolnil tak místo v dozorčí radě, které převzal Josef Michálek. V průběhu roku 1940 rezignoval na funkci v dozorčí radě Adolf Velinský, jeho nástupcem se

stal Vincenc Vimr. Ve stejném roce vystřídal Josef Tichý v dozorčí radě Františka Peška. V roce 1942 zemřel člen dozorčí rady Antonín Koutník. Kromě jeho úmrtí a stanovení jeho nástupce, proběhlo v dozorčí radě několik dalších změn. Dozorčí rada se tak v roce 1942 skládala z následujících členů: Josef Kohout, Josef Tichý, Karel Bartoš, František Schörm, Jaroslav Pleskot a Václav Hanka. V této sestavě existovala dozorčí rada do roku 1945²⁰⁴.

Prvním pokladníkem spolku byl v roce 1912 zvolen učitel Josef Kalous. Pan učitel však již v následujícím roce přesídlil do Hradce Králové, vystoupil tak ze spolku a zároveň se vzdal funkce pokladníka. Novým pokladníkem byl zvolen člen dozorčí rady Václav Hampl. Válečné události způsobily, že ani on nezastával funkci pokladníka dlouho. Padl v prosinci 1914. Od jeho nástupu na vojnu do zvolení nového pokladníka zastával tuto funkci prozatímně Josef Pultar²⁰⁵. Ve funkci Václava Hampla definitivně nahradil jeho jmenovec, pan Hampl, křestním jménem Josef. Funkci pokladníka vykonával Josef Hampl do roku 1920. Tehdy se pokladníkem stal učitel Štěpán Hakl. V roce 1926 se pan učitel stěhuje na nové působiště a musí se vzdát členství ve spolku a stejně tak i funkce pokladníka. Více méně se opakuje situace z roku 1913. Pokladníkem se stal Václav Jaroš, který pokladniční funkci zastával do roku 1939, kdy na funkci pokladníka rezignoval. V tomto roce začal funkci pokladníka vykonávat Josef Marek. V roce 1943 byl již těžce nemocný a to natolik, že mu v následujících letech jeho choroba znemožnila funkci zastávat. Volba nového pokladníka se přesto ještě v roce 1945 odkládá a stávajícího pokladníka bude zastupovat starosta spolku Josef Bednár²⁰⁶.

Spolek se v průběhu své existence zabýval také nákupem různého zboží, zejména uhlí a umělých hnojiv. Distribuci prováděl spolkový hospodář.

Spolek měl působiště ve dvou obcích Březhradu a Farářství, podle počtu členů lze soudit, že vliv spolku v obci Farářství byl minimální (pouze 3 členové).

Pro běžné úřadování a schůze představenstva a dozorčí rady měl spolek zajištěnu místnost ve školní budově. Již záhy se vyskytly problémy s umístěním spolkové pokladny a spolek tak musel školní místnost opustit a přestěhovat svou úřadovnu do domku č. p. 9, jehož majitelem byl náměstek Antonín Černý. Toto provizorium se nestalo trvalým opatřením,

²⁰⁴ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1, SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Seznam činníků spolkových 1914 – 1950, inv. č. 8, kn. č. 8

²⁰⁵ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro představenstvo 1912 – 1917, inv. č. 3, kn. č. 3

²⁰⁶ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1

nejpozději od roku 1916 úřadoval spolek zase ve školní místnosti²⁰⁷. V druhé polovině třicátých let musel spolek školní místnost opustit a novou úřadovnu si zařídil v hostinci Františka Čejky. Jelikož se spolku zdálo nevhodné mít úřadovnu v hospodě, začal se poohlížet po jiných, vhodných místnostech. Tyto místnosti nakonec našel v podobě bývalého krámu paní Valešové, který spolku nabídl hostinský Čejka a který účelům spolku zcela vyhovoval. Pan Čejka tyto místnosti spolku poskytl zdarma s tou podmínkou, že valné hromady a podobné schůze se budou vždy konat v hostinci u Čejků²⁰⁸.

První valná hromada spolku se konala v hostinci pana Františka Zábrodského a uskutečnily se tam i následující dvě valné hromady. V letech 1915 a 1916 se valné hromady konaly v hostinci Aloise Pecna, v letech 1917 a 1918 v hostinci pana Zábranského. Od počátku dvacátých let do roku 1933 se valné hromady střídavě konaly v hostinci pana Čejky a hostinci pana Zábrodského. V době, kdy pan Zábrodský již hospodu nevlastnil, konaly se valné hromady střídavě v hostinci pana Jaroše a pana Čejky. Od roku 1939 se na základě dohody s hostinským Čejkou konaly valné hromady již jen v jeho hostinci²⁰⁹.

²⁰⁷ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro představenstvo 1912 – 1917, inv. č. 3, kn. č. 3

²⁰⁸ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokol pro představenstvo 1934 – 1953, inv. č. 5, kn. č. 5

²⁰⁹ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Březhrad, Protokoly pro valnou hromadu 1912 – 1940, inv. č. 1, kn. č. 1

7. Spořitelní a záložní spolek pro Plačice a okolí

Spořitelní a záložní spolek pro Plačice a okolí byl nejmladším úvěrním družstvem na Královéhradecku. K jeho založení došlo 16. května 1931, kdy se také konala ustavující a první valná hromada. Této události bylo přítomno 19 členů spolku. Předsedou byl pro tuto valnou hromadu zvolen rolník Jan Koutník²¹⁰.

Základním cílem ustavující valné hromady bylo nastavení základních parametrů fungování Spořitelního a záložního spolku. Nejprve byly schváleny stanovy spolku. Poté se přistoupilo k volbě činovníků spolku. Za člena představenstva a zároveň starostu spolku byl zvolen Jan Koutník, náměstkem starosty byl zvolen František Kotland, dalšími přisedícími představenstva se stali František Vacek, František Chalupa a František Jeřábek. Počet členů dozorčí rady spolku byl stanoven na šest, přičemž byli jejími členy zvoleni František Hlavatý, Josef Vacek, Alois Hosnedl, Václav Krupička, František Komárek a Josef Zahrádka. Pokladníkem byl zvolen František Cabicar²¹¹.

Byla stanovena nejvyšší a nejnižší částka úsporných vkladů, které si jednotliví vkladatelé mohli u spolku uložit, byla stanovena nejvyšší částka zápůjček, případně úvěru na běžný účet, kterou si mohl jednotlivý člen spolku vypůjčit, a celková výše zápůjček, kterou spolek nesmí překročit. Dále byly stanoveny lhůty k placení úroků, výpovědní lhůty a úroková míra. Nejnižší částka, kterou mohl vkladatel u spolku uložit, byla stanovena na 1 Kč a nejvyšší na 100 000 Kč. Nejvyšší částka, kterou si mohl člen spolku vypůjčit, byla stanovena na 10 000 Kč. Úrok z úsporných vkladů byl určen rozmezím 4 ½ % - 5 %, úroky ze zápůjček byly stanoveny na 6 % s podmínkou, že tyto budou buď knihovně zajištěné, nebo osobně zaručené (rukojemství), přičemž byly stanoveny dva termíny splácení úroků ze zápůjček, a to 30. červen a 31. prosinec. Výpovědní lhůty byly stanoveny následujícím způsobem: částky do 200 Kč byly vypláceny bez výpovědi, pro částky od 200 Kč do 1000 Kč byla stanovena osmidenní výpovědní lhůta, pro částky od 1000 Kč do 5000 Kč byla stanovena lhůta čtrnáctidenní a pro částky přesahující 5000 Kč byla stanovena jednoměsíční lhůta²¹².

Dalším rozhodnutím, které padlo na ustavující valné hromadě, bylo stát se členem Ústřední jednoty hospodářských družstev. Pouze u tohoto ústavu si spolek směl půjčovat

²¹⁰ Státní oblastní archiv Zámorsk – Státní okresní archiv Hradec Králové, Záložna-Kampelička Plačice, Protokoly valných hromad 1931 – 1950, inv. č. 1, kn. č. 1

²¹¹ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Plačice, Protokoly valných hromad 1931 – 1950, inv. č. 1, kn. č. 1

²¹² Státní oblastní archiv Zámorsk – Státní okresní archiv Hradec Králové, Záložna-Kampelička Plačice, Protokoly valných hromad 1931 – 1950, inv. č. 1, kn. č. 1

peníze a naopak pouze u tohoto ústavu měly být ukládány finanční přebytky spolku. Členem Ústřední jednoty hospodářských družstev, s upsaným jedním závodním podílem, se spolek stal 6. srpna 1931. V říjnu 1937 upsal spolek druhý závodní podíl²¹³.

Změna stanov spolku proběhla poprvé v roce 1933, kdy byl změněn § 2 stanov. O rok později byly stanovy změněny celé. Další změnu stanov si vyžádal vývoj politické situace v roce 1940 a dále v roce 1941, kdy musel být změněn § 1 stanov (doplnění německého názvu spolku)²¹⁴.

Výše uvedené parametry fungování spolku byly v následujících letech dále zpřesňovány, konkretizovány a upravovány. S určitými výjimkami, a to nejnižší a nejvyšší částkou, kterou si mohl jednotlivý člen u spolku uložit, tyto částky zůstaly stejné, tj. nejnižší 1 Kč a nejvyšší 100 000 Kč. Stejně neměnná zůstala i maximální částka, kterou si jednotliví členové mohli u spolku vypůjčit, a to 10 000 Kč. V roce 1932 byla stanovena úhrnná výše úsporných vkladů a jiných spolkových výpůjček na 500 000 Kč, zároveň byla upřesněna úroková míra vkladů, a to 4 ½ % a 5 % pro vázané vklady. Již v květnu následujícího roku schválilo představenstvo spolu s dozorčí radou nejvyšší úrokové sazby, které byly u Kampeliček přípustné od 1. května 1933, a to z vkladů na vkladní knížky a listy volných 3 ¾ %, s výpovědí alespoň jednoměsíční 4 % a s výpovědí alespoň tříměsíční 4 ¼ %. Dále byly schváleny úrokové sazby z vkladů na běžných účtech volných 3 ¼ %, s výpovědí alespoň jednoměsíční 4 %, s výpovědí alespoň dvouměsíční 4 ¼ % a s výpovědí alespoň tříměsíční 4 ½ %. Nejvyšší úrokové sazby ze zápůjček na dluhopisy i běžné účty byly stanoveny nejvýše na 5 ¾ %. Tato úroková míra byla v roce 1934 snížena na 5 ½ %. Ke snížení všech úrokových sazeb došlo v roce 1936, kdy byly stanoveny úrokové míry pro vklady na vkladní knížky volné 3 %, na vkladní knížky s jednoměsíční výpovědí 3 ¼ % a na vkladní knížky s tříměsíční výpovědí 3 ½ %. Pro zápůjčky byl stanoven úrok 5 %. V této výši byly úrokové sazby používány až do roku 1940, kdy jejich další výši určilo vládní nařízení č. 209 ze dne 28. 6. 1940, které stanovovalo nejvyšší úrokové sazby. Konkrétně byly úrokové sazby upraveny v roce 1941, a to následujícím způsobem. Pro vklady s tříměsíční výpovědní lhůtou 2 ¾ %, pro vklady s šestměsíční výpůjční lhůtou 3 % a pro vklady s dvanáctiměsíční výpovědní lhůtou 3 ¼ %. Pro zápůjčky a běžné účty byla stanovena úroková sazba 5 %. Dále byly konkretizovány úrokové sazby pro vklady na běžných účtech, a to pro běžné účty bez provize až 1 %, pro běžné účty podrobené provizi až 1 ½ % a pro běžné účty s výpovědí jedno až

²¹³ Státní oblastní archiv Zámorsk – Státní okresní archiv Hradec Králové, Záložna-Kampelička Plačice, Protokoly valných hromad 1931 – 1950, inv. č. 1, kn. č. 1

²¹⁴ Státní oblastní archiv Zámorsk – Státní okresní archiv Hradec Králové, Záložna-Kampelička Plačice, Protokoly valných hromad 1931 – 1950, inv. č. 1, kn. č. 1

dvanáctiměsíční $1\frac{3}{4}$ až $3\frac{1}{8}\%$ ²¹⁵. Úrokové sazby pro vklady, ať již na vkladní knížky či na běžné účty, se postupně snižovaly, zatímco úroková sazba pro zápůjčky byla víceméně konstantní.

Spořitelní a záložní spolek začal úřadovat 6. září 1931 a již 23. září byly představenstvem a dozorčí radou schváleny první výpůjčky a výpůjčka na běžný účet. Tato výpůjčka byla poskytnuta panu Františku Chalupovi, a to do výše 25 000 Kč na dobu čtyř let, výpůjčka byla panu Chalupovi v roce 1935 prodloužena²¹⁶. Jedna z uvedených zápůjček byla poskytnuta panu Janu Exnerovi, a to ve výši 6000 Kč na dva roky. Podmínky této výpůjčky se však záhy změnily, neboť pan Exner v následujících měsících prodal své hospodářství. Pro představenstvo tak ztratil určitou míru důvěryhodnosti, a proto bylo rozhodnuto domluvit s ním co nejdříve zaplacení této výpůjčky. K zaplacení výpůjčky zřejmě došlo, neboť v roce 1933 Jan Exner zemřel a o pohledávkách spolku vůči němu není v zápisech činovníckých sborů nic uvedeno²¹⁷.

První léta činnosti spořitelního a záložního spolku nebyla příliš úspěšná. V prvním roce své existence měl spolek ztrátu ve výši 807,18 Kč, v následujících letech se tato ztráta postupně zmenšovala, ztráta za rok 1932 činila 661,99 Kč a za rok následující již jen 396,38 Kč. Z tohoto důvodu byla zápůjčková činnost omezena a od dlužníků bylo vyžadováno řádné ručení. Tato negativa byla z části vyvážena tím, že přibývali noví členové, noví vkladatelé – v roce 1931 měl spolek 23 členů a v roce 1932 již 38 členů - a v uvedených letech rostl obrát. V roce 1934 již spolek vykazoval nepatrný zisk 39,78 Kč. V následujících letech se zisk spolku postupně zvyšoval, na druhou stranu postupně klesal obrát. Ke změně došlo v roce 1938, kdy zisk spolku klesl na 99,15 Kč oproti zisku z předešlého roku, který činil 704,88 Kč, pokladniční obrát v tomto roce naopak zaznamenal vzrůst o 12 500 Kč oproti roku předešlému. V následujících čtyřech letech zisk spolku nikdy nepřesáhl částku 100 Kč, pokladniční obrát v tomto období neustále vzrůstal a na jeho konci dosahoval čtyřnásobné výše, než kterou měl v roce 1938. V roce 1944 činila ztráta 3248,85 K, naopak v roce 1945 vykazoval spolek zisk 1520,45 Kč, přičemž pokladniční obrát roku 1945 byl téměř dvojnásobný oproti pokladničnímu obrátu v roce 1944.

Přes nepříznivou ekonomickou a hospodářskou situaci byly v roce 1932 schváleny výpůjčky na poměrně velké sumy, a to panu Františku Vítovi na částku 10 000 Kč, stejná

²¹⁵ Státní oblastní archiv Zámorsk – Státní okresní archiv Hradec Králové, Záložna-Kampelička Plačice, Protokoly valných hromad 1931 – 1950, inv. č. 1, kn. č. 1

²¹⁶ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Plačice, Protokoly představenstva 1931 – 1942, inv. č. 2, kn. č. 2

²¹⁷ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Plačice, Protokoly představenstva 1931 – 1942, inv. č. 2, kn. č. 2

částka byla půjčena Čtenářsko-hospodářské Besedě v Plačicích, tato zápůjčka byla v roce 1937 dále prodloužena. O rok později bylo půjčeno obci Plačicím 15 000 Kč, tutéž sumu si Plačice půjčily v roce 1938, a manželům Františkovi a Anežce Kubcovým 25 000 Kč, manželé Kubcovi tuto půjčku postupně spláceli, a tak v roce 1937, kdy ji představenstvo prodloužilo na další čtyři roku, dosahovala výše půjčky 12 900 Kč. V roce 1934 bylo půjčeno manželům Jaroslavovi a Anně Exnerovým 15 000 Kč a panu Františku Vackovi 25 000 Kč (odtud možná pramení jeho ochota pronajmout spolku místnost k úřadování), stejná suma byla panu Vackovi půjčena v roce 1938 a tato půjčka byla ještě prodloužena v roce 1942. V roce 1937 byla manželům Václavovi a Marii Peškovým poskytnuta zápůjčka 10 000 Kč a manželům Josefu a Jindře Vackovým knihovní zápůjčka 15 000 Kč, ovšem s podmínkou, že každý rok splatí 10% půjčené sumy. V roce 1939 byla povolena zápůjčka paní Marii Fejglové ve výši 12 000 Kč, dále manželům Bohuslavu a Anně Koutníkovým ve výši 25 000 Kč a panu Josefu Pavlíkovi 15 000 Kč, tato zápůjčka byla v roce 1941 zaknihována na vilku č.p. 106, její výše v té době činila 14 000 Kč²¹⁸. Tato zápůjčka byla zcela splacena v listopadu 1944.

Jednu z nejvyšších zápůjček poskytl spolek v roce 1940 panu Jaroslavu Koutníkovi, a to 50 000 Kč. Jako záruku jmenovaný předal životní pojistku na částku 100 000 K na jméno Jiří Koutník (syn). Nejvyšší půjčku poskytl spořitelní a záložní spolek v tomtéž roce, a to paní Králové, statkářce v Plačicích čp. 1 ve výši 150 000 Kč. V roce 1941 byla povolena zápůjčka panu Josefu Vackovi ve výši 10 000 K, jako záruka bylo použito knihovní zajištění, které se vztahovalo na dřívější půjčku pana Vacka, z tohoto důvodu byla také tato půjčka o dva měsíce později zrušena, neboť na novou půjčku nelze použít starý knihovní záznam. V témže roce získaly zápůjčku ve výši 15 000 K i manželé Jindřich a Božena Kubiasovi, a to na dokončení stavby (zárukou byl pozemek čís. parcely 590/6). Dále získal František Kotland půjčku ve výši 30 000 K na opravu chléva a Josef Chrupa půjčku ve výši 10 000 K²¹⁹.

Finanční přebytky měly být ukládány u Ústřední jednoty hospodářských družstev, ale v únoru 1933 se představenstvo s dozorčí radou rozhodlo, že v pokladně bude držena pokladní hotovost do 10 000 Kč a z toho bude v příruční pokladně obnos do 3000 Kč a zbytek bude uložen u některého peněžního ústavu v Hradci Králové. Přebytek přes obnos 10 000 Kč bude nadále ukládán u Ústřední jednoty. Důvodem pro toto rozhodnutí bylo to, že každé objednání vyžádané částky u Ústřední jednoty stojí spolek 5 Kč, které by ho při každotýdenním vkládání a objednávání značně zatěžovalo. V květnu téhož roku bylo

²¹⁸ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Plačice, Protokoly představenstva 1931 – 1942, inv. č. 2, kn. č. 2

²¹⁹ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Plačice, Protokoly představenstva 1931 – 1942, inv. č. 2, kn. č. 2

usneseno rozdělit přebytky uložené u Ústřední jednoty následujícím způsobem. 30 000 Kč bude uloženo na účet s tříměsíční výpovědní lhůtou, na volném účtu bude uloženo 10 000 Kč, zbytek bude uložen na účtu s dvouměsíční výpovědní lhůtou.

S ukládáním přebytků souvisí i zvláštní půjčka, kterou Spořitelní a záložní spolek v roce 1940 získal u Ústřední jednoty. Jednalo se o půjčku ve výši 90 000 K, která byla úročena 1 %. Tento úvěr byl povolen dne 1. 7. 1940 a byl splatný 31. 12. 1940, přičemž vypůjčený obnos byl uložen na vkladní účet se šestiměsíční výpovědní lhůtou, který spolek měl u Ústřední jednoty a který byl úročen 3 %²²⁰.

Představitelé spolku, tj. představenstvo, dozorčí rada a pokladník, byli v průběhu existence spolku, co se týče personálního obsazení převážně konstantní, ke změnám téměř nedocházelo. Jak již bylo uvedeno výše, na první valné hromadě byl zvolen starostou spolku a členem představenstva Jan Koutník, jeho náměstkem byl zvolen František Kotland a dalšími členy představenstva byli zvoleni František Vacek, František Chalupa a František Jeřábek. Všichni zvolení členové představenstva (kromě převahy křestního jména František) byly rolníky. Ke změně obsazení představenstva došlo v roce 1939, kdy byl za zemřelého člena Františka Chalupu zvolen úředník Otakar Hrubý, původně člen dozorčí rady²²¹. K další změně v personálním obsazení představenstva došlo v roce 1943, a to také na základě úmrtí. Zemřel člen představenstva František Jeřábek a na jeho místo byl zvolen Jiří Koutník. V tomto složení pak představenstvo existovalo i v roce 1945.

Na první valné hromadě byli členy dozorčí rady zvoleni František Hlavatý, Josef Vacek, Alois Hosnedl, Václav Krupička, František Komárek a Josef Zahrádko. Jejich zaměstnání byla rozmanitější než u členů představenstva, František Hlavatý byl řídícím učitelem, Josef Vacek hostinským, Alois Hosnedl slévačem, Václav Krupička kovářem, Josef Zahrádko cestářem a pouze František Komárek byl rolníkem. V roce 1933 z dozorčí rady vystoupil František Hlavatý a na jeho místo byl zvolen úředník Otakar Hrubý. V této personální sestavě fungovala dozorčí rada až do roku 1939, kdy byl Otakar Hrubý zvolen členem představenstva a na jeho místo do dozorčí rady byl zvolen Josef Jech. V téže roce na vlastní žádost z dozorčí rady vystoupil Alois Hosnedl a na jeho místo byl zvolen Josef Souček. V tomto složení fungovala dozorčí rada i v roce 1945. Po celou tuto dobu vykonával funkci pokladníka spolku pan František Cabicar, jehož povolání bylo úřednické povahy, i

²²⁰ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Plačice, Protokoly představenstva 1931 – 1942, inv. č. 2, kn. č. 2

²²¹ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Plačice, Protokoly valných hromad 1931 – 1950, inv. č. 1, kn. č. 1

když s účetnictvím zřejmě nemělo příliš společného, což lze usuzovat z toho, že v roce 1931 byl pokladník František Cabicar přihlášen do písemného kurzu o vedení účetnictví.

Působnost spolku byla vymezena třemi obcemi, Plačicemi, Kuklenami a Vlčkovici. Pokud lze soudit podle původu členů spolku, největší vliv měla Kampelička v Plačicích, odkud pocházela naprostá většina jejích členů. Ze všech členů, které Kampelička za svou existenci měla, pouze čtyři pocházeli z Kuklen a jen jeden z Vlčkovic.

K správnému fungování spolku je třeba mít zajištěné zázemí, tj. prostory, kde se mohou konat valné hromady, schůze představenstva a dozorčí rady, kde se bude úřadovat. V případě Spořitelního a záložního spolku pro Plačice a okolí byly prostory zajištěny následovně. Každoroční valné hromady se konaly v hospodě pana Josefa Vacka v Plačicích. Pro schůze představenstva a dozorčí rady a pravidelné týdenní úřadování poskytla Spořitelnímu a záložnímu spolku místnost škola. Školní místnost spolek využíval až do konce dubna 1935, kdy musela být uvolněna pro potřeby místní školní rady. Z tohoto důvodu bylo usneseno pronajmout si jako úřadovnu místnost od pana Jana Koutníka z Plačic čp. 96 za roční nájem 300 Kč a s poplatkem činžovní daně na dobu 20 let, přičemž adaptaci místnosti měl spolek provést na svůj účet. Přípravnými pracemi byli pověřeni pánové František Komárek, Josef Vacek, František Kotland a František Cabicar. Ovšem v následujícím měsíci se objevila nová a pro spolek výhodnější nabídka, a to pronajmout si jako úřadovnu místnost od pana Františka Vacka z Plačic č.p. 20, který ji spolku přenechá za udržovací poplatek na dobu 15 let, s půlroční výpovědní lhůtou. Této nabídce spolek neodolal a místnost si od pana Vacka pronajal. Úřadovat v této místnosti spolek začal 30. června 1935. Neúřadoval tu však dlouho, již na podzim 1936 bylo projednáváno přestěhování úřední místnosti spolku do jiných prostor. Tyto prostory spolku nabídl jeho pokladník pan František Cabicar za následujících podmínek: měsíční nájemné bylo stanoveno na 50 Kč, celoroční poplatek za úklid, světlo a otop byl stanoven na 150 Kč. Spolek si tuto místnost pronajal od 1. ledna 1937 na dobu 10 let s jednorroční výpovědí. Panu Vackovi byl zaplacen nájem do konce roku 1936 a místnost od něj pronajatá byla upravena do původního stavu. Úřední hodiny byly nejprve stanoveny na každou neděli od 8:00 do 10:00 dopoledne. V květnu 1939 byly na žádost vkladatelů úřední hodiny přesunuty na každý pátek, a to v měsících březnu, dubnu, květnu, červnu, červenci, srpnu a září od 7:00 do 9:00 večer, v ostatních měsících od 5:00 do 7:00 hodin večer²²².

²²² SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Plačice, Protokoly valných hromad 1931 – 1950, inv. č. 1, kn. č. 1

8. Spořitelní a záložní spolek pro Rusek

Přesné datum založení Spořitelního a záložního spolku pro Rusek nelze zjistit, protože se nedochoval zápis z první a ustanovující valné hromady. Ani v zápisech o schůzích představenstva a dozorčí rady není o takové valné hromadě žádná zmínka. Za první valnou hromadu je dokonce označena valná hromada konající se 20. května 1906²²³, při jejímž svolání byla učiněna základní procesní chyba, tj. nebyla řádně oznámena ve Věstníku Ústřední jednoty a tudíž byla okresním soudem zrušena. Pokud by činovníci spolku již měli zkušenost se svoláním valné hromady, jistě by takovouto chybu neučinili. Je tedy možné, že první a ustanovující valná hromada, jak ji známe u jiných spořitelních a záložních spolků, se v případě tohoto spolku neuskutečnila. Této tezi však odporují základní procesy a parametry, které by měla ustanovující valná hromada vyřešit a nastavit, tj. výběr funkcionářů spořitelního a záložního spolku a nastavení základních parametrů fungování spolku. Jakékoli další záznamy o volbě prvních členů představenstva, dozorčí rady, pokladníka neexistují. Stejně tak neexistují záznamy o nastavení parametrů fungování spořitelního a záložního spolku. Nevíme, jaká byla stanovena nejnižší a nejvyšší finanční částka, kterou si mohl jednotlivý člen u spolku uložit, neznáme nejvyšší částku zápůjček, případně úvěru na běžný účet, kterou si mohl jednotlivý člen spolku vypůjčit. Také neznáme výpovědní lhůty a prvotní úrokovou míru.

S jistotou lze říct pouze to, že spořitelní a záložní spolek byl založen nejpozději v srpnu roku 1905, kdy začaly úřadovat oba činovnické sbory a že se stal členem Ústřední jednoty hospodářských družstev s jedním závodním podílem. V roce 1932 byl upsán druhý závodní podíl.

Změna stanov spolku proběhla poprvé v roce 1932, kdy byl změněn § 2 stanov. O dva roky později byly stanovy změněny celé. Další změnou, která se v tomto roce udála, byla změna ve znění firmy spořitelního a záložního spolku, kdy spojení v Ruseku nahradilo původní v Rusku. Další změnou prošly stanovy, resp. §§ 2, 28 a 30 v roce 1940. Dále v roce 1941, kdy musel být změněn § 1 stanov (doplnění německého názvu spolku)²²⁴.

Většinu parametrů fungování spolku tak z výše uvedených důvodů nelze zjistit v celé jejich šíři, tyto částky zůstaly během let konstantní, případně se měnily velice nepravidelně, dle potřeby spořitelního a záložního spolku. V roce 1919 se valná hromada usnesla přijímat

²²³ SOA Zámorsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Protokoly valných hromad 1906 – 1949, inv. č. 1, kn. č. 1

²²⁴ SOA Zámorsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Protokoly valných hromad 1906 – 1949, inv. č. 1, kn. č. 1

vkłady do výše 200 000 Kč. V roce 1933 byla tato částka zvýšena na 500 000 Kč a v roce 1941 na 1000 000 K. V roce 1933 byla také upravena maximální výše částky, kterou si mohl jednotlivec u spolku vypůjčit, na 15 000 Kč. V roce 1921 byla stanovena maximální výška vkladu pro jednotlivce na 40 000 Kč. Výpovědní lhůty byly od počátku roku 1920 nastaveny následujícím způsobem: částku do 1000 Kč si mohl vkladatel vybrat bez otálení, částku do 5000 Kč s třicetidenní výpovědní lhůtou a pro částky vyšší byla stanovena šedesátidenní výpovědní lhůta. Výjimkou v tomto případě je stanovení úrokové míry, která byla stanovena představenstvem každoročně, někdy dokonce na jednotlivá pololetí, a následně schválena valnou hromadou. První úroková sazba, jejíž existenci lze doložit, je 5 % úrok ze zápůjček v roce 1907. V následujícím roce spolek zřejmě reagoval na zvýšení úrokových sazeb u Ústřední jednoty a zvýšil úrok ze zápůjček na 5 ¼ %, zároveň zvýšil úrok z vkladů ze 4 % na 4 ¼ %. K další změně úrokové míry došlo až v roce 1912, kdy spolek opět obě sazby zvýšil, z vkladů na 4 ¾ % a ze zápůjček na 5 ¾ %. O rok později byly úroky ještě zvýšeny, a to na 5 ¼ % z vkladů a 6 ¼ % ze zápůjček, aby byly okamžitě v následujícím roce opět sníženy, a to v prvním čtvrtletí na 5 % z vkladů a 6 % ze zápůjček a od dubna 1914 4 ½ % z vkladů a ze zápůjček 5 ¾ %. Stejná úroková míra byla stanovena pro rok 1915. V roce 1919 došlo následkem předchozí válečné situace k poklesu úrokové sazby, a to tak, že za první pololetí tohoto roku byl stanoven nulový úrok z vkladů a na druhé pololetí pouze 1 ¾ % z vkladů a ze zápůjček 3 %. O rok později bylo usneseno, že úroky ze zápůjček budou činit celoročně 5 %, z vkladů budou od ledna do června 3 % a od července do prosince 4 %. V roce 1921 činila úroková míra z vkladů 4 % a ze zápůjček 6 %, o rok později byl úrok pro vkłady zvýšen o ½ %, kdežto úrok pro zápůjčky zůstal stejný jako v předchozím roce. O dva roky později, tj. 1924, se úroková sazba ještě zvýšila, ze zápůjček 6 ¼ % a z vkladů 4 ¾ %. O rok později se obě sazby zvýšily o ¼ % na 5 % z vkladů a 6 ½ % ze zápůjček. Na rok 1926 byla úroková míra stanovena ze zápůjček 6 % a z vkladů 5 ¼%. V následujícím roce byly úroky u vkladů sníženy na 5 % a u zápůjček naopak zvýšeny na 6 ½ %. V roce 1928 činila úroková míra ze zápůjček 6 %, pozitivním jevem bylo to, že nepatrně vzrostla i míra z vkladů na 5 ½ %. Již v roce 1930 však sazba z vkladů klesla zpět na 5 %, ale u zápůjček vzrostla na 6 ½ %. V následujících dvou letech zůstala úroková míra ze zápůjček stejná, úrok z vkladů se v roce 1932 mírně zvedl na 5 ¼ %. Od roku 1933 lze u úrokové míry zaznamenat určitou stabilitu. Stávala se poměrně konstantní a příliš se již neměnila. V roce 1936 byla stanovena na 3 ½ % z vkladů a 5 % ze zápůjček²²⁵. Od tohoto roku nejsou žádné zprávy o její případné další

²²⁵ SOA Zámorsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Protokoly valných hromad 1906 – 1949, inv. č. 1, kn. č. 1

změně. Častými změnami výše úrokové míry spolek nepochybně reagoval na změnu úroků u jiných peněžních ústavů ve svém okolí a snažil se jim tak být schopnou konkurencí. Nutno však říct, že ne příliš úspěšně.

Úspěch se Spořitelnímu a záložnímu spolku v Ruseku vyhýbal od samého počátku jeho existence. Problémy a komplikace provázely tento spolek více méně po celou dobu jeho činnosti. Jedním z nich, zásadním a dlouhodobým, byl nedostatek finančního kapitálu. Jak již bylo řečeno, Spořitelní a záložní spolek v Rusku vznikl v roce 1905 a v této době měl devatenáct členů. Čeho se spolku v této době značně nedostávalo, byly příjmy. A noví členové a vkladatelé, kteří by je spolku zajistili, nepřicházeli. Členská základna se rozrůstala velice pozvolna, až do roku 1923 se počet členů spolku pohyboval kolem 25. Nedostatek finančních prostředků značně omezoval výpůjční činnost spolku, jehož činovníci si vždy museli velice dobře promyslet, zda mohou tu kterou půjčku uskutečnit. A ani poté nemuselo k dané výpůjčce dojít, jak dokládá situace z listopadu 1915, kdy nový člen spolku, hostinský Eduard Tomášek požádal o půjčku ve výši osm tisíc korun a jako záruku nabídl hostinec č. p. 48. Tři dny poté, co mu byla zápůjčka povolena, vybral ovšem jeden z největších vkladatelů spolku, pan Václav Kadečka, ze svého účtu čtyři tisíce korun. Tento výdaj byl pro spolek tak výrazný, že zápůjčka panu Tomáškovi nemohla být uskutečněna a byla zrušena²²⁶.

Spolek první dvě léta své existence hospodařil se ztrátou, a to v roce 1905 68,54 K a v roce 1906 91,50 K a ztrátu vykázal i v roce 1910 (6,20 K) a v roce 1913 (121,46 K). Zisky byly v této době nepatrné a s výjimkou roku 1907 nepřesáhly částku 100 K. Sami funkcionáři spolku tento v této době, tj. do počátku první světové války označovaly za chudý a malý, ale nepodnikli žádné kroky, aby tuto skutečnost nějakým způsobem změnili.

Během první světové války došlo k podstatnému utlumení činnosti spolku, kdy se dokonce od roku 1917 přestalo scházet představenstvo a dozorčí rada a nekonaly se valné hromady. Lze považovat za úspěch, že během válečných let spolek neskončil ani jednou ve ztrátě, ale každý rok vykázal nepatrný zisk.

V prvních několika letech po skončení války došlo k zlepšení finanční situace spolku. Přibývaly vklady, zisky spolku rostly a stejně tak rostl i obrat. Zejména rok 1920 byl v tomto ohledu velmi úspěšný, neboť v tomto roce uložila paní Františka Valášková u spolku částku 10 000 Kč, což nepochybně souviselo s jejím zvolením do dozorčí rady spolku. Příznivá situace ve vývoji spolku trvala přibližně do poloviny dvacátých let. K obratu došlo v roce 1924, kdy se na jednu stranu podstatně zvýšil počet členů spolku a obrat dosáhl částky

²²⁶ SOA Zámorsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Protokoly představenstva 1905 – 1923, inv. č. 2, kn. č. 2

318 402,73 Kč, na druhou stranu noví členové nijak významně nerozšířili finanční kapitál spolku novými vklady a naopak docházelo k výraznějším výplatám vkladů starších. Vklady ubývaly i v následujících letech, zápůjčková činnost probíhala na plné obrátky, takže spolek postupně přicházel o své finanční rezervy. I přes výraznou zápůjčkovou činnost zisk neustále klesal, a také spolkoví činovníci svým nedbalým přístupem k řízení spolku nijak nepřispívali k zastavení jeho deteriorace. Situace dospěla až tak daleko, že revident Ústřední jednoty ve své zprávě o revizi vykonané na konci května 1928 doporučoval okamžité zastavení povolování zápůjček, protože finanční přebytky spolku jsou vyčerpány. S tím souviselo jeho další doporučení, a to snaha o získání nových vkladatelů a vkladů a dále zvýšení úrokové sazby ze zápůjček. Uvedená doporučení se spolku nepodařilo uskutečnit. V roce 1929 přibýlo velice málo vkladů, naopak jich bylo více vyplaceno. Finanční přebytky byly zcela vyčerpány a spolek se tak dostal do situace, že pokud by chtěl nadále vyplácet vklady, musel by si sám opatřit finance výpůjčkou u jiné finanční instituce. K vyvrcholení krizového stavu došlo v následujícím roce. V revizní zprávě z března roku 1930 je výslovně uvedeno, že hospodaření kampeličky je v tak ubohém stavu, že bude nejlépe provést její likvidaci. Proti tomuto závěru představitelé spolku nijak neprotestovali ani nevyvinuli snahu situaci nějakým způsobem zlepšit. Naopak na valné hromadě konané v listopadu 1930 za přítomnosti zástupce Ústřední jednoty hospodářských družstev starosta spolku prohlásil, že se pracovalo velice málo a jen na přání několika členů se staral, aby spolek zůstal. O své nečinnosti hovořil na této valné hromadě i předseda dozorčí rady²²⁷. V ten okamžik se zdálo, že likvidaci spolku nic nebrání a bude v nejbližší době uskutečněna.

Přes tíživou situaci k likvidaci spolku nakonec nedošlo. Naopak došlo k téměř zázračnému obratu k lepšímu. Pracovní morálka představenstva a dozorčí rady se zlepšila a oba sbory začaly lépe vykonávat své povinnosti. Během roku 1931 došlo k výraznému nárůstu členské základny spolku, která tak sestávala z padesáti jedna členů. Zisk byl zatím mizivý, ale oproti minulému roku několikanásobně vzrostl obrat. V následujícím roce klesl obrat téměř o sto tisíc, ale zisk se několikanásobně zvýšil, oproti minulému roku, kdy činil 54,45 Kč, dosáhl výše 1076,10 Kč²²⁸. Potřebné finance si spolek zajistil prostřednictvím úvěru u Ústřední jednoty hospodářských družstev a také u Okresní hospodářské záložny v Hradci Králové.

²²⁷ SOA Zámorsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Protokoly valných hromad 1906 – 1949, inv. č. 1, kn. č. 1

²²⁸ SOA Zámorsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Účetní uzávěrky 1905 – 1950, inv. č. 16, karton č. 1

Spolek se v roce 1931 také zaměřil na výchovu a podchycení svých potencionálních budoucích vkladatelů, neboť to bylo právě v tomto roce, kdy byla všem prvňáčkům chodícím do školy v Rusku věnována vkladní knížka s částkou 5 Kč. Ostatní žáci rusecké školy obdrželi pravítka, tužky a držátka. Tato akce se pak v následujících dvou letech opakovala. Nejlepšího zisku a obratu spolek dosáhl v roce 1933, kdy zisk činil 1838,33 Kč a obrat dosáhl výše 720 087,40 Kč²²⁹. V následujících letech došlo k postupnému poklesu jak zisku, tak obratu. Navíc kampeličce docházely peníze. V roce 1936 musely být některé zápůjčky pro nedostatek peněz zamítnuty. Dozorčí rada na základě této skutečnosti stanovila podmínky pro jejich další poskytování. Případné zápůjčky měly být pouze na pole, budovy, hospodářské nářadí, byly zakázány zápůjčky na placení jiných dluhů.

Ke zlomové změně ve vývoji výše zisku a obratu došlo v roce 1938. Od tohoto roku zisk spolku neustále klesal, v roce 1939 ještě dosahoval výše 1366,80 K, ale již v roce 1940 klesl na 554,15 K a na konci druhé světové války, tj. v roce 1945 činil zisk pouze 49,45 Kč. Pokladniční obrat v této době naopak prudce rostl, v roce 1939 dosáhl výše 567 475,25 K, v roce 1940 684 835,95 K a v roce 1945 6 345 824,10 Kč. V tomto roce měl spolek také největší počet členů za celé sledované období, sedmdesát²³⁰.

Záhy po svém vzniku začal Spořitelní a záložní spolek v Rusku poskytovat zápůjčky. V prvních měsících se jednalo o relativně malé částky na koupi dobytka, případně pole. První větší sumu peněz spolek půjčil na počátku listopadu 1905. Jednalo se o částku 3000 K, kterou si půjčil pan Josef Kadečka na koupi hospodářství, přičemž slíbil, že polovinu zápůjčky splatí přesně za rok, tj. 5. listopadu 1906 a druhou polovinu 5. listopadu 1907. Tento splátkový kalendář pan Kadečka nedodržel. Nebyl za to nijak postihován, nedostal žádnou upomínku, žádnou výzvu k zaplacení, naopak v říjnu roku 1907 mu byl dluhopis na celou vypůjčenou částku prodloužen a o dva roky později mu byl prodloužen zas. Pan Kadečka neměl tuto zápůjčku splacenu ještě v roce 1915, kdy došlo k jejímu opětovnému prodloužení. Naopak se mu v průběhu těchto let podařilo získat další zápůjčku, tentokrát na 400 K²³¹. Vzhledem k tomu, že se spolek potýkal s nedostatkem kapitálu, je s podivem, že představenstvo a dozorčí rada netrvaly na řádném splacení této zápůjčky, která byla v té době jednou z nejvyšších, které spolek poskytl.

²²⁹ SOA Zámorsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Účetní uzávěrky 1905 – 1950, inv. č. 16, karton č. 1

²³⁰ SOA Zámorsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Účetní uzávěrky 1905 – 1950, inv. č. 16, karton č. 1

²³¹ SOA Zámorsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Protokoly představenstva 1905 – 1923, inv. č. 2, kn. č. 2

Zcela odlišný postoj zaujalo představenstvo v případě zápůjčky pana Josefa Širla. Půjčka pana Širla nedosahovala výše půjčky pana Kadečky, ale protože pan Širlo v roce 1909 náhle onemocněl, vznikly pochyby, že půjčku bude schopen splatit. Z tohoto důvodu byla část půjčky, přesněji 661,90 K vloženo do knih. Obava byla oprávněná, ještě v roce 1913 nebyla zápůjčka splacena. Jak je uvedeno výše, částka 661,90 K byla zajištěna knihovně, dále pan Širlo dlužil částku 161,90 K. Byla mu zaslána upomínka, která ho vyzývala, aby dluh splatil do konce března. Marně. Z toho důvodu se představenstvo usneslo zaslat mu další upomínku, aby dlužnou částku zaplatil do tří dnů, jinak bude vymáhána výše zápůjčky činila soudně. Pan Širlo nezaplatil. K soudnímu sporu však nedošlo. Pohledávku ve výši 500 K převzal pan Václav Jareš. Na počátku listopadu 1913 se představenstvo usneslo požádat pana Jareše, aby tuto pohledávku uhradil, a to včetně úroků vzniklých v období od prvního září do patnáctého listopadu, tj. dne splacení dluhu. O zaplacení úroků vzniklých do konce srpna t. r. ve výši 22,22 K bude požádána paní Širlová. Paní Širlová tyto úroky v polovině listopadu skutečně zaplatila a zároveň požádala, aby členský podíl po panu Širlovi, který se zatím vystěhoval z obce a zrušil členství ve spolku, byl vyplacen jí a ne vystoupivšímu členovi. Její žádosti bylo vyhověno. Na začátku prosince 1913 byl pan Jareš podruhé upomenut o zaplacení převzaté pohledávky. Pohledávka byla splacena o měsíc později, třetího ledna 1914²³².

Během první světové války došlo k útlumu činnosti spolku ve všech oblastech. Poskytování zápůjček v této době bylo minimální. K obnovení zápůjčkové činnosti došlo ve dvacátých letech. Zejména od poloviny dvacátých let bylo poskytováno stále více zápůjček na stále větší sumy, a to bez ohledu na omezené finanční možnosti spolku. Kapitál se sice spolku vracel v podobě splátek vypůjčených částek, ale ne dost rychle. Tak byla paní Františka Valáškové povolena v říjnu 1923 půjčka na běžný účet až do výšky 10 000 Kč, přičemž si paní Valášková mohla v danou dobu vybrat částku až 8000 Kč. V roce 1929 byla paní Valáškové smlouva na běžný účet prodloužena. V této době se však již projevil nedostatek financí, neboť paní Valášková si mohla na tento běžný účet půjčit maximálně částku 3000 Kč, s podmínkou, že zápůjčku v nejbližší době splatí. Obdobná situace nastala u pana Josefa Andryse, kterému byla v září 1926 povolena zápůjčka až do výše 10 000 Kč a hned mu byla vyplacena částka 2000 Kč. V červenci následujícího roku schválilo představenstvo vyplatit panu Andrysovi částku 5000 Kč. Je otázkou, zda takovéto rozdělení vyplacení peněz bylo provedeno na přání pana Andryse nebo zda se jednalo o nedostatek peněz na straně spolku, který tak musel výplatu peněz provést tehdy, kdy na to sehnal dostatek financí.

²³² SOA Zámorsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Protokoly představenstva 1905 – 1923, inv. č. 2, kn. č. 2

Někteří dlužníci své výpůjčky řádně nespláceli a museli být o zaplacení představenstvem mnohokrát upomínáni, což lze doložit na zápůjčce pana Josefa Poura, který si v březnu 1925 půjčil 5000 Kč a přes několik upomínek tuto půjčku ještě v dubnu 1930 neměl splacenou. Nikomu ovšem netrvalo splacení zápůjčky tak dlouho jako panu Karlu Fidlerovi. Pan Fidler si na konci roku 1927 půjčil 1500 Kč, v roce 1930 se tato částka zvýšila na 3000 Kč. O sedm let později nebyla tato zápůjčka stále ještě splacena a pan Fidler neplatil ani úroky, proto se představenstvo rozhodlo celou záležitost předat právnímu zástupci. V březnu 1940 nebylo z dlužné částky stále nic zaplacené a panu Fidlerovi hrozilo soudní řízení. Toho se pan Fidler zalekl a požádal starostu spolku Václava Špačka, aby mu bylo se zaplacením posečkáno. Jeho žádosti bylo vyhověno. A pan Fidler zápůjčku nadále nesplácel. Ultimátum nakonec padlo v revizní zprávě z října 1942, která stanovila lhůtu na splacení půjčky na 15. listopadu 1942, pokud pan Fidler do tohoto data půjčku nesplatí, bude vymáhána soudně prostřednictvím právního zástupce dr. Kavalíra. Pan Fidler nezaplatil, ale žádné vážné důsledky to pro něj nemělo, protože vůči němu představenstvo a dozorčí rada zaujaly smírný postoj a požádaly ho, aby vše dal do pořádku. Dluhopis byl ještě v roce 1943 prodloužen²³³.

Navíc nebylo představenstvo ve vymáhání zápůjček důsledné. V určitých případech představenstvo dokonce splátky zápůjček nevymáhalo, dluhopisy k těmto půjčkám bez problémů prodlužovalo a dlužníkům poskytovalo další zápůjčky a zmenšovalo tak velikost kapitálu, kterým mohl spolek nakládat. Lze předpokládat, že představenstvo by tyto zápůjčky neposkytlo, pokud by nemělo důvěru ve schopnost dlužníků je v budoucnu splatit. Na druhou stranu se lze domnívat, že poskytnutí těchto zápůjček bylo do určité míry ovlivněno postavením dlužníků ve spolku, vzhledem k tomu, že jedním z nich byl starosta spolku Josef Kadečka a druhým člen představenstva Karel Šerák.

Starosta Kadečka v průběhu dvacátých let provedl několik výpůjček, většinu ve výši 10 000 Kč, které neustále prodlužoval a nesplácel, s jednou kuriózní výjimkou roku 1928, kdy členka spolku Josefa Šulcová vypověděla celý svůj vklad ve výši 10 500 Kč. Spolek neměl peníze na vyplacení tohoto vkladu, bylo nutné půjčit si peníze od Ústřední jednoty. Starosta spolku vyřešil situaci tak, že zaplatil jednu ze svých zápůjček ve výši 10 000 Kč a peníze tak mohly být paní Šulcové bez problémů vyplaceny. Ve třicátých letech však vznikly pochybnosti, že pan Kadečka bude schopen své dluhy zaplatit a na výrazné doporučení

²³³ SOA Zámorsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Protokoly představenstva 1905 – 1923, inv. č. 2, kn. č. 2, Protokoly představenstva 1922 – 1935, inv. č. 3, kn. č. 3, Protokoly představenstva 1935 – 1952, inv. č. 4, kn. č. 4

revizní zprávy ze září 1934 byla starostova zápůjčka, která v té době dosahovala výše 58 868, 85 Kč a úrok 2232,85 Kč, zajištěna vložením do knih²³⁴.

Zápůjčky Karla Šeráka nedosáhly takové velikosti jako zápůjčky pana starosty. První půjčku pan Šerák uskutečnil v prosinci 1922, a to ve výši 2500 Kč. O rok si půjčil znovu, opět 2500 Kč. Obě zápůjčky mu byly v roce 1925 prodlouženy a v květnu 1928 pan Šerák získal třetí zápůjčku, tentokrát ve výši 5300 Kč. Z půjčených peněz se dlouho neradoval, neboť v září roku 1929 zemřel. V prosinci téhož roku byla splacena jedna z jeho zápůjček ve výši 2500 Kč a stejně tak byl zaplacen úrok z této zápůjčky 100 Kč. Vzhledem k tomu, že v tomto případě nedošlo k soudnímu vymáhání, ani předání právnímu zástupci, a ani revident se o tomto nijak nezmiňuje ve svých revizních zprávách, lze předpokládat, že i zbývající dvě zápůjčky byly řádně splaceny pozůstalými příbuznými.

V roce 1930 se spolek ocitl na pokraji zániku, a tak se nelze divit, že zápůjčková činnost byla značně omezena. Tento stav však trval pouhý rok, již v roce 1931 došlo ke zlepšení a zápůjčky byly opět poskytovány hojnou měrou. Tak byla hostinskému Josefu Kadečkovi v březnu toho roku povolena zápůjčka 10 000 Kč, přičemž pan Kadečka měl od roku 1927 již 5000 Kč půjčeno. A v následujících letech si hostinský Kadečka od spolku půjčil ještě několikrát, v roce 1936 10 000 Kč a o rok později 20 000 Kč. Pan Kadečka své zápůjčky řádně splácel, a tak, když bylo nutné v roce 1943 dluhopis prodloužit, činila dlužná částka už jen 18 000 Kč.

Rok 1931 lze, co se zápůjček týče označit za velice štědrý, stejně jako hostinský Kadečka získali v tomto roce zápůjčku Jan Kadečka 20 000 Kč, Václav Kadečka 5000 Kč, Václav Kadečka č. p. 29 10 000 Kč, Václav Řehák 10 000 Kč, Josef Frynta 10 000 Kč, Julie Fidlerová 7000 Kč a holič Ladislav Hodek 4000 Kč, Štěpán Groh 3000 Kč a mnoho dalších členů spolku.

V dalších letech byla situace obdobná. Zlom nastal v roce 1936, kdy spolek vyčerpal své finanční prostředky a musel tak značně zápůjčkovou činnost omezit. V tomto roce byly povoleny pouze tři zápůjčky, z nichž nejvyšší byla 10 000 Kč pro paní Františku Valáškovou, úřednici, na koupi domku č. p. 80 v Ruseku. V následujících letech bylo poskytování zápůjček omezeno a docházelo spíše k obnovování a prodlužování zápůjček dřívějších.

Ze stejného důvodu, tj. z nedostatku peněz, odmítla kampelička v roce 1936 dát peníze na půjčku na obranu státu. O dva roky později na obranu státu poskytla finance v celkové výši 20 000.

²³⁴ SOA Zámorsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Protokoly představenstva 1905 – 1923, inv. č. 2, kn. č. 2, Protokoly představenstva 1922 – 1935, inv. č. 3, kn. č. 3

Finanční přebytky spolku měly být ukládány u Ústřední jednoty hospodářských družstev, ale na počátku své existence spolek žádné přebytky neměl, naopak byl nucen si od Ústřední jednoty peníze půjčovat. Dlužná částka činila v roce 1913 4471, 99 K. V této době začal spolek Ústřední jednotě také posílat své finanční přebytky. Nebyl však spokojen s tím, jak Ústřední jednota s těmito přebytky nakládala. Zasílané obnosy totiž Ústřední jednota nepoužila na úhradu dluhu na běžném účtu, jak by si to spolek přál, ale založila mu nový volný vkladový účet s údajně nízkou mírou úroků. Spolek se tím cítil poškozen a žádal několikrát o nápravu, ale marně. Teprve v okamžiku (v dubnu 1916), kdy spolek pohrozil, že pokud nedojde k nápravě, bude muset z Ústřední jednoty vystoupit, tato zareagovala a spolku dala jako náhradu za úroky za rok 1915 částku 59,43 K. V roce 1916 bylo rovněž stanoveno, že bude přiměřená částka uložena u Agrární záložny v Hradci Králové. Jako hlavní důvod tohoto rozhodnutí bylo sice uvedeno rychlé opatření peněz v případě akutní potřeby, ale lze předpokládat, že na něj měli vliv i uvedené neshody s Ústřední jednotou. Spolek tak od tohoto roku ukládal své přebytky jak u Ústřední jednoty, tak u Agrární záložny v Hradci Králové, přičemž výše přebytků u těchto ústavů, kromě na celkové finanční situaci spolku, závisela zejména na úrokové míře, kterou byly tyto organizace ochotné a schopné poskytnout.

Činovnícké sbory, tj. představenstvo, dozorčí rada, a také pokladník, prošly během let existence a fungování spolku několika personálními obměnami. Všeobecně lze říci, že personální obsazení představenstva bylo konstantnější než v případě dozorčí rady, kde docházelo k personálním změnám častěji. Počet členů představenstva byl od samého počátku fungování spolku stanoven na pět. V roce 1905 vykonával funkci starosty spolku pan František Hodek, jeho náměstkem byl pan Václav Tuček a přisedícími představenstva pánové Václav Kotland, Václav Lochman a Karel Šerák. Na valné hromadě v roce 1906 byl zvolen přisedícím místo Václava Kotlanda pan Václav Bouček, který tuto funkci zastával až do valné hromady konané v roce 1908, kdy tuto funkci převzal, resp. byl do ní zvolen, pan Adolf Hrnčíř. Lze říci, že v tomto personálním složení existovalo představenstvo až do konce roku 1919. Existovalo nikoliv, však fungovalo, neboť v průběhu první světové války došlo k výraznému útlumu činnosti spolku. Poslední valná hromada byla svolána v roce 1915 a v následujících válečných letech se žádné valné hromady nekonal. Představenstvo a dozorčí rada se v prvních dvou letech války scházely sporadicky a posléze jejich schůze zcela ustaly. Poslední schůze obou činovníckých sborů se konaly v lednu roku 1917. Jednou z příčin tohoto stavu byla i nepřítomnost některých členů představenstva a dozorčí rady, kteří byli povoláni do vojenské služby. Z tohoto důvodu došlo na počátku roku 1920 k nové volbě celého představenstva. Starostou spolku byl v roce 1920 zvolen pan Josef Kadečka, jeho

náměstkem pak dřívější starosta spolku František Hodek, přisedícími se stali pánové Karel Šerák, František Valášek a Václav Tuček. Přestože tedy bylo celé představenstvo nově zvoleno, byly z části zvoleni dřívější funkcionáři a vytvořila se tak určitá personální kontinuita. V tomto personálním složení fungovalo představenstvo do roku 1929, kdy zemřel přisedící Karel Šerák a náměstek starosty a první starosta spolku, pan František Hodek, ukončil své členství ve spolku a zároveň se tak vzdal všech svých funkcí. Na valné hromadě konané v roce 1930 byl náměstkem starosty místo Františka Hodka zvolen pan Jaroslav Tichý, zemřelého Karla Šeráka ve funkci nahradil pan Jan Víšek. V této sestavě existovalo představenstvo až do roku 1935, kdy náměstek starosty, pan Jaroslav Tichý, odmítl nadále tuto funkci zastávat. Na jeho místo v představenstvu byl zvolen pan Václav Kadečka. V téže roce starosta spolku Josef Kadečka uvažoval, že by se vzdal své funkce, nakonec se uvolil ve funkci starosty spolku zůstat ještě jeden rok. V roce 1936 Josefa Kadečku ve funkci starosty spolku nahradil člen dozorčí rady Václav Špaček, který v této funkci setrval až do roku 1945. K poslední personální změně představenstva došlo v roce 1942, kdy zemřel přisedící Václav Tuček. Na jeho místo byl do představenstva zvolen Josef Andrys. V téže roce byl místo přisedícího Jana Víška do představenstva zvolen Ladislav Kutík. V této podobě představenstvo fungovalo do roku 1945²³⁵.

Počet členů dozorčí rady byl stanoven na šest. V roce 1905 tyto funkce zastávali pánové Václav Kadečka, Josef Pour mladší, Václav Pour, Jan Boháč, Václav Franc a Josef Mervart. Již v následujícím roce došlo k výrazné obměně členů dozorčí rady, kdy byli na valné hromadě zvoleni pánové Jan Holeček, Václav Špaček a Josef Kadečka, kteří v dozorčí radě nahradili Václava Poura, Jana Boháče a Václava France. V této sestavě fungovala dozorčí rada do roku 1911, kdy byl místo Josefa Mervarta zvolen jejím členem Václav Januš. Ten však svou funkci zastával jen do roku 1914, kdy ho nahradil Josef Svědík. V tomto složení existovala dozorčí rada do konce roku 1919, o její funkčnosti lze však pochybovat. Jak již bylo řečeno výše, v průběhu první světové války došlo k výraznému utlumení činnosti spolku, které se týkalo i dozorčí rady. Během válečných let se dozorčí rada scházela velice sporadicky a její poslední schůze v tomto období se konala v lednu 1917. Jednou z příčin ochromení činnosti dozorčí rady nepochybně byla i vojenská činnost některých jejích členů, kteří tak nemohli zastávat své povinnosti ve spolku. Z tohoto důvodu došlo na počátku roku 1920 k nové volbě kompletní dozorčí rady. Dozorčí rada byla zvolena v následujícím složení: Václav Špaček, Jan Kadečka, Jan Holeček, Václav Lochman, Františka Valášková a Josef

²³⁵ SOA Zámrsrsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Seznam činovníků 1905 – 1948, inv.č. 6, kn. č. 6

Svědík. Stejně jako v případě představenstva i zde došlo k volbě části dřívějších funkcionářů dozorčí rady a byla tak vytvořena určitá personální kontinuita. Naopak neobvyklým krokem byla volba ženy do funkce člena dozorčí rady. Paní Františka Valášková byla jedinou ženou v historii Spořitelního a záložního spolku pro Rusek, která byla zvolena na místo funkcionáře. Ve výše uvedené podobě fungovala dozorčí rada do roku 1923, kdy ze spolku vystoupil Josef Svědík a zároveň tak rezignoval na svou funkci v dozorčí radě. Nahradil ho Jan Klínský, který funkci člena dozorčí rady zastával do roku 1926, kdy se odstěhoval z obvodu působnosti spolku, následkem čehož se musel vzdát své funkce i členství. Do dozorčí rady byl místo něj zvolen Josef Fidler. Již v roce 1924 zemřel člen dozorčí rady Jan Holeček, jeho funkci v dozorčí radě získal Václav Koukal. V následujícím roce ze spolku vystoupil Jan Kadečka, který také zastával funkci člena dozorčí rady, a tedy bylo třeba ho v této funkci nahradit. Touto náhradou se stal pan Jaroslav Hofman. K další personální výměně v dozorčí radě došlo v roce 1930, kdy byl jejím členem místo Františky Valáškové zvolen Jaroslav Boháč. Na svou funkci však již o rok později rezignoval. Členem dozorčí rady se místo něj stal Jan Bouček. Složení dozorčí rady zůstalo nezměněné do roku 1935, přestože jeden z jejích členů byl přinejmenším od předchozího roku nemocný. Právě v roce 1935 se tato situace stala neúnosnou a Václava Lochmana ve funkci člena dozorčí rady nahradil Josef Simon. Nutno podotknout Složení dozorčí rady zůstalo nezměněné do roku 1935, přestože jeden z jejích členů byl přinejmenším od předchozího roku nemocný. Právě v roce 1935 se tato situace stala neúnosnou a Václava Lochmana ve funkci člena dozorčí rady nahradil Josef Simon. Nutno podotknout, že o pár měsíců později Václav Lochman zemřel. Ve stejném roce se z obvodu působnosti spolku odstěhoval další člen dozorčí rady, a to Jan Bouček. Tedy i za něj bylo potřeba najít náhradu. Novým členem dozorčí rady se místo něj stal Karel Bouček. V roce 1936 z dozorčí rady odešel Václav Špaček, který se stal starostou spolku, v dozorčí radě jej nahradil Václav Franc. Ve složení Josef Fidler, Karel Bouček, Václav Koukal, Josef Simon, Jaroslav Hofman a Václav Franc existovala dozorčí rada až do roku 1945²³⁶.

Prvním pokladníkem spolku se v roce 1905 stal Karel Machek (povoláním správce školy). Tato funkce byla pro něj obtížná a náročná, což bylo nepochybně způsobeno nejen funkcí samotnou, ale i vztahem funkcionářů spolku k jeho osobě, neboť již na valné hromadě v červnu 1907 se chtěl funkce pokladníka vzdát. V zápisu z této valné hromady se doslova píše, že ve funkci setrval pouze na nátlak přítomných členů a s tou podmínkou, že se mu dostane podpory od představenstva a dozorčí rady. Na druhou stranu lze říct, že při výkonu

²³⁶ SOA Zámorsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Seznam činovníků 1905 – 1948, inv.č. 6, kn. č. 6

své funkce nebyl zcela důsledný a dopouštěl se určitých chyb, jak o tom svědčí zápis z jednání dozorcí rady z prosince roku 1909. Tehdy bylo zjištěno, že v některých případech chybí potvrzení o výplatě peněz. Pokladníková obrana proti tomuto zjištěnému nedostatku byla taková, že od toho, komu důvěřuje, stvrzenku nežádá, což lze považovat přinejmenším za naivní a neprofesionální. Funkci pokladníka nakonec Karel Machek vykonával až do poloviny roku 1913. V tomto roce bylo při revizi zjištěno, že chybí určitá částka, konkrétně 248 K. Nastalo pozdvižení, částka byla zaevidována jako nedobytná pohledávka a starosta spolku dokonce prohlásil, že uvedenou pohledávku bude vymáhat soudně. Podezření samozřejmě padlo na pokladníka, který se bránil tím, že uvedenou pohledávku vytvořil neúmyslně, omylem, a nakonec se zavázal, že celou pohledávku zaplatí, což také učinil. O pokladníkově pravdomluvnosti do jisté míry svědčí to, že nebyl ze své funkce sesazen, ale vzdal se jí ze své vůle. Do jaké míry ovlivnila tato aféra pokladníkovu rozhodnutí nadále nesetrvat ve funkci nelze říci, i když se lze domnívat, vzhledem k načasování, že mohla být záminkou tohoto rozhodnutí.

Novým pokladníkem spolku se tak v červenci 1913 stal Josef Valášek (povoláním kovář). Svou funkci zastával přinejmenším do roku 1928. V revizní zprávě z května tohoto roku je výslovně uvedeno, že pokladník Josef Valášek je nemocný, a proto je třeba poohlédnout se po někom jiném, kdo by mohl funkci zastávat. Domněnku, že zdravotní stav Josefa Valáška byl natolik vážný, že mu znemožnil výkon jeho pokladnické funkce lze předpokládat, ale nelze doložit. V zápise z valné hromady z tohoto roku je sice uvedeno, že účetní uzávěrku za rok 1927 sestavil revident Ústřední jednoty a obdobná situace nastala i o rok později, ale jak vyplývá ze zápisů valných hrad v průběhu dvacátých let, tato situace byla spíše pravidlem než výjimkou. Již v roce 1920 sestavil roční účetní uzávěrku blíže nespecifikovaný úředník Ústřední jednoty hospodářských družstev. Vyhotovením účetních uzávěrek pro léta 1921 – 1923 byl pověřen účetní v Pileticích, v roce 1924 a 1926 zhotovil účetní uzávěrky spolku revident Ústřední jednoty.

Nový pokladník byl zvolen až na valné hromadě konané v listopadu roku 1930, což může být dalším důkazem ledabylosti a nezájmu o vedení spolku jeho funkcionáři. Pokladníkem se stal Miroslav Tuček, který svou funkci vykonával až do roku 1942, kdy zemřel jeho otec a zároveň člen představenstva Václav Tuček. Otcova smrt se stala příčinou jeho odchodu z funkce pokladníka. Otázkou však bylo, kdo ho ve funkci nahradí. Spekulovalo se o tom, že by funkci prozatím mohl zastávat syn pana starosty, František Špaček, případně Jaroslav Hofman mladší. Volba nakonec padla na Jaroslava Hofmana mladšího, který funkci pokladníka přijal.

Spořitelní a záložní spolek rozšířil, resp. se snažil rozšířit své pole působnosti i do oblasti hospodářské. V prvních letech své existence spolek pravidelně pro své členy objednával uhlí. Poslední taková objednávka proběhla v roce 1914. V roce 1931 byl spolkovým hospodářem zvolen František Valášek, který zároveň obdržel zápůjčku až do výše 30 000 Kč, za kterou ručilo představenstvo. Za tyto peníze kupoval pan Valášek různé zboží, které bylo dále distribuováno mezi členy spolku.

Spolek také v roce 1924 pořídil řeposecí stroj, který byl půjčován za poplatek 5 Kč za jeden vysetý korec semene. Stroj zřejmě spolku příliš nevynášel, neboť již v roce 1927 se představenstvo rozhodlo ho prodat panu Josefu Kadečkovi. Z prodeje nakonec sešlo. Řeposecí stroj zůstal majetkem spolku a v roce 1928 se zvýšil poplatek za jeho použití na 10 Kč za jeden vysetý korec. Zároveň však bylo potřeba dát tento stroj opravit a účet za tuto opravu dosáhl výše 1929 Kč. Majetkem spolku secí stroj nezůstal na dlouho. V roce 1931 ho spolek předal Hospodářské besedě v Ruseku. Dalším strojem, který se stal majetkem spolku ve stejném roce jako stroj řeposecí, byl ledkovač. Nejednalo se o nový stroj, spolku ho předal pan Jan Holeček za zaplacení účtu za opravu, který činil 63 Kč. Poplatek za vypůjčení ledkovače byl stanoven na 2 Kč z korce. Další osud ledkovače není znám, je pravděpodobné, že byl stejně jako secí stroj předán Hospodářské besedě, případně se poškodil do takové míry, že již nebyl opravitelný²³⁷.

Působnost spolku byla omezena na jedinou obec, tj. na Rusek. Jen obyvatel této obce se mohl, resp. měl, stát členem spolku. Přesto se v době existence této organizace vyskytly tři výjimky, tři členové, kteří nepocházeli z Ruseku. Jeden člen pocházel ze Skalice, druhý ze Skaličky a třetí z Pouchova. Jejich členství ve spolku bylo zcela v rozporu se stanovami a s pravidly spolku, proto byly tito členové nuceni své členství ukončit.

Svým způsobem je pro tento spořitelní a záložní spolek příznačné i to, že na počátku své existence neměl ani zařízené místnosti, kde by se mohly konat schůze představenstva a dozorčí rady a kde by se mohlo úřadovat. Prozatímní úřadovna byla zřízena v úřadovně pana starosty. Teprve v únoru 1906 dovolilo představenstvo obce Rusku použít pro úřadování spolku místnost ve školní budově. Tuto místnost spolek používal po dobu čtyř let, tj. do února 1910, kdy byla tato místnost napadena dřevokazným škůdcem, a proto muselo být veškeré příslušenství spořitelního a záložního spolku přemístěno jinam. Jelikož ve školní budově se žádná vhodná místnost pro účely spolku nenacházela, bylo o poskytnutí prostoru jednáno s vlastníky hostinců v obci. Oba hostinští vyjádřili souhlas s umístěním úředních prostor

²³⁷ SOA Zámorsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Protokoly představenstva 1905 – 1923, inv. č. 2, kn. č. 2, Protokoly představenstva 1922 – 1935, inv. č. 3, kn. č. 3

spolku v jejich pohostinském zařízení. Nakonec bylo hlasováním rozhodnuto, že spolek se přemístí do hostince pana Adamíry. V roce 1915 byla spolková místnost na žádost pana pokladníka, Josefa Valáška, přesunuta do pokladníkova bytu v Rusku čp. 60. Spolek tak bez námahy získal prostor pro svou úřední činnost a pro schůze představenstva a dozorčí rady a dokonce i pro valné hromady. Navíc velice levně, protože po celou dobu užívání této místnosti neplatil spolek panu Valáškovu nájem ani případnou údržbu. A ani později nedostal za svou službu žádnou finanční odměnu. Na počátku roku 1932 bylo ve společné schůzi představenstva a dozorčí rady jednáno o tom, zda bývalému pokladníkovi vyplatit odměnu za to, že spolku šestnáct let poskytoval úřední místnost. Nakonec se činovnícké sbory usnesly žádnou odměnu panu Valáškovu nedat.

Ochota pana Josefa Valáška poskytovat spolku úřední místnost zřejmě úzce souvisela s mírou jeho angažovanosti ve spolku. Vzhledem k tomu, že jako pokladník spolku se podstatnou mírou podílel na jeho úřední činnosti, bylo v jeho zájmu, aby měl spolek zajištěnu slušnou místnost pro tuto činnost. Jak již bylo uvedeno výše, od roku 1928 byl pan Valášek nemocný a v roce 1930 ho ve funkci pokladníka nahradil Miroslav Tuček. V téže roce začal spořitelní spolek hledat nové místnosti, kde by mohl úřadovat. Volba padla na místnost v budově místní školy, kam se spolek přesunul v roce 1931. Zřejmě však panovala určitá nejistota ohledně používání této místnosti nebo místnost nebyla úplně ideální pro potřeby spolku, protože již příští rok spolek žádá školní radu o povolení zřízení úřadovny na chodbě ve školní budově. Jednání o přestěhování se protáhlo do roku 1933, kdy bylo rozhodnuto zůstat v původní místnosti. Obdobná situace nastala na přelomu třicátých a čtyřicátých let, kdy se uvažovalo o použití spolkem užívané místnosti pro potřeby školy. V této situaci opět přišlo na pořad dne případné přestěhování do prostor na chodbě školy. Ke stěhování nakonec nedošlo.

Úřední hodiny spořitelního a záložního spolku se v průběhu jeho existence několikrát změnily. V podstatě lze říci, že ke změně úředních hodin došlo pokaždé, když se spolek přestěhoval do nové úřední místnosti. Úřední hodiny byly původně stanoveny na každou neděli od 10:00 do 11:00 dopoledne. V dubnu roku 1910 se úřední hodiny přesunuly na sobotu večer, v létě se začínalo úřadovat v 20:00, v zimě od 18:00. Od prvního července 1915 se úřadovalo každou neděli odpoledne od 14:00 do 16:00. Úřední hodiny byly v roce 1931 stanoveny na každou neděli od 10:00 do 12:00²³⁸.

²³⁸ SOA Zámorsk - SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Rusek, Protokoly představenstva 1905 – 1923, inv. č. 2, kn. č. 2, Protokoly představenstva 1922 – 1935, inv. č. 3, kn. č. 3

9. Spořitelní a záložní spolek pro Skalici a okolí

Spořitelní a záložní spolek pro Skaličku a okolí byl založen 29. května 1902, kdy se konala první a ustavující valná hromada. Této události se účastnilo 18 členů spolku. Po dobu trvání této valné hromady byl starostou spolku pan Josef Bouček, statkář ze Skaličky.

Cílem první valné hromady bylo nastavení základních parametrů fungování Spořitelního a záložního spolku pro Skaličku a okolí. Byla stanovena nejnižší a nejvyšší částka, kterou si mohl jednotlivec od spolku půjčit. Stejně tak byla určena maximální výše vkladů spolku. Dále byly stanoveny výpovědní lhůty a maximální výše zápůjčky, kterou si jednotlivý člen může půjčit. Také byla stanovena míra úroků z vkladů a ze zápůjček.

Nejnižší částka, kterou si jednotlivec mohl od spolku půjčit, byla stanovena na 1 K, nejvyšší na 1000 K. Adekvátně tomu byla celková výše vklad stanovena na 50 000 Kč. Maximální částka, kterou si mohl jednotlivý člen půjčit, byla 5000 K. Výpovědní lhůty byly rozděleny následujícím způsobem: obnosy do 50 K se vyplácejí bez výpovědi, pro obnosy v rozmezí 50 – 100 K byla stanovena osmidenní výpovědní lhůta a pro obnosy vyšší než 100 K byla stanovena čtrnáctidenní lhůta. Úrok ze zápůjček byl stanoven na 5 %, přičemž mají být tyto úroky spláceny vždy 30. 6. a 31. 12. každého roku. Úrok z vkladů byl stanoven na 4 % a byl vyplácen vždy na konci roku²³⁹.

Na této valné hromadě byly schváleny první stanovy spolku a zvolení první představitelé spolku. Počet členů představenstva byl stanoven na pět. Členem představenstva a zároveň starostou spolku byl zvolen Josef Bouček, statkář. Dalším členem a zároveň náměstkem byl zvolen rolník Václav Šrámek. Přisedícími se stali František Silvar, František Vocásek a Václav Valášek, všichni rolníci. Počet členů dozorčí rady byl stanoven na šest. Členy byli zvoleni Josef Havlík, Jaroslav Merkl, Václav Ferbas, Josef Koníř, Josef Koutník a Josef Nýdr. Kromě posledně jmenovaného, který zastával funkci starosty ve Skalici, byli všichni rolníky²⁴⁰.

Poprvé došlo ke změně stanov spolku v roce 1914, kdy byl údajně zastaralé stanovy vyměněny za stanovy poskytnuté Ústřední jednotou²⁴¹.

Stanovy spolku byly dále změněny na základě rozhodnutí, které učinila valná hromada v roce 1930. Valná hromada se tehdy usnesla na změně názvu spolku ze Spořitelního a

²³⁹239239239 Státní oblastní archiv Zámrska – Státní okresní archiv Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Zápis z ustavující a I. Valné hromady 1902, inv. č. 16, karton č. 1

²⁴⁰ SOA Zámrska – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Zápis z ustavující a I. Valné hromady 1902, inv. č. 16, karton č. 1

²⁴¹ SOA Zámrska – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol valné hromady 1903 – 1948, inv. č. 1, kn. č. 1

záložního spolku pro Skaličku, Skalici a Čibuz na Spořitelni a záložní spolek pro Skalici, Skaličku a Čibuz. Dále rozhodla o přenesení sídla spolu do Skalice. Změny stanov v roce 1931 se tedy týkaly změny názvu spolku a změny jeho sídla²⁴².

Další změna stanov spolku proběhla v roce 1932, kdy byl na základě bankovního zákona č. 54/1932 Sb. změněn § 2 stanov. O dva roky později byly na základě vládního nařízení č. 169/1933 Sb. stanovy změněny celé²⁴³. Další změnou prošly stanovy, resp. §§ 2, 28 a 30 v roce 1940. Dále v roce 1941, kdy musel být změněn § 1 stanov (doplnění německého názvu spolku)²⁴⁴.

Parametry fungování spolku byly po celou dobu jeho existence upravovány a korigovány, aby vyhovovaly jeho potřebám. Již v roce 1903 rozhodla valná hromada o tom, že zruší horní hranici částky, kterou si může jednotlivý člen u spolku uložit. Členové si od této doby mohli uložit jakkoli vysokou sumu. Zároveň došlo ke zvýšení maximální výše zápůjčky, kterou mohlo povolit představenstvo na 2000 K, se souhlasem dozorčí rady dosahovala maximální výše zápůjčky až 5000 K, částky přes 5000 K se mohly půjčovat pouze se svolením valné hromady. Maximální výše zápůjčky byla ještě zvýšena v roce 1918 na 20 000 K²⁴⁵.

Celková výše vkladů byla poprvé změněna v roce 1921, a to z 50 000 Kč na 300 000 Kč. O tři roky později byla zvýšena znovu, tentokrát na 800 000 Kč²⁴⁶.

Nejčastěji měněným parametrem spolku byla úroková míra. V roce 1908 došlo ke zvýšení úroku z vkladů na 4 ½ %, úrok ze zápůjček zůstal stejný. O rok později byl úrok z vkladů opět snížen na 4 %. K další změně míry úrokové došlo v roce 1912, kdy byla zvýšena o ½ % jak z vkladů, tak ze zápůjček. V příštím roce došlo k dalšímu navýšení o ½ % obou typů úroků. V průběhu první světové války došlo k postupnému snižování úroku z vkladů. Naopak úrok ze zápůjček stoupal. Tak byla v roce 1915 stanovena míra úroková z vkladů na 4 ½ % a ze zápůjček 6 ½ %. O rok později činil úrok z vkladů již jen 4% a úrok ze zápůjček 5 ½ %. Od roku 1918 byl úrok ze zápůjček snížen na 5 % a z vkladů na 3 ½ %. K rapidnímu snížení míry úrokové z vkladů došlo v následujícím roce, kdy úrok ze starých vkladů byl 2 % a z vkladů nových pouhé 1 %, přičemž úrok ze zápůjček zůstal 5 %. Pro

²⁴² SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol valné hromady 1903 – 1948, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁴³ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol valné hromady 1903 – 1948, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁴⁴ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol pro představenstvo 1937 – 1952, inv. č. 6, kn. č. 6

²⁴⁵ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol valné hromady 1903 – 1948, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁴⁶ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol valné hromady 1903 – 1948, inv. č. 1, kn. č. 1

spolek jistě výhodná kombinace, pro vkladatele však nikoli. Ve dvacátých letech dochází k postupnému nárůstu úroku z vkladů, v roce 1922 je stanoven na 4 % z vkladů volných a na 5 % z vkladů vázaných. Úrok ze zápůjček je v tomto roce 5 % a o rok později již 6 %. Aby mohl spolek pružněji reagovat na různé podněty a změny, je na každé valné hromadě představenstvo zmocněno míru úrokovou upravovat. Poslední úprava úrokové míry byla zaznamenána v roce 1933, kdy je úrok z vkladů bez výpovědi 3 ¾ %, z vkladů s jednoměsíční výpovědí 4 % a s výpovědí tříměsíční 4 ¼ %, ze zápůjček je stanoven úrok 5 ½ %²⁴⁷.

Počáteční léta hospodaření spolku se nesla ve znamení ztrát. Spolek neoplýval velkým množstvím vkladů a poskytováním zápůjček svým členům tuto malou rezervu dále zmenšoval a ztrácel. Půjčky finančních obnosů od Ústřední jednoty byly na denním pořádku. Ztrátou zpravidla také končily účetní uzávěrky prvních dvou desetiletí. Zisky začal spolek vykazovat až ve dvacátých letech²⁴⁸. Nelze se tedy divit, že Ústřední jednota spolek ustavičně vyzývala ke zvýšené šetrnosti a ke snaze opatřit pro spolek nové vklady²⁴⁹. Spolek však těchto rad příliš nedbal, naopak nadále půjčoval svým členům a neváhal si sám také půjčovat. Pokud to nepůjde u Ústřední jednoty, půjde to v jiném peněžním ústavu. Tak se spolek stal dlužníkem Okresní hospodářské záložny v Hradci Králové²⁵⁰.

V době první světové války byla činnost spolku značně utlumena, představenstvo a dozorní rada se scházely velice sporadicky a v roce 1917 se dokonce přestaly scházet úplně. Po skončení války se činnost spolku pomalu obnovila.

Členská základna spolku se začala pomalu rozrůstat. Také závěrečný účet začal ve dvacátých letech šplhat ke kladným číslům. Financí na zápůjčky byl stále dostatek, i když by pro spolek bylo lepší, kdyby výše uložených financí ještě vzrostla.

Ve třicátých letech sice přišla krize a příliv vkladů nebyl tak velký jako v předchozích letech, ale stav kampeličky je stále uspokojivý. Takto růžově si stav spolku malovali jeho funkcionáři. Revizní zprávy Ústřední jednoty vykreslovaly poněkud černější obraz stavu spořitelního spolku. V roce 1937 kampelička použila na zápůjčky 99,7 % všech svých vkladů, proto revizor doporučil pro všechny zápůjčky stanovit roční splátky 5 – 10 %. Kampelička by se také měla pokusit získat nové vklady. Je zcela pochopitelné, že veškerá zápůjčková činnost

²⁴⁷ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol valné hromady 1903 – 1948, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁴⁸ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Účetní uzávěrky 1902 – 1951, inv. č. 29, karta č. 1

²⁴⁹ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol pro představenstvo 1908 – 1921, inv. č. 3, kn. č. 3

²⁵⁰ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol pro představenstvo 1908 – 1921, inv. č. 3, kn. č. 3

by měla být s okamžitou platností zastavena²⁵¹. Je s podivem, že spolek byl, vzhledem k stavu jeho financí, v následujícím roce schopen koupit domek ve Skalici č. p. 56²⁵². V roce 1939 si kampelička dokonce musela vzít úvěr 100 000 Kč u Ústřední jednoty, aby mohla v případě nutnosti vyplácet vklady. Nelze se divit, že nález revizní zprávy z téhož roku rozhodně nevyznívá pro kampeličku příznivě. Finanční stav kampeličky v této době vyžadoval úplné zastavení zápůjčkové činnosti. Revident nabádal funkcionáře spolku, aby napnuli všechny síly k opatření nových vkladů a aby sami šli příkladem, všechny své úspory ukládali u svého ústavu, podpořili ho tak a vyjádřili mu důvěru²⁵³.

Zlom nastal na počátku čtyřicátých let, vklady v roce 1940 stouply takovým způsobem, že byl spolek schopen splatit Ústřední jednotě celou zápůjčku. Zlepšení finančního stavu nenašlo odraz ve stavu úřadování spolku. To zůstalo nepořádku, již dříve poukazované nedostatky nebyly stále napraveny a spolek revidentovi nebyl schopen předložit dluhopisy pana Merkla, jednoho z největších dlužníků spolku²⁵⁴.

V roce 1929 si pan Josef Merkl půjčil od spolku částku ve výši 15 000 Kč na provozování hospodářství a o rok později požádal o její navýšení o 10 000 Kč. Rok poté požádal o další navýšení o 20 000 Kč. V obou případech mu bylo vyhověno. V roce 1933 spolek pana Merkla vyzval, aby zaplatil dlužné zápůjčky i s úroky do konce tohoto roku, jinak budou všechny dlužné částky vymáhány soudně²⁵⁵. Pan Merkl přes všechny upomínky a výhrůžky soudním jednáním nezaplatil. Sice se pokusil pro své dluhy zajistit nového ručitele, ale ten byl pro spolek neakceptovatelný. Celá záležitost dopadla tak, že v květnu 1935 pan Merkl požádal o povolení zápůjčky, resp. o obnovení prošlých dluhopisů v celkové částce 73 000 Kč a dozorčí rada s představenstvem mu vyhověli. Je celkem pochopitelné, že situace s neplacením splátek a úroků se opakovala²⁵⁶. Takových neplaticích dlužníků měl spolek několik, patřil mezi ně i František Vocásek a Rudolf Kouba²⁵⁷.

Činovnícké sbory, tj. představenstvo, dozorčí rada a pokladník, prošly během existence spolku několikrát personálními změnami. Prvními členy představenstva se v roce

²⁵¹ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol pro představenstvo 1937 – 1952, inv. č. 6, kn. č. 6

²⁵² SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol dozorčí rady 1927 – 1952, inv. č. 8, kn. č. 8

²⁵³ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol dozorčí rady 1927 – 1952, inv. č. 8, kn. č. 8

²⁵⁴ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol dozorčí rady 1927 – 1952, inv. č. 8, kn. č. 8

²⁵⁵ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol pro představenstvo 1928 – 1936, inv. č. 5, kn. č. 5

²⁵⁶ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol pro představenstvo 1928 – 1936, inv. č. 5, kn. č. 5

²⁵⁷ Zápůjčka Rudolfa Kouby dokonce skončila exekucí na jeho domek.

1902 stali Josef Bouček jako starosta spolku, Václav Šrámek jako náměstek a jako přisedící pánové František Silvar, František Vocásek a Václav Valášek. V tomto složení existovalo představenstvo do roku 1906, kdy Josefa Silvara ve funkci přisedícího vystřídal Josef Pilnáček. K další změně v představenstvu došlo v roce 1909. V tomto roce se přisedícím znovu stal František Silvar. Ve funkci nahradil Václava Valáška. V roce 1913 z představenstva vystoupil přisedící Josef Pilnáček, kterého ve funkci nahradil František Fikr. V tomto složení fungovalo představenstvo do roku 1919, kdy z něj vystoupil náměstek Václav Šrámek. Náměstkem byl místo něj zvolen člen představenstva František Vocásek. V představenstvu se tak uprázdnilo místo přisedícího. Do uvolněné funkce byl zvolen Josef Koutník. K další personální změně v představenstvu došlo v roce 1927. Již v roce 1926 zemřel dlouholetý starosta spolku Josef Bouček, ale nový starosta byl zvolen až o rok později. Spolu s novým starostou byli vybráni i dva noví členové představenstva. Starostou spolku se stal bývalý náměstek Václav Šrámek. Františka Fikra v představenstvu nahradil pokladník Antonín Vrabec a Josefa Koutníka vystřídal ve funkci Josef Bouček. Shoda jména zemřelého starosty spolku a nového přisedícího je čistě náhodná, resp. Nejedná se o tu samou osobu, příbuzenský vztah mezi nimi však nelze vyloučit. Josef Bouček setrval ve funkci pouhé dva roky. V roce 1929 ho v jeho pozici vystřídal František Klos. V uvedeném složení fungovalo představenstvo pouze rok²⁵⁸.

Prvními členy dozorčí rady se v roce 1902 stali Josef Havlík, Jaroslav Merkl, Václav Ferbas, Josef Koníř, Josef Koutník a Josef Nýdr. V tomto složení fungovala dozorčí rada do roku 1904, kdy Josefa Nýdra ve funkci vystřídal Jan Holeček. K další změně ve složení dozorčí rady došlo až v roce 1909, kdy Josefa Koutníka nahradil Václav Zákravský. V uvedeném složení existovala dozorčí rada do roku 1923. V tomto roce byl z dozorčí rady vyloučen Jaroslav Merkl. Příčinou jeho vyloučení bylo nedodržování a zanedbávání povinností člena dozorčí rady. Novým a snad i lepším členem rady se stal Václav Fabián. Další personální změna se uskutečnila v roce 1927, kdy Františka Fabiána ve funkci vystřídal František Machek a Václava Ferbasa Václav Vodička. Příjmení Ferbas z dozorčí rady nezmizelo na dlouho. Již v roce 1929 byli do dozorčí rady zvoleni dva noví členové stejného jména, Jan Ferbas č. p. 36 a Jan Ferbas č. p. 14. Ve funkci členů dozorčí rady nahradili

²⁵⁸ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Zápis z ustavující a I. Valné hromady 1902, inv. č. 16, karton č. 1, SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol valné hromady 1903 – 1948, inv. č. 1, kn. č. 1

Václava Zákravského a Jana Holečka. Stejně jako v případě představenstva i toto složení dozorčí rady fungovalo pouze rok²⁵⁹.

Jedním z následků přemístění sídla spolku v roce 1930 ze Skaličky do Skalice bylo i rozhodnutí znovu zvolit znovu oba činovnícké sbory, přičemž počet členů představenstva i dozorčí rady zůstal nezměněn.

Starostou spolku byl zvolen František Machek, náměstkem Josef Havlík a přísedícími Jan Ferbas č. p. 36, Jan Ferbas č. p. 14 a František Pozdník. V tomto složení představenstvo fungovalo do roku 1935, kdy Františka Pozdníka ve funkci přísedícího nahradil Václav Hojný. V roce 1937 se kvůli svému věku vzdal funkce náměstek Josef Havlík. Ve funkci ho nahradil Josef Havlík mladší, což byl jeho syn. V této podobě existovalo představenstvo do roku 1945²⁶⁰

Členy dozorčí rady se v roce 1930 stali Václav Šrámek, Josef Merkl, Václav Zákravský, Josef Koníček, Jan Ferbas²⁶¹ a František Vocásek. O rok později nahradil Jana Ferbasu ve funkci člena dozorčí rady Josef Říha. V roce 1932 vystřídal hostinského Koníčka v dozorčí radě Jan Havlas. K další personální změně v dozorčí radě došlo v roce 1936. Františka Vocásku nahradil ve funkci Václav Fikr. Josef Merkl byl v tomto roce z dozorčí rady vyloučen, protože nevykonával své povinnosti. Členem dozorčí rady se místo něj stal Josef Sajdl. Další změnu v dozorčí radě zapříčinil František Zákravský, když svým kolegům navrhl, aby za něj zvolili někoho mladšího, neboť zdraví už mu tak dobře neslouží a funkce se mu obtížně vykonává. Novým členem dozorčí rady se tak v roce 1939 stal Josef Pultr. V průběhu roku 1941 vystoupil z dozorčí rady Jan Havlas a na jeho místo byl kooptován Josef Holeček. Valná hromada následně tuto změnu schválila. Do roku 1945 již k žádné personální změně v dozorčí radě nedošlo²⁶².

Prvním pokladníkem spolku se stal Antonín Vrabec, rolník a hostinský ve Skaličce. Pokladniční funkci zastával do roku 1927, kdy ji vyměnil za členství v představenstvu. Funkci pokladníka po něm převzal Jan Pilnáček. Stejně jako došlo v roce 1930 ke kompletní proměně činovníckých sborů, došlo i ke změně ve funkci pokladníka. Pokladníkem se stal Václav Koníř, úředník ze Skalice. Pan Koníř zůstal pokladníkem až do roku 1945. Pouze v roce 1941 doporučil valné hromadě, aby vybrala některého člena spolku na zapracování do funkce, aby

²⁵⁹ SOA Zámrsrk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Zápis z ustavující a I. Valné hromady 1902, inv. č. 16, karton č. 1, SOA Zámrsrk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol valné hromady 1903 – 1948, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁶⁰ SOA Zámrsrk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol valné hromady 1903 – 1948, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁶¹ Pocházel z Čibuzu.

²⁶² SOA Zámrsrk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol valné hromady 1903 – 1948, inv. č. 1, kn. č. 1

jej mohl kdykoli během jeho nepřítomnosti okamžitě zastoupit²⁶³. Případný zástupce se objevil až v roce 1944, kdy se rozhodlo požádat bývalého pokladníka Jana Pilnáčka, aby tuto zástupnou funkci zastával²⁶⁴.

Spolek rozšířil svou činnost také do oblasti hospodářské. Po celou dobu své existence pořizoval a distribuoval mezi své členy různé zboží, zejména uhlí a umělá hnojiva. Spolek také pořizoval různé hospodářské stroje, které pak za poměrně nízký poplatek půjčoval svým členům. Prvním strojem, který spolek v roce 1903 pořídil, byl třídič obilí, přičemž poplatek z tohoto stroje byl stanoven na 10 haléřů pro člena a pro nečlena na 20 haléřů. V roce 1909 bylo zakoupeno rozmetadlo na umělá hnojiva. Sbírkou spolkových strojů ve dvacátých letech rozšířil ledkovač, odměrkovač a strojek na setí jetelového semene. Poplatek za půjčení ledkovače byl pro člena stanoven na 2 Kč, pro nečlena na 4 Kč. V roce 1926 se spolek rozhodl pořídit kombinovaný řeposecí stroj. Posledním strojem, který spolek pořídil, byla v roce 1937 mlátička na cepovou slámu. Poplatek za její půjčení byl pro člena stanoven na 4 Kč, pro nečlena na 6 Kč²⁶⁵.

Do obvodu působnosti spolku spadaly tři obce, Skalice, Skalička a Čibuz. Nejvíce členů spolku pocházelo ze Skalice, za celou dobu existence spolku jich bylo 97, ze Skaličky pocházelo 73 členů spolku a z Čibuzu 30 členů.

První úřadovnou spolku se stala místnost, kterou mu poskytoval hostinský Antonín Vrabec ve svém hostinci ve Skaličce. Úřední hodiny byly každou neděli od 10:00 do 12:00. Po přestěhování spolku do vedlejší Skalice bylo třeba získat novou úřadovnu. Tento problém byl vyřešen okamžitě, kdy pan Hanuš spolku zdarma poskytl místnost, kterou využíval pro svoje hospodářství²⁶⁶. Valné hromady se po přestěhování do Skalice konaly střídavě v hostinci pana Koníčka a pana Havlíka²⁶⁷.

Spolek v roce 1937 koupil od paní Boženy Pozdníkové domek ve Skalici č. p. 56, nechal ho upravit pro své potřeby a v roce 1939 tam začal úřadovat. Úřadovalo se pravidelně každou neděli od 9:00 do 11:00.

²⁶³ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol valné hromady 1903 – 1948, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁶⁴ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol dozorčí rady 1927 – 1952, inv. č. 8, kn. č. 8

²⁶⁵ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol valné hromady 1903 – 1948, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁶⁶ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol valné hromady 1903 – 1948, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁶⁷ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Skalice, Protokol valné hromady 1903 – 1948, inv. č. 1, kn. č. 1

10. Spořitelní a záložní spolek pro Slatinu a okolí

Přesné datum založení Spořitelního a záložního spolku pro Slatinu a okolí nelze zjistit, neboť zápis z první a ustavující valné hromady se nedochoval. Můžeme však předpokládat, že k založení spolku došlo před 4. červnem 1905, kdy se konala první schůze představenstva²⁶⁸. Stejně jako není jisté přesné datum založení spolku, nelze s určitostí říct, jaké základní parametry si záložna pro svou činnost stanovila, protože i ty měly být a nepochybně byly stanoveny na ustavující valné hromadě. Nevíme, jaká byla stanovena nejnižší a nejvyšší finanční částka, kterou si mohl jednotlivý člen u spolku uložit, neznáme nejvyšší možnou částku zápůjčky, případně úvěru na běžný účet, kterou si mohl jednotlivý člen spolku vypůjčit. Dále neznáme výpovědní lhůty a úrokovou míru.

S jistotou lze říci, že na ustavující valné hromadě byly schváleny stanovy spolku a že se spolek rozhodl stát členem Ústřední jednoty hospodářských družstev. Také byli zvoleni členové představenstva, dozorčí rady a pokladník spolku. Lze předpokládat, že zvolení členové činovníckých sborů byli totožní s činovníky, kteří se zúčastnili prvních zasedání představenstva a dozorčí rady. Představenstvo tvořili Josef Kchol, který byl zároveň starostou spolku, dále Václav Hynek, náměstek starosty, Václav Zajíc, Josef Špatenka a Jan Kratěna²⁶⁹. Prvními členy dozorčí rady byli Josef Bičiště, Josef Voltr, Josef Havlík, Václav Sochor, Jan Jezbera a Jan Tyč²⁷⁰.

První pokus o změnu stanov se uskutečnil v roce 1910, v zápisech z valných hromad spolku se nachází předem psaný částečný zápis z mimořádné valné hromady. Programem této valné hromady měla být změna §§ stanov 12 a 29. Zápis však není dokončený a podepsaný. Je tedy vysoce pravděpodobné, že k plánované změně nedošlo. Změna stanov spolku tak proběhla poprvé na základě bankovního zákona č. 54/1932 Sb. v roce 1932, kdy byl změněn § 2 stanov. O dva roky později byly stanovy na základě vládního nařízení č. 169/1933 Sb.

²⁶⁸ Státní oblastní archiv Zámorsk – Státní okresní archiv Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1905 - 1927, inv. č. 2, kn. č. 2

²⁶⁹ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1905 - 1927, inv. č. 2, kn. č. 2

²⁷⁰ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly dozorčí rady 1905 – 1948, inv. č. 5, kn. č. 5

změněny celé²⁷¹. Další změnou prošly stanovy, resp. §§ 2, 28 a 30 v roce 1940²⁷². K další změně stanov došlo v roce 1941, kdy byl do § 1 doplněn německý název spolku²⁷³.

Spořitelní a záložní spolek pro Slatinu se stal členem Ústřední jednoty hospodářských družstev v Praze. Pouze u tohoto ústavu si spolek směl půjčovat peníze a naopak pouze u tohoto ústavu měly být ukládány finanční přebytky spolku. Stejně jako jiné spořitelní spolky ani Spořitelní a záložní spolek pro Slatinu tuto zásadu nedodržel a od roku 1925 začal ukládat část svých přebytků u Okresní hospodářské záložny v Hradci Králové²⁷⁴.

Prvotní parametry fungování spolku sice neznáme, ale tyto parametry byly v průběhu let upravovány podle aktuálních potřeb spolku. Již v roce 1906 byla maximální výpůjčka pro jednoho člena zvýšena z 1000 K na 2000 K, přičemž v roce 1911 došlo k dalšímu zvýšení, tentokrát na 4000 K²⁷⁵. V roce 1921 si mohl člen spolku půjčit již 20 000 Kč²⁷⁶, o pět let později 30 000 Kč a od roku 1931 dokonce 40 000 Kč²⁷⁷. Maximální výše vkladů, které si mohl jednotlivce u spolku uložit, zůstala nezměněná do roku 1921, kdy byla stanovena na 30 000 Kč²⁷⁸. V roce 1926 byla opět navýšena, tentokrát na 50 000 Kč²⁷⁹. Adekvátně s výškou vkladu pro jednotlivce se měnila i výška celkových vkladů spolku. V roce 1921 byla stanovena na 300 000 Kč²⁸⁰. O pět let později došlo k jejímu zvýšení na 500 000 Kč²⁸¹. Poslední změna výše úhrnných vkladů proběhla v roce 1931, kdy dosáhla částky 700 000 Kč²⁸². K dalšímu navýšení nedošlo, přestože tato částka byla v praxi překročena.

Jediné stanovení výpovědních lhůt u uložených vkladů proběhlo v roce 1923. Částky do 200 Kč byly vypláceny bez výpovědi, pro částky v rozmezí 200 – 1000 Kč byla stanovena

²⁷¹ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁷² SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1927 – 1940, inv. č. 3, kn. č. 3

²⁷³ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1940 – 1951, inv. č. 4, kn. č. 4

²⁷⁴ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1927 – 1940, inv. č. 3, kn. č. 3

²⁷⁵ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁷⁶ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1905 - 1927, inv. č. 2, kn. č. 2

²⁷⁷ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁷⁸ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1905 - 1927, inv. č. 2, kn. č. 2

²⁷⁹ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁸⁰ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1905 - 1927, inv. č. 2, kn. č. 2

²⁸¹ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁸² SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1

osmidenní výpovědní lhůta, pro částky v rozmezí 1000 – 5000 Kč čtrnáctidenní výpovědní lhůta a pro částky přes 5000 Kč měsíční výpovědní lhůta²⁸³.

K pravidelným změnám docházelo v případě úrokové míry. Původní úroková míra z vkladů byla zřejmě stanovena na 4 % a ze zápůjček na 5 %. K první změně úrokové míry z vkladů došlo v roce 1911, kdy byla zvýšena na 4 ¼ %, úrok ze zápůjček zůstal nadále 5 %. V roce 1912 došlo k dalšímu navýšení úrokové míry z vkladů na 4 ½ %, adekvátně tomu byla navýšena i úroková míra ze zápůjček na 5 ¼ %. Spolku se zřejmě dařilo, protože v roce 1913 opět zvýšil úročení vkladů o ¼ % na 4 ¾ %. Od prvního ledna 1914 se ovšem zvýšil i úvěr ze zápůjček, a to na 5 ½ %. O rok později došlo k výraznému snížení úroku z vkladů na 4 %, přičemž úrok ze zápůjček klesl pouze na 5 ¼ %. A úrok z vkladů klesal dále. V roce 1916 byl stanoven na 3 ¼ % a v roce 1918 na 3%. Úrok ze zápůjček zůstal po tuto dobu nezměněn. Obrat nastává v roce 1920, kdy byla míra úroková z vkladů stanovena na 4 ½ % a ze zápůjček na 4 ¾ %. V roce 1922 byl úrok ze zápůjček zvýšen na 5 %. Zároveň bylo rozhodnuto, že úrok ze zápůjček bude vždy o 1 % vyšší než úrok, který se vyplácí vkladatelům. K další změně úroků z vkladů došlo v roce 1924, kdy byly volné vklady úročeny 4 %, vklady se šedesátidenní výpovědní lhůtou 4 ¼ % a vklady se stodvacetidenní výpovědní lhůtou 4 ½ %, úrok ze zápůjček se zvýšil na 5 ½ %. O rok později byl úrok z vkladů zvýšen na 4 ½ % a u vkladů se stodvacetidenní výpovědní lhůtou na 4 ¾ %. Ke zvýšení úroku ze zápůjček došlo až v roce 1927, a to na 5 ¾ %. Od prvního ledna 1929 dosáhl úrok ze zápůjček dokonce výše 6 %. K další úpravě úrokové míry došlo až v roce 1936, kdy byl úrok z vkladů stanoven rozpětím 3 % - 3 ½ %, ze zápůjček byl úrok stanoven na 4 ½ %. Jednalo se o poslední úpravu vkladového úroku. Úrok ze zápůjček byl upravován naposledy v roce 1940, kdy byl stanoven na 5 %²⁸⁴.

Svou stěžejní činnost, tj. poskytování půjček, začal spolek vykonávat již v roce svého založení. Jednalo se o přiměřené částky na běžné hospodářské záležitosti. Přesto se mezi dlužníky našli tací, kteří museli být o splácení neustále upomínáni. Takovým dlužníkem byla i Františka Klubíčková, kterou muselo představenstvo upomínat několikrát do roka, ať již se jednalo o zaplacení splátky nebo o prodloužení platnosti dluhopisu²⁸⁵. Podobná situace nastala i s dlužníkem Josefem Havlíkem, který si u spolku vypůjčil 600 K a pak je nechtěl splácet, nebo je spíš splácet nebyl schopen. Ještě v polovině roku 1912 představenstvo pana Havlíka

²⁸³ SOA Zámrsrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁸⁴ SOA Zámrsrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁸⁵ SOA Zámrsrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1905 - 1927, inv. č. 2, kn. č. 2

napomínalo, aby svou výpůjčku řádně splácel, v září již byl jeho případ předán právnímu zástupci. Vymáhání zápůjčky skončilo v následujícím roce dražbou majetku pana Havlíka²⁸⁶. Paní Klubičková na tom byla o něco lépe, svou zápůjčku po mnoha upomínkách a prodlouženích v roce 1915 splatila. Oba členové, pan Havlík i paní Klubičková, ze spolku vystoupili na začátku srpna 1915²⁸⁷. První větší půjčka ve výši 3200 K byla v roce 1911 půjčena Václavu Matějčkovi²⁸⁸.

První léta hospodaření spolku lze jen těžko ohodnotit, protože zprávy o něm v zápisech valných hromad a schůzí představenstva a dozorčí rady jsou velice skoupé. V tomto případě se nelze opřít ani o účetní uzávěrky spolku, protože se dochovaly pouze dvě z let 1949 – 1950. S jistotou lze říct, že v roce 1913 skončil spolek se ztrátou²⁸⁹. Během let první světové války utlumil spolek svou činnost natolik, že mu byla vytýkána liknavost²⁹⁰.

K určitému zlepšení došlo ve dvacátých letech. Na jejich počátku se sice spolek musel omezovat ve svých výdajích, protože neměl dostatek finančních prostředků. V první polovině dvacátých let se vkladová situace zřejmě zlepšila, protože došlo k značnému rozšíření zápůjčkové činnosti spolku a jednalo se i o větší částky. Například Josefu a Václavu Michálkovi byla poskytnuta v roce 1922 půjčka 7000 Kč na koupi pozemku. Stejnou částku si vypůjčil i František Adámek v roce 1923. Ve stejném roce si Josef Bezr půjčil 12 000 Kč na koupi domku, o rok později si Václav Matějček půjčil 10 000 Kč na koupi louky. V roce 1925 získal Josef Lankaš zápůjčku ve výši 13 000 Kč, v roce 1926 získal zápůjčku na stavbu ve výši 20 000 Kč Bohuslav Havlík a stejná částka byla v tomtéž roce půjčena Václavu Etrychovi²⁹¹. Zápůjčková činnost tímto tempem pokračovala i v roce 1927, kdy bylo Josefu Zající a Ladislavu Týčovi každému půjčeno 25 000 Kč²⁹². Specifikem těchto zápůjček na vyšší částky bylo to, že kromě dvou ručitelů, kteří byli běžně požadováni pro každou půjčku, byl požadován ještě jeden, třetí ručitel, většinou manželka dlužníka.

Takto široce pojatá zápůjčková činnost ovšem způsobila, že spolek byl silně finančně zatížen. Spolku nepřibývaly vklady, naopak ubývaly, co naopak přibývalo, byl počet

²⁸⁶ SOA Zámrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1905 - 1927, inv. č. 2, kn. č. 2

²⁸⁷ SOA Zámrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1905 - 1927, inv. č. 2, kn. č. 2

²⁸⁸ SOA Zámrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1905 - 1927, inv. č. 2, kn. č. 2

²⁸⁹ SOA Zámrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1905 - 1927, inv. č. 2, kn. č. 2

²⁹⁰ SOA Zámrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1905 - 1927, inv. č. 2, kn. č. 2

²⁹¹ SOA Zámrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1905 - 1927, inv. č. 2, kn. č. 2

²⁹² SOA Zámrsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1927 – 1940, inv. č. 3, kn. č. 3

zápůjček. Finanční rezervy spolku byly v roce 1928 tak vyčerpány, že hrozilo, že spolek bude muset omezit nebo dokonce zastavit zápůjčkovou činnost²⁹³. Spolek se proto snažil získat nové vklady, což se mu povedlo, a tak byla krize na určitou dobu zažehnána.

Do tohoto komplikovaného období spadaly také problémy s dlužníkem Ladislavem Týčem. Pan Týč získal v roce 1927 zápůjčku ve výši 25 000 Kč na zaplacení nemovitosti, ale již v roce 1928 se jeho finanční poměry natolik zhoršily, že museli být upozorněni ručitelé jeho zápůjčky, že budou případně nuceni převzít odpovědnost za tuto zápůjčku. Následkem této informace jeden z ručitelů, paní Anna Fejková, odmítla nadále ručit. Panu Týčovi bylo uloženo opatřit si nového ručitele. Pokud by to nezvládl do čtrnácti dnů, musel by celý dlužný obnos do měsíce zaplatit. Pan Týč navrhl jako druhého ručitele pana Špalka. Představenstvo s tímto ručitelem souhlasilo pod podmínkou, že tento složí na vkladní knížku spolku částku 15 000 nebo 20 000 Kč, která bude panu Špalkovi vyplacena až po úplném zaplacení zápůjčky. Takovou důvěru pan Špalek v pana Týče zřejmě neměl, protože v zápisu ze schůze představenstva v lednu 1929 se hovoří o splátce zápůjčky Ladislava Týče ve výši 20 000 Kč. Na zaplacení zbytku zápůjčky ve výši 5000 Kč dostal pan Týč lhůtu do 30. 6. 1929²⁹⁴. Tuto lhůtu pan Týč nedodržel, byl proto několikrát upomínán. Situace byla vyřešena poněkud zvláštním způsobem v říjnu roku 1929, kdy byla panu Týčovi povolena nová zápůjčka ve výši 5000 Kč s tou podmínkou, že každý rok ze zápůjčky splatí 1250 Kč²⁹⁵. Tento postup nepochybně svědčí o benevolenci a dobré vůli představitelů spolku. Na druhou stranu však toto řešení přineslo raiffeisence jen další problémy a potíže.

Několik měsíců po povolení této zápůjčky se majetkové poměry pana Týče opět zhoršily. Nastala stejná situace jako před dvěma lety Pan Týč navíc dělal další dluhy tím, že si u Hospodářského družstva Slezské předměstí objednal hnojivo, které převzal a nezaplatil²⁹⁶. Představitelům spolku s ním docházela trpělivost. Poslední kapkou bylo chování pana Týče na schůzi chovatelů hospodářského zvířectva konané v hostinci pana Josefa Krejčího v dubnu 1931. Pan Týč se na této schůzi vyjádřil o spořitelním spolku takovým způsobem, že po něm představenstvo záložny požadovalo odvolání zveřejněné v novinách. Pokud se neomluví,

²⁹³ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1

²⁹⁴ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1927 – 1940, inv. č. 3, kn. č. 3

²⁹⁵ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1927 – 1940, inv. č. 3, kn. č. 3

²⁹⁶ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1927 – 1940, inv. č. 3, kn. č. 3

bude ze spolku vyloučen. Pan Týč se neomluvil, a tak byl na konci května 1931 vyloučen ze spolku²⁹⁷.

Pan Týč rozhodně nebyl jediným dlužníkem, se kterým měl spolek problémy. Stejně problematickým se ukázal být pan Josef Krám. Pan Krám si na konci roku 1927 u spolku půjčil částku 16 500 Kč na zaplacení odebraného zboží a hlavně na vyplacení dědického podílu své sestře. Tuto zápůjčku však nesplácel, naopak jeho dluhy vůči spolku rostly. Na počátku roku 1932 dlužil spolku kromě původní zápůjčky ve výši 16 500 Kč také zápůjčku ve výši 4000 Kč a 6500 za zboží. Aby spolek nepřišel o své peníze, bylo s panem Krámem dohodnuto, že se dlužná částka knihovně zajistí na veškerých nemovitostech, které dlužník vlastní. Zároveň mu bude zabaven veškerý živý a mrtvý inventář, dále musí do prvního května 1932 zaplatit obnos ve výši 7000 Kč. Není překvapením, že pan Krám lhůtu pro zaplacení požadované částky nedodržel²⁹⁸. Následovaly několikaleté tahanice o splácení zápůjček a z nich plynoucích úroků, jejichž konec byl ještě v roce 1937 v nedohlednu.

Bohatá zápůjčková činnost²⁹⁹, ubývání vkladů a nesplácení vypůjčených částek dlužníky, to všechno přispělo k tomu, že v roce 1933 už spolek neměl žádné přebytky a musel si vypůjčit peníze u Okresní hospodářské záložny v Hradci Králové na vyplacení vkladů. Zápůjčková činnost byla v tomto a následujícím roce značně omezena³⁰⁰, ale nebyla zcela zastavena, neboť právě v této době byla schválena zápůjčka bývalému pokladníkovi spolku, panu Václavu Voltrovi. Jednalo se o zápůjčku v obnose 23 664 Kč, kterou na sebe pan Voltr převzal všechny nedoplatky za zboží, které členové dlužili do konce roku 1933. Pan Voltr se zavázal, že tyto nedoplatky od členů sám vybere a vybranými obnosy bude zápůjčku splácet³⁰¹. Tento podnik se však neukázal být příliš úspěšným, protože v následujícím roce panu Voltrovi hrozilo, že celá dlužná suma bude vložena do pozemkových knih. Pouze zásah jeho ručitelů tomuto kroku zabránil. Pan Voltr zápůjčku nadále nesplácel, musel být několikrát upomínán. Nakonec byla celá záležitost v roce 1937 předána právnímu zástupci Dr. Kavalírovi. Opět se schylovalo k tomu, že bude dlužná částka vložena do pozemkových knih. Tentokrát ne panu Voltrovi, ale jeho ručitelům. A stejně jako v předchozím případě, i

²⁹⁷ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1927 – 1940, inv. č. 3, kn. č. 3

²⁹⁸ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1927 – 1940, inv. č. 3, kn. č. 3

²⁹⁹ V roce 1932 byla poskytnuta nejvyšší zápůjčka v historii spolku, a to obci Slatina ve výši 80 000 Kč, na elektrizaci obce.

³⁰⁰ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1927 – 1940, inv. č. 3, kn. č. 3

³⁰¹ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1927 – 1940, inv. č. 3, kn. č. 3

tentokrát bylo od zaknihování upuštěno. V roce 1938 pak spolek panu Voltrovi schválil novou zápůjčku. Jednalo se o částku 20 664 Kč, důvodem bylo zaplacení starší půjčky³⁰².

S nedostatkem financí se spolek potýkal do konce třicátých let. Na počátku let čtyřicátých došlo v tomto ohledu k obratu k lepšímu. Spolku začaly přibývat vklady, zápůjčky byly řádně spláceny a žádosti o nové zápůjčky značně ubylo. V roce 1943 přesáhla celková výše vkladů spolku 1000 000 K a v následujícím roce se blížila k hranici 2000 000 K. Spolek se v této době zaměřil na proplácení mléka, dobytka a řepy³⁰³.

Představitelé spolku, tj. představenstvo, dozorčí rada a pokladník, prošli během doby existence spolku mnoha personálními změnami. Všeobecně lze říct, že personální obsazení představenstva bylo stálejší než v případě dozorčí rady, kde docházelo k personálním změnám velice často. Počet členů představenstva byl stanoven na pět. Starostou spolku se v roce 1905 stal obchodník Josef Kchol, funkci náměstka vykonával chalupník Václav Hynek, přisedícími byli zedník Václav Zajíc, obuvník Josef Špatenka a rolník Jan Kratěna. V tomto složení fungovalo představenstvo do roku 1911, kdy Jana Kratěnu nahradil ve funkci přisedícího rolník Josef Jonák, který byl do té doby členem dozorčí rady. Další personální změnou představenstvo prošlo v roce 1914, kdy Václava Zajíce ve funkci nahradil rolník Václav Matějček. V této podobě představenstvo fungovalo beze změny až do roku 1927. V tomto roce se starosta spolku Josef Kchol rozhodl kvůli svému pokročilému věku vzdát své funkce. Novým starostou spolku se v tomto roce stal rolník Václav Vyhlíd. K další změně ve složení představenstva došlo v následujícím roce, a to následkem úmrtí náměstka Václava Hynka. Na jeho místo byl zvolen rolník Stanislav Fejtek. V roce 1932 se přisedícím místo Václava Matějčka stal Josef Zajíc. O rok později se starosta spolku Václav Vyhlíd rozhodl ukončit své působení ve funkci starosty spolku. Starostou byl zvolen Bohuslav Špatenka, syn přisedícího Josefa Špatenky. Vzhledem k volbě syna starostou váhal Josef Špatenka, zda má nadále zůstat přisedícím. Nakonec se rozhodl ve funkci zůstat. Nezůstal v ní však dlouho, neboť následujícího roku zemřel. Ve funkci ho nahradil rolník Alois Havlík. Ani Bohuslav Špatenka nezůstal ve své funkci dlouho. V roce 1934 byl zvolen pokladníkem spolku a starostou se opět stal pan Václav Vyhlíd. K poslední změně ve složení představenstva došlo v roce 1941, kdy Aloise Havlíka ve funkci vystřídal tesař Václav Vachek³⁰⁴.

³⁰² SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1927 – 1940, inv. č. 3, kn. č. 3

³⁰³ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1940 – 1951, inv. č. 4, kn. č. 4

³⁰⁴ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1, Seznam činovníků 1905 – 1951, inv. č. 6, kn. č. 6

Počet členů dozorčí rady byl stanoven na šest. V roce 1905 byly jejími členy řídící učitel Josef Bičíště, rolník Josef Havlík, chalupník Václav Sochor, chalupník Josef Voltr, chalupník Jan Tyč a krejčí Jan Jezbera. V této podobě fungovala dozorčí rada do roku 1907, kdy Josefa Bičíště ve funkci nahradil chalupník Václav Bouček. K další změně v obsazení dozorčí rady došlo v roce 1909, kdy Josefa Havlíka ve funkci nahradil Josef Prokop. V roce 1910 došlo k rozšíření dozorčí rady z šesti členů na devět. Novými členy se stali kovář Josef Nosek, chalupník Josef Jonák a Josef Vyhlíd. Je možné, že změna stanov plánovaná v tomto roce se týkala právě tohoto rozšíření dozorčí rady³⁰⁵. V následujících letech docházelo k personálním změnám v dozorčí radě téměř každý rok. Tak v roce 1911 nahradil Josefa Sochora ve funkci truhlář Josef Dušek a Jana Tyče chalupník František Matouš. V témže roce byl Josef Jonák zvolen do představenstva a v dozorčí radě ho nahradil dělník Josef Voltr ze Slatiny č. p. 32. O dva roky později, tj. v roce 1913, vystřídal Josefa Noska chalupník František Bezr. V roce 1914 nahradil Václava Boučka Alois Dus a Josefa Duška Josef Havel. O rok později Josefa Voltra ve funkci vystřídal Václav Prokop. V této době se dozorčí rada stále skládala z devíti členů, ale během tohoto a následujícího roku z ní tři členové vystoupili³⁰⁶ a nebyla za ně zvolena náhrada, a tak byl počet členů dozorčí rady snížen na původních šest. V roce 1918 se stal Jan Jezbera pokladníkem a do dozorčí rady byl na jeho místo zvolen Josef Voltr ze Slatiny č. 64. Pan Voltr zastával místo v dozorčí radě do roku 1921, kdy se své funkce vzdal a zároveň se vzdal i členství ve spolku. Místo něj byl do dozorčí rady zvolen Václav Voltr ze Slatiny č. p. 77. Avšak ani tento pan Voltr nezastával funkci člena dozorčí rady dlouho. Ještě téhož roku byl zvolen pokladníkem spolku a místo v dozorčí radě uprázdnil. V následujícím roce opustili spolek a tím i dozorčí radu pánové Alois Dus a František Matouš. Do dozorčí rady byli v tomto roce zvoleni následující členové Václav Vyhlíd, Václav Volák a Jan Jezbera. K další změně ve složení dozorčí rady došlo následkem úmrtí Jana Jezbery v roce 1925. Ve funkci člena dozorčí rady ho nahradil Josef Zajíc. O dva roky později byl člen dozorčí rady Václav Vyhlíd zvolen starostou spolku. Na jeho místo v dozorčí radě byl zvolen František Sochor. V roce 1929 nahradil Václava Voláka Jaroslav Kutík. O rok později došlo k výměně dvou členů dozorčí rady, kdy Františka Sochora a Josefa Voltra č. p. 31 nahradili František Matouš a Josef Červený. V tomto složení existovala dozorčí rada následující dva roky. V roce 1932 byl Josef Zajíc zvolen do představenstva a ve funkci člena dozorčí rady ho nahradil zedník Václav Hladík. O dva roky později se situace opakovala, člen dozorčí rady František Bezr byl zvolen do představenstva a

³⁰⁵ Stanovy spolku z této doby se nedochovaly, nelze tedy s určitostí říct, čeho se §§ 12 a 29 týkaly.

³⁰⁶ Jednalo se o Josefa Prokopa, Václava Prokopa a Josefa Vyhlída.

v dozorčí radě ho nahradil František Sochor. V roce 1935 nahradil Václava Hladíka ve funkci František Zilvar. O rok později zemřel Josef Havel a ve funkci ho nahradil Václav Prokop. Josef Červený sice nezemřel, ale již nechtěl funkci dále zastávat, a tak i on byl v tomto roce vystřídán, a to Františkem Adámkem. K další změně ve složení dozorčí rady došlo v roce 1938, kdy Františka Zilvara nahradil Václav Dušek. A hrozilo, že dojde k výměně dalšího člena dozorčí rady, tentokrát však nedobrovolně. Pan Václav Prokop totiž v dubnu 1938 porušil povinnost zachovat úřední tajemství. Není jasné z jakého důvodu jaké informace a komu prozradil, nicméně mu byla udělena důtka a musel se omluvit za to, že poškodil pověst spolku, přičemž mu bylo pohroženo, že pokud se bude situace opakovat, bude z činovníckého sboru vyloučen. V následujících letech se fluktuace členů dozorčí rady poněkud zmírnila, k další změně došlo až v roce 1942, kdy Františka Adámka nahradil Karel Bouček³⁰⁷. V tomto složení existovala dozorčí rada až do roku 1945.

Pokladníkem spolku se v roce 1905 stal učitel Karel Kalivoda³⁰⁸. Jeho setrvání ve funkci nebylo zcela jisté, protože v roce 1906 byla snaha vybrat nového pokladníka. Volba padla na Josefa Voltra ze Slatiny č. p. 64, který pak pokladniční funkci zastával do listopadu 1917, kdy byl povolán na vojnu³⁰⁹. Jeho nástupcem v roli pokladníka se v roce 1918 stal člen dozorčí rady Jan Jezbera. Již po dvou letech se snažil své funkce vzdát, ale členové spolku, zřejmě proto, že za něj neexistovala adekvátní náhrada, jej přesvědčili, aby ve funkci nadále setrval. Pan Jezbera zastával tuto funkci do roku 1921, kdy byl vystřídán Václavem Voltrem ze Slatiny č. p. 77³¹⁰. Václav Voltr zůstal pokladníkem po dobu třinácti let a nutno podotknout, že nevykonával svou funkci právě nejlépe. Zejména ke konci svého „funkčního období“ na počátku třicátých let se dopouštěl různých chyb v úřadování, z nichž zřejmě nejzávažnější byla časová prodleva mezi provedením a zaznamenáním účetních operací a nepořádné vedení účetních knih³¹¹. Není proto divu, že byla hledána osoba, která by ho ve funkci nahradila. Touto osobou se v roce 1934 stal Bohuslav Špatenka, který funkci pokladníka zastával až do roku 1945³¹².

³⁰⁷ SOA Zámrska – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1, Seznam činovníků 1905 – 1951, inv. č. 6, kn. č. 6

³⁰⁸ SOA Zámrska – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1905 - 1927, inv. č. 2, kn. č. 2

³⁰⁹ SOA Zámrska – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1905 - 1927, inv. č. 2, kn. č. 2

³¹⁰ SOA Zámrska – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1

³¹¹ SOA Zámrska – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1927 – 1940, inv. č. 3, kn. č. 3

³¹² SOA Zámrska – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1

Spořitelní a záložní spolek rozšířil pole své působnosti i do oblasti hospodářské. Po celou dobu své existence pravidelně objednával pro své členy uhlí a umělá hnojiva. Také kupoval potřebné zemědělské stroje, které svým členům, ale nejen jim, půjčoval za určitý poplatek. Prvním strojem, který spolek zakoupil, byl v roce 1911 secí stroj. Poplatek za půjčení tohoto stroje byl stanoven na 40h z jednoho korce. Tento poplatek nebyl stálý, v průběhu doby se měnil. V roce 1918 byl poplatek za půjčení secího stroje stanoven na 60h pro člena a 1,20 K pro nečlena z jednoho korce. V roce 1920 by tento poplatek ještě navýšen, a to na 1 Kč pro člena a pro nečlena na 3 Kč. V téže roce spolek pořídil přístroj na setí jetelového semene. Za jeho půjčení stanovil stejný poplatek jako za secí stroj. O rok později byly zakoupeny dvě plečky a poplatek za jejich půjčení byl stanoven na 1 Kč. V roce 1922 spolek koupil ledkovač. Tento přístroj však spolku dlouho nesloužil, již v roce 1927 byl koupen nový ledkovač, který nahradil ten původní. V roce 1928 byly stanoveny poplatky za půjčení strojů následovně: za secí stroj se platil poplatek 3 Kč z korce a za zbylé stroje byl stanoven poplatek 1 Kč. V průběhu času se zjistilo, že spolku stačí pouze jedna plečka, proto se valná hromada v roce 1934 rozhodla druhou plečku prodat. Rozhodnutí sice padlo, ale plečka zůstala nadále majetkem spolku. V roce 1936 se o jejím osudu rozhodovalo podruhé. Tentokrát byla skutečně prodána, obnosem získaným jejím prodejem se přispělo na koupi nového ledkovače. Posledním strojem, který spolek pořídil, byla v roce 1938 mlátička na slámu. Poplatek za její půjčení byl stanoven pro každého na 15 Kč na půl dne³¹³.

Působnost spolku byla vymezena dvěma obcemi, Slatinou a Svinárkami. Naprostá většina členů spolku pocházela ze Slatiny a pouze tři členové pocházeli ze Svinárek.

Na počátku své existence neměl spolek místnosti, kde by mohl úřadovat, kde by se scházelo představenstvo a dozorčí rada, a kde by se konaly valné hromady. Došlo tedy k určité dohodě, ke stanovení určitého provizoria, a prozatím byly jako úřední místnosti používány místnosti pana starosty Kchola. Úředním dnem byla stanovena neděle a úřední hodiny byly od jedné hodiny do tří odpoledne³¹⁴. Vzhledem k tomu, že v dalších zápisech ze schůzí představenstva a dozorčích rad nejsou úřední místnosti nijak konkretizovány, nelze s určitostí říct, jestli se z provizorního stal stav trvalý, nebo jestli si spolek našel jiné, vhodnější prostory. Za pravděpodobnější považuji druhou variantu. Jisté je, že od počátku dvacátých let se valné hromady konaly střídavě v hostinci pana Josefa Krejčího a v hostinci pana Václava Netušila. Je pravděpodobné, že se valné hromady konaly v těchto hostincích již

³¹³ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1

³¹⁴ SOA Zámorsk – SOkA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly představenstva 1905 - 1927, inv. č. 2, kn. č. 2

dříve. V roce 1932 se valná hromada spolku usnesla na tom, že se valné hromady nadále budou konat pouze v hostinci u Netušilů³¹⁵.

³¹⁵ SOA Zámorsk – SOKA Hradec Králové, Záložna-Kampelička Slatina, Protokoly valných hromad, inv. č. 1, kn. č. 1

11. Závěr

Spořitelní a záložní spolky Raiffeisenova typu tvořily nedílnou součást finanční soustavy českých zemí. Vybraný vzorek těchto spořitelních a záložních spolků je poměrně různorodý, alespoň co se týče doby jejich vzniku. Nejstarší spolky zkoumaného vzorku vznikly v roce 1902, ten nejmladší byl založen v roce 1931.

Fungování těchto spolků bylo velice podobné, ne-li shodné. Každý spolek měl představenstvo, které se skládalo z pěti členů a dozorčí radu, která měla šest členů. Výjimku v tomto ohledu tvoří spořitelní a záložní spolek pro Slatinu, který měl během první světové války devět členů dozorčí rady a spořitelní a záložní spolek pro Březhrad, jehož dozorčí rada měla po určitou dobu sedm členů. Členové představenstva a dozorčí rady byli voleni na valné hromadě na funkční období trvající tři roky. Po skončení tohoto období mohl být funkcionář znovu zvolen, což bývalo v případě těchto spolků obvyklé. Samozřejmě i zde existuje výjimka z pravidla, a to ve spořitelním a záložním spolku pro Březhrad, kde docházelo k poměrně časté změně v personálním obsazení činovníckých sborů. Je třeba také dodat, že funkcionář mohl na svoji funkci rezignovat a v tom případě se konaly doplňovací volby pro zbytek funkčního období. Nejčastějším důvodem k rezignaci byly zdravotní důvody, případně odstěhování z obce.

Dalším funkcionářem, který byl na valné hromadě volen, byl pokladník, jehož funkční období trvalo čtyři roky.

Není překvapující, že členy představenstva a dozorčí rady byli především muži, ve zkoumaném vzorku se vyskytuje pouze jediný případ, kdy funkci zastávala žena. Bylo to ve spořitelním a záložním spolku pro Rusek, kde po určitou dobu byla členkou dozorčí rady paní Františka Valášková, manželka pokladníka spolku.

Představenstvo i dozorčí rada konaly své schůze samostatně i společně. Činnost těchto sborů spolu souvisela a navazovala na sebe. Představenstvo bylo orgánem, který povoloval půjčky jednotlivým členům. Maximální výška zápůjčky, kterou mohlo představenstvo povolit, byla přesně stanovena na ustavující valné hromadě a pokud si to další vývoj spolku vyžádal, mohla být dále upravena. Pokud si chtěl člen půjčit vyšší částku, musel mít souhlas dozorčí rady, ale i ta byla ve své schvalovací funkci omezena určitou sumou. Bylo pravidlem, že vyšší částky a hypotekární zápůjčky mohla povolovat pouze valná hromada, která se zpravidla konala jednou ročně.

Mimořádné valné hromady se konaly převážně kvůli změnám stanov, což se ale nestávalo příliš často. Většinou musely být stanovy měněny v důsledku vnějších okolností, po

vydání různých zákonů a nařízení. U všech zkoumaných spolků tak došlo ke změně stanov v roce 1932 na základě bankovního zákona č. 54/1932, dále v roce 1934 na základě vládního nařízení č. 169/1933 Sb., v roce 1940 a 1941. Pouze spořitelní a záložní spolek pro Skalici a okolí změnil své stanovy i v roce 1931 z důvodu změny sídla a názvu spolku. Jedná se o jediný případ tohoto typu.

Valné hromady se konaly jednou ročně a účastnit se mohl každý člen spolku. Kromě voleb funkcionářů zde byli členové spolku seznamováni se stavem hospodaření za uplynulé období. Na valné hromadě se také stanovovaly parametry, podle kterých spolky fungovaly. Byla to již zmíněná maximální částka, kterou mohlo půjčit představenstvo a dozorčí rada, dále to byla maximální částka, kterou si mohli jednotliví členové spolku uložit. Nejčastěji upravovaným parametrem byla výše úroků z vkladů a ze zápůjček. Spolky změnou úrokové míry reagovaly na svou aktuální hospodářskou situaci, kdy se zvýšením úroků ze zápůjček snažily zvýšit své příjmy a naopak snížením úroků z vkladů omezit své výdaje. Změna úrokové míry také často probíhala v reakci na změnu úrokové míry u Ústřední jednoty, případně u okolních finančních ústavů. Spolky si tak chtěly zajistit a udržet schopnost konkurence. Vzhledem k tomu, že některé případy vyžadovaly pružnou reakci, bylo změnou úrokové míry pověřeno představenstvo.

Jednou z hlavních činností spolků bylo poskytování půjček svým členům. Půjčky se poskytovaly na určité časové období, nejčastěji na čtyři roky. Po uplynutí této doby mohla být půjčka prodloužena, čehož členové hojně využívali. Pravidlem to bylo zejména v okamžiku, kdy člen nemohl z určitých důvodů půjčku splatit.

Zárukou splacení půjčky byli její ručitelé a v případě, že dlužník nebyl schopen půjčku zaplatit, přešel dluh na ručitele. Příkladem, kdy ručitel musel převzít půjčku, je případ Františka Zábrodského, hostinského v obci Březhrad. Pan Zábrodský si u spořitelního a záložního spolku půjčil částku 18 000 korun na stavbu hospody. Ručiteli jeho půjčky byli pánové Josef Lán a Josef Jilem. Pan Zábrodský si půjčil i u jiných finančních ústavů, nebyl však schopen řádně splácet, na jeho majetek se konala dražba, která ale nestačila na pokrytí všech dlužných částek. V tom okamžiku začalo vyjednávání spořitelního spolku s ručiteli o zaplacení dlužného obnosu. Oba se sice zdráhali, ale závazek nakonec museli přijmout. Nejednalo se o ojedinělý případ, obdobných kauz nalezneme v historii těchto spolků více.

Dle dochovaných pramenů znamenala první světová válka v činnosti spořitelních a záložních spolků určitý zlom. Odchodem některých funkcionářů do bojů byla jejich činnost značně ochromena. Dvacátá léta minulého století pak přinesla velký rozmach zejména v oblasti půjčování peněz a to do takové míry, že některé spořitelní a záložní spolky

v průběhu několika let na půjčky vydaly téměř všechny své finanční rezervy. Hospodářská krize v třicátých letech přinesla spolkům další problémy – značná část finančních prostředků byla rozpůjčována, členové si své vklady často vybírali a nové vklady nepřibývaly. V nejhorší situaci se ocitl spořitelní a záložní spolek pro Rusek, kde došla situace tak daleko, že mu hrozila likvidace. S nedostatkem financí se spolky potýkaly po celou dobu třicátých let, vklady přibývaly pozvolna a musela se tak stále omezovat výpůjčková činnost. Některé spolky tuto situaci řešily půjčkou u Ústřední jednoty, případně jiného finančního ústavu. Rok 1939 přinesl další hromadné vybírání vkladů, které ale netrvalo dlouho, od počátku čtyřicátých let dochází k naprostému obratu v hospodaření spolků. Začínají hromadně přibývat vklady, zápůjčky jsou spláceny a zájem o nové je velmi malý. Tato situace zůstala do konce války nezměněna.

Všechny uvedené spolky byly členy Ústřední jednoty hospodářských družstev, pouze u tohoto ústavu si spolky směly půjčovat a pouze u tohoto ústavu směly být ukládány finanční přebytky spolků. Ty však toto pravidlo nedodržovaly a ukládaly své přebytky i u jiných finančních ústavů, nejčastěji u Agrární záložny v Hradci Králové, nebo u Okresní hospodářské záložny v Hradci Králové. Důvod byl velice prozaický – tyto ústavy poskytovaly vyšší úroky u vkladů a zároveň byly uložené peníze rychleji dostupné.

Spořitelní a záložní spolky nesloužily svým členům pouze jako finanční centra, ale i jako zprostředkovatelská, kdy objednávaly pro své členy různé zboží, zejména uhlí a umělá hnojiva. Pokud se týká zemědělských strojů, spolky je kupovaly do svého vlastnictví a svým členům je pak půjčovaly za stanovený poplatek. Stroje mohly být půjčovány i nečlenům spolku, pro ty však byl poplatek vyšší. Mezi nejčastěji kupované stroje patřily ledkovač a secí stroje na řepné a jetelové semeno. Jediným spolkem, který stroje nenakoupil, byl nejmladší spolek pro Plačice.

Jednou ze zásad fungování spořitelních a záložních spolků byl omezený obvod jejich působnosti. V případě zkoumaných spolků sestával obvod jejich působnosti zpravidla ze dvou nebo tří obcí. Výjimkou je spořitelní a záložní spolek pro Rusek, který měl obvod působnosti pouze v této obci. Nejvyšší počet členů byl vždy v obci, ve které měl spolek sídlo a počet členů z ostatních obcí z obvodu působnosti byl zanedbatelný.

Pouze jediný ze zkoumaných spolků si ve druhé polovině třicátých let zakoupil pro svou činnost domek, ostatní si místnosti pronajímaly, nejčastěji od místní školy nebo případně od některého člena spolku.

Spolky svým působením pomáhaly zlepšovat úroveň života lidí v první řadě ve finanční oblasti, kdy byly snadno dostupným zdrojem financí a zároveň i dostupným místem

pro uložení peněz. Hromadným nakupováním hospodářských potřeb zajistily svým členům lepší podmínky, než by znamenaly nákupy jednotlivců. Svou činností se podílely na rozvoji regionu.

12. Seznam pramenů a literatury

Prameny

Státní oblastní archiv Zámorsk – Státní okresní archiv Hradec Králové

Záložna Kampelička Březhrad 1912 – 1952 (1955), NAD 2009

Záložna Kampelička Plačice 1931 - 1952 (1953), NAD 1994

Záložna Kampelička Rusek 1905 - 1952 (1954), NAD 2030

Záložna Kampelička Skalice 1902 - 1952 (1955), NAD 2033

Záložna Kampelička Slatina 1905 - 1952 (1954), NAD 2035

Literatura

Třicet let české zemědělské družstevní práce. Jubilejní spis ÚJHD v Praze a přičleněných kampeliček a družstev, Praha: 1928

BLAŽEK, Antonín. České spořitelny a záložní spolky dle vzoru Raiffeisenova. Praha: 1909

BLAŽEK, Antonín - TREJBAL, Bohumír. Zemědělské družstevnictví v království českém. Praha: A. Neubert, 1913

DOMEČKA L. - SÁL F. L. Královéhradecko. Místopis soudního okresu královéhradeckého, 1. dílu 1. – 3. část. Hradec Králové: Sbor pro zpracování a vydání monografie Královéhradecka, 1928-1935

DVOŘÁK, František Ladislav. Družstevnictví, In: Vlastivěda VI. Práce. Praha: 1930

DVOŘÁK, František Ladislav. Družstevnictví československé. Praha: Ústř. jednota hosp. družstev, 1920

DVOŘÁK, Ladislav František, ed. Družstevní zákony československé. Praha: Kampelíkuv fond, 1924

FRAJDL, Jiří - ZIKMUNDA, Vlastimil. Listy z dějin východních Čech. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Východočes. nakl., 1965.

HÁJEK, Jan. Bankovnínictví v českých zemích před první světovou válkou jako základ bankovního systému meziválečného Československa, In: Hospodářské dějiny 20. Praha: 1992

HÁJEK, Jan - LACINA Vlastislav. Od úvěrních družstev k bankovním koncernům. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999. 222 s. ISBN 80-85268-93-0

- HŮLKA, Antonín. Zemědělské družstevnictví. Praha: Československá akademie zemědělská, 1931
- HESKOVÁ, Marie a kol. Encyklopedie družstevnictví. Svazek 1. Bratislava: 2005, ISBN 80-88870-51-8
- HORYNA, Václav, ed. Vlastivěda Královéhradecka: kulturní a hospodářský snímek okresu. Hradec Králové: Okr. pedagog. středisko, 1968.
- Hradec Králové a okolí: Třebechovice pod Orebem, Dvůr Králové nad Labem. Praha: Service des pays, 1932.
- JAKUBEC, Ivan a JINDRA, Zdeněk. Dějiny hospodářství českých zemí: od počátku industrializace do konce habsburské monarchie. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1035-3.
- JUŘÍK, Pavel. Historie bank a spořitelén v Čechách a na Moravě. 1. vyd. Praha: Libri, 2011. 190 s. ISBN 978-80-7277-488-3.
- KOLEKTIV AUTORŮ. Hradec Králové. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny českých, moravských a slezských měst. ISBN 978-80-7422-504-8.
- LIŠKA, Václav a kol. Ekonomická tvář národního obrození. Praha: 2005, ISBN 80-01-03311-2.
- MAIER, Karel. Hospodaření a rozvoj českých měst 1850-1938. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005. 374 s. Česká matice technická; roč. 110, č. spisu 500. ISBN 80-200-1245-1.
- MUSIL, František. Vlastivědné monografie soudních a politických okresů z východních Čech, In: Východočeské listy historické č. 15-16/2000. Hradec Králové: 2000
- NĚMCOVÁ, Lidmila – PRŮCHA, Václav. K dějinám družstevnictví ve světě a v Československu. Praha: Vysoká škola ekonomická, Národohospodářská fakulta, 1999, ISBN 80-7079-887-4.
- NĚMCOVÁ, Lidmila a kol. Vybrané kapitoly z českého družstevnictví. Praha: Družstevní asociace ČR, 2001, ISBN 80-238-7912-X.
- NĚMEČEK, Jiří. Historie a současnost podnikání v Hradci Králové. I. vydání. Pardubice: Pegas, 1998. ISBN 80-270-0650-3.
- NOŽIČKA, Josef. Jak vznikly naše kampeličky. Praha: Ústřední jednota hospodářských družstev, 1939
- OBRTTEL, František. Zemědělské družstevnictví v Československu. Praha: 1928
- OLMR, František. O penězích a peněžnictví, zvláště o našem peněžnictví lidovém. Český Brod: 1928
- OLŠOVSKÝ, R. a kolektiv. Přehled hospodářského vývoje v Československu v letech 1918-1945. Praha: SNPL, 1961
- PLECHÁČEK, Ivo. K dějinám spořitelnictví v Československu. Praha: Čes. st. Spořitelna, 1983

- PLECHÁČEK, Ivo. Vývoj českého peněžnictví, Praha 1978. Rigorózní práce
- PLECHÁČEK, Ivo. Zdroje zemědělského úvěru v českých zemích ve druhé polovině 19. století, In: Hospodářské dějiny, 12, Praha: 1984
- PRŮCHA, Václav a kolektiv. Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století: vysokoškolská učebnice. 1. vyd. Praha: Svoboda, Praha 1974
- SCHREYER, Josef. Dějiny svépomocných záložen českých. Praha: Nákladem Jednoty záložen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 1891
- SKVRNA, Vojtěch. Zemědělské družstevnictví na Královéhradecku. Praha: 1938.
- UBIRIA, Michael - MATAS, Jiří - KADLEC, Vladimír. Peněžní a úvěrová soustava Československa za kapitalismu. 1. vyd. Praha: SNPL, 1958
- VENCOVSKÝ, František a kolektiv. Dějiny bankovnínictví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut 1999